ॐ

श्रीमद् बुद्धिसागर सूरीश्वरजी ग्रंथमाळा ग्रन्थांक ९९.

महामहोपाध्यायजी

श्रीमद् यशोविजयजी जीवन

(निबंध).

રચયિતા, શાસ્ત્રવિશારદ યોગનિષ્ઠ જૈનાચાર્ય
શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ.
હા. વકીલ શા. મોહનલાલ હીમચંદભાઈ.
મુ. પાદરા.

દ્વિતીયાવૃત્તિ. *** પ્રતિ ૧૦૦૦.
વિ. સં. ૧૯૮૧. ઈ. સ. ૧૯૨૫.

કિં. ૦-૮-૦.

અમદાવાદ.
શ્રી "ડાયમંડ જ્યુબિલી" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છાપ્યું.

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી ગ્રંથમાળાના ગ્રંથાંક ૯૯ તરીકે શ્રીમદ્ યશોવિજય જીવનચરિત્ર (નિબંધ) પ્રકટ કરવામાં આવે છે.

પૂજ્ય સૂરિજી મહારાજ વિ૦ સં૦ ૧૯૬૮માં પાદરા મુકામે પધાર્યા ત્યારે વડોદરા ખાતે શ્રી ચોથી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ્ ભરાવાને થોડોજ વખત બાકી હતો. આ વખતે શ્રીમાન્ સંપતરાવ ગાયકવાડે ગુરૂ મહારાજની પાસે તે સાહિત્ય પરિષદ્માં પધારવા માટે તથા કાંઇક ભાષાસાહિત્ય પ્રસાદીની માંગણી કરવાથી ગુરૂ મહારાજે તત્કાલ, આ જીવન ચરિત્ર તૈયાર કર્યું. જૈનકોમમાં પૂર્વે મહાન્ આચાર્યો થઇ ગયા છે કે જેમણે ધર્મ અને ભક્તિનાં પુસ્તકો આલેખી તેમાં મહાન્ રસ સાગરો રેલ્યા છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજી મહારાજ એક મહાન્ વિદ્વાન, કવિવર પંડિત, ભાષા તથા ચમત્કારિક કવિ થઈ ગયા છે. સાક્ષાત્ સરસ્વતીનંદન જેવા આ મહાન્ ધુરંધરનું જીવનચરિત્ર વાંચતાં વાંચકને

અધ્યાત્મજ્ઞાન, અનુભવજ્ઞાન, વૈરાગ્ય, આદિ સાથે ઉત્કૃષ્ટ કાવ્ય તથા લેખનશક્તિનો ખ્યાલ સહજ આવશે.

આ જીવન ચરિત્ર ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે છપાવેલ પણ તેની માગણી થવાથી બહોળો ફેલાવો કરવાના ઉદ્દેશથી પુનઃ છપાવી તેની દ્વતીયાવૃત્તિ પ્રકટ કરવાનું યોગ્ય ધાર્યું છે અને તે પ્રમાણે આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. ગુર્જર-સાહિત્યના ઉપાસકો આ સુન્દર જ્ઞાનરસસાગર મંથનમાં યોગ્ય રીતે દત્તચિત્ત રહેશે તો લેખક અને પ્રકટ કર્તાનાં શ્રમનું સાફલ્ય ગણાશે.

આ ગ્રંથ પ્રકાશનમાં અમદાવાદ નિવાસી ઝવેરી ચંદુલાલ ગોકળભાઇના સુપુત્ર ઝવેરી લાલભાઇ ચંદુલાલ વિ૦ એ તેમનાં માતુશ્રી શ્રાવિકાબાઈ ધીરજના સ્મરણાર્થે રૂપીઆ બસો મદદ તરીકે આપ્યા છે તે માટે તેમનો ધન્યવાદ પૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

પાદરા.
વિ. સં. ૧૯૮૧ના
ચૈત્ર વદિ ૧૧

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ.
હા. વકીલ મોહનલાલ હિમચંદ.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયના નિબંધની
પ્રસ્તાવના.

વિક્રમ સંવત ૧૯૬૮ ના માગશર માસમાં મુંબાઇથી વિહાર કર્યો અને ત્યાંથી દમણ, વલસાડ થઇ સુરત આવવાનું થયું અને ત્યાં પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી વિગેરેનો મેળાપ થયો ને ત્યાંથી સાયણ, અંકલેશ્વર થઇ ઝગડીયા તીર્થમાં જવાનું થયું અને ત્યાં સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી બિરાજમાન હતા તેમની સાથે જૈનસંઘની ઉન્નતિ અને વાર્તમાનિક જૈન પ્રગતિનાં કર્તવ્યો સંબંધી અનેક પ્રકારની વાટાઘાટ ચાલી. ત્યાંથી શુકલતીર્થમાં જવાનું થયું અને મહાદેવના ઓટલા ઉપર રાત્રે રહેવાનું થયું. સાથે મુનિ શ્રીવૃદ્ધિસાગરજી, હેતમુનિજી વિગેરે સાધુઓ હતા. શુકલતીર્થમાં રાત્રે બ્રાહ્મણોને ઉપદેશ આપ્યો, ત્યાંથી નિકોરા, ઝનોર, પાલેજ, મિયાગામ, કરજણ થઈ ઇટોલા આવવાનું થયું અને ઇટોલામાં સ્થાનકવાસી સાધુઓના ઉપાશ્રયમાં ઉતરવાનું થયું અને ત્યાં દરિયાપરી સંઘાડાના સાધુઓ સાથે આગમોના જ્ઞાનની ગોષ્ઠી ચાલી અને તેથી તેઓને ઘણો રસ પડ્યો અને ત્યાંથી વિહાર કરીને દરાપરામાં આવવાનું થયું, અને ફાગણ માસમાં

પાદરામાં આવવાનું થયું. અને ત્યાં વકીલ મોહનલાલ હિમચંદ તથા શા. માણેકલાલ વરજીવન તથા પ્રેમચંદ દલસુખ તથા મંગળભાઇ લક્ષ્મીચંદ તથા ભાઈલાલ ચુનીલાલ વિગેરે શ્રાવકોના આગ્રહથી ત્યાં વિશેષાવશ્યક શાસ્ત્રમાંથી મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન—અવધિજ્ઞાનનો અધિકાર પૂર્ણ વાંચ્યો અને તેથી પાદરાના શ્રાવકોને સારો બોધ થયો. વડોદરામાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ્ ભરાવાની હતી અને તેમાં ગુજરાતી ભાષામાં જૈનમુનિયોના નિબંધોની આવશ્યકતા જણાઈ, અને શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારના સહોદર શ્રીમંત સંપતરાવ ગાયકવાડે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ્માં પધારવા માટે વિનંતિ કરી અને કોઇ જૈનાચાર્ય કે જેમણે ગુજરાતી ભાષામાં ગ્રંથો લખ્યા હોય તેમના સંબંધી નિબંધ માગ્યો. તેથી અમોએ શ્રીમદ્ યશોવિજય ઉપાધ્યાય કે જેમણે સંસ્કૃત વિગેરેના સો ઉપરાંત ગ્રંથો લખ્યા છે અને તે મહાન્ વિદ્વાન્ વાચક થઈ ગયા છે તેમનો નિબંધ લખવાનો વિચાર કર્યો અને પાદરાના સંઘના આગેવાનોને તે પસંદ પડ્યો. અમોએ નિબંધ લખીને પૂર્ણ કર્યો. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ્ના આગેવાનોનો ઘણો આગ્રહ છતાં પણ ત્યાં ન જઈ શકવાનાં કેટલાંક કારણો હોવાથી

અમોએ પાદરાના સુશ્રાવક વકીલ ત્રિભોવનદાસ દલપત-ભાઇને તે નિબંધ વાંચવા માટે પરિષદમાં મોકલ્યા. તેમણે પરિષદના ઠરાવેલા ટાઇમે તે નિબંધ વાંચ્યો, તેથી પરિષદમાં આવેલા વિદ્વાનોનાં મન રાજી થયાં અને પરિષદ તરફથી તે નિબંધ છપાઇ પ્રસિદ્ધ થયો પણ જૈનકોમમાં તેનો બહોળો ફેલાવો, થોડી નકલોના કારણે થઇ શક્યો નહિં. તેથી વિક્રમ સંવત્ ૧૯૮૦ની સાલમાં અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળના આગેવાનોની વિનંતિ થઇ કે તે નિબંધ ફરીથી છપાવવાની જરૂર છે. આપની હયાતીમાં તે નિબંધ બીજીવાર છપાય તો ભૂલચૂક રહે નહીં અને જૈન કોમ ઉપાધ્યાયજીને સારી રીતે ઓળખી શકે, તેઓની વિનંતિ ધ્યાનમાં લેઇને આ નિબંધ બીજીવાર મંડળે છપાવ્યો, તેનાં ફર્મા અમોએ યથામતિશક્તિથી સુધાર્યાં છે અને તેમાં જે કંઈ ભૂલચૂક રહી ગઇ હોય તો જૈન વિદ્વાનો સુધારણા કરશે એવી આશા રાખું છું. ઉપાધ્યાયજીના જીવનચરિત્ર સંબંધમાં ભવિષ્યમાં વધુ અજવાળુ પડશે. તેમનું જીવન ચરિત્ર લખવાનાં કેટલાક સાધનો હાલ જે અનુપલબ્ધ હોય તે ભવિષ્યમાં મળે એવી આશા રહે છે અને તેમના રચેલા ગ્રંથો સંબંધી કેટલાક અંધારામાં રહેલા હોય તે પણ મળી આવે

એવી આશા રહે છે. ઉપાધ્યાયજીનું આંતરિક આધ્યાત્મિક આત્મજીવન ચીતરવું તે તો તેમના જેવાજ આત્માથી બની શકે, બાકી મારાથી તો વિહાર ગ્રંથ લખાણ વિગેરે મોટી બાબતોનું આલેખન થઇ શકે, ઉપાધ્યાયજી તે કાળના મહાન્ યુગ પ્રધાન, લેખક, વક્તા, ધર્મસુધારક, ધર્મરક્ષક, જૈનધર્મોદ્ધારક, મહાત્યાગી પુરૂષ હતા. શ્રીમદ્ આનંદઘનજી અને તેમની મુલાકાત થઈ હતી અને શ્રીમદ્ આનંદઘનજીની પાસેથી તેમણે અધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી ઘણો અનુભવ મેળવ્યો હોય એમ લાગે છે. ઉપાધ્યાયજીએ જૈન યતિઓમાં પેઠેલો શિથિલાચાર દૂર કરવા માટે ગ્રંથોથી અને ઉપદેશથી ઘણો પ્રયત્ન કર્યો છે—શ્રીમદ્ આનંદઘનજી મહાઅધ્યાત્મજ્ઞાની મહાત્મા હતા. તે દરિયામાં પાંદડાની પેઠે તેમજ નાવની પેઠે તરી શકે એવા હતા. તેમણે ઉપદેશ વિગેરે આપવાની પ્રવૃત્તિ ઘણી ઓછી સેવી હતી. શ્રીમદ્ આનંદઘનજી ઘણી નિવૃત્તિ ધારણ કરનારા હતા અને ઘણે ભાગે ઉપદેશાદિક પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં પડતા નહોતા. એમને નિવૃત્તિ ઘણી પસંદ હતી તેથી તે ગુફા, નિર્જનસ્થાન અને નિરૂપાધિક સ્થાનોમાં રહેતા હતા, જાહેર પરિચયમાં વિશેષ આવતા નહોતા, તેથી તે આત્માની નિર્વિકલ્પ દશામાં ઘણું જીવન ગાળતા હતા

અને શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી તો પોતાના આત્માના હિતની સાથે જૈનકોમને સુધારવાનું કાર્ય કરતા હતા. જૈનોને દરરોજ પ્રતિબોધ દેતા હતા. અનેક પ્રકારના ગ્રંથો લખતા હતા. તે વખતના આચાર્યોની સાથે પણ શિથિલતા નિવારણ માટે ઘણી સુપ્રવૃત્તિ સેવતા હતા. તેથી તેઓ સેવા–ભક્તિ માર્ગમાં ઘણા આગળ વધ્યા હતા, શ્રી હરિભદ્રસૂરિ પાછળ તેઓ જૈન કોમમાં મહાન્ જ્ઞાની તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા છે. તેથી તે સંસાર સમુદ્રમાં અન્ય જીવોને તારવાને માટે આગબોટની ઉપમાને ધારણ કરતા હતા. પોતાની પાછળ તેઓ અન્યોને સંસાર સમુદ્રને તરવા માટે અનેક ગ્રંથો રૂપ વહાણોને બનાવી મૂકી ગયા છે–તેમાં બેસીને અનેક ભવ્ય જીવો આ સંસાર રૂપ સમુદ્રને ઉતરવા સમર્થ થાય છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી જ્ઞાની, યોગી, કર્મયોગી, તથા સેવાભક્તિમાં ઘણા આગળ વધેલા મહાભક્ત જીનોપાસક હતા, મહોપદેશક હતા. તે કાળમાં અને હાલ વર્તમાનમાં તે મહાપુરૂષ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીને ધર્મના વાદવિવાદો કરવા પડતા હતા, અને તે પ્રતિપક્ષીઓને ઉત્તર આપવા વિગેરે ચર્ચાની પ્રવૃતિ સેવતા હતા, પણ જેમ જેમ વૃદ્ધ થતા ગયા તેમ તેમ અધ્યાત્મજ્ઞાન તરફ ઘણું

વળવા લાગ્યા, અને સિદ્ધપુર, નીકોરા, શુક્લતીર્થ વિગેરે સરસ્વતી નર્મદાનદીના કાંઠાનાં શાન્તસ્થાનોમાં ઘણું રહેવા લાગ્યા. છેવટે ડભોઇમાં વિ. સં.(૧૭૪૬?) દેહોત્સર્ગ કરી દેવલોકમાં પધાર્યા. તેમણે શ્રીમદ્ આનંદઘનજીની પેઠે એકલી નિવૃત્તિ સેવી હોત તો જૈનધર્મના સંરક્ષક સ્ટીમર જેવા મહાન્, અન્યોને માટે થઇ શકત નહીં પણ દરેક મહાપુરૂષના માર્ગ ન્યારા હોય છે. કોઇ બિલકુલ અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં મશગુલ રહે છે, કોઇ ગીતાર્થ થઇને ધર્મનું રક્ષણ કરે છે, અને લેખકની તથા વક્તાની પ્રવૃત્તિને સેવે છે. કેટલાક માત્ર પોતાના આત્માનું હિત કરવા ચારિત્રજ પાળી શકે છે પણ વ્યાખ્યાનાદિ પ્રવૃત્તિ માર્ગને સેવતા નથી. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયના જીવનમાંથી અનેક દૃષ્ટિયોથી અનેક રીતનું શીખવાનું મળે છે. તેમના જીવનમાંથી જ્ઞાની ધ્યાનયોગી તથા ચારિત્રી થવાનું શિક્ષણ મળે છે. ગુરૂપરંપરાદિ ધર્મશાસ્ત્રોના મંતવ્યોનું, સેવા-ભક્તિ માર્ગનું તથા ધર્મરક્ષક થવામાં આત્માર્પણ કરવાનું પણ ઉત્તમ શિક્ષણ મળે છે. જે મનુષ્ય જે દૃષ્ટિથી તેમને વાંચે છે તે દૃષ્ટિનો અનુસારે તેમને મેળવી શકે છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીને તેમના બનાવેલા સર્વ ગ્રંથના વાંચનથી ઓળખી શકાય છે. કારણ કે તેમાંથી ઘણું શીખવાનું

મળે છે પણ ગુણાનુરાગ દૃષ્ટિથી વાંચવામાં આવે તોજ. ઉપાધ્યાયજી અધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી ઘણું લખે છે, અને વિશ્વલોકને અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે ખાસ ઇસારો કરે છે તથા વ્યવહારમાં અને નિશ્ચયમાં સ્થિર થઇ પ્રવર્તિ અન્યને પણ તે માર્ગે દોરે છે. પોતે ગુરૂકુળ વાસી હતા. તેમણે જે જે કહ્યું છે તે તેમના જમાનાની દૃષ્ટિને આ-ગળ કરીને અને તેમની અપેક્ષા સમજીને વાંચવામાં આવે-તો તેમને લોકો સારી રીતે ઓળખી શકે. તેમનામાંથી ઘણા ગુણો લેઇ શકે, એમ મારૂં નમ્ર મંતવ્ય છે તે વાંચકો ધ્યાનમાં લેશે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ આત્મકલ્યાણ થવાના અનેક માર્ગો બતાવ્યા છે. તેમના સર્વ ગ્રંથોમાં અધ્યાત્મસાર અને છેવટનો જ્ઞાનસાર એ બે ગ્રંથ આખી દુનિયાના લોકોને મોક્ષ માર્ગમાં સંચરવાને માટે ઘણા ઉપયોગી થઇ પડ્યા છે, અને ભવિષ્યમાં ઘણા ઉપયોગી થઇ પડશે, એવું મારૂં મન્તવ્ય છે. ઉપાધ્યાયજીના સંબંધમાં અનેક વિદ્વાન્ લેખકો અનેક દૃષ્ટિબિંદુથી તેમનું જીવન ચરિત્ર લખે તોપણ તેમનું આધ્યાત્મિકજીવન તો પૂરૂં લખી શકાય તેમ નથી છતાં લેખકો તેમના જીવન સંબંધી તથા તેમના શાસ્ત્રજ્ઞાન સંબંધી લખી જગત આગળ પ્રકાશ

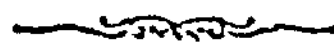
પાડે તો તેથી વાંચકોને નવુંનવું જાણવાનું અને લેવાનું મળશે. આવી દૃષ્ટિ ધ્યાનમાં રાખીને જીવન ચરિત્ર લખવામેં તેર વર્ષ પહેલાં મેં અતિસંક્ષેપથી અલ્પ પ્રયાસ કર્યો હતો તે આ નિબંધ વાંચવાથી માલુમ પડશે. ઉપાધ્યાયજીનો નિબંધ લખતાં જૈનશાસ્ત્ર જીનાજ્ઞા વિરૂદ્ધ જે કંઇ લખાયું હોય તેની સંઘ આગળ માફી માગું છું અને હંસદૃષ્ટિથી સજ્જનો સત્ય ગ્રહણ કરે એમ ઇચ્છું છું.

ઉપાધ્યાય નિબંધ સમાપ્ત થતાં છેવટે શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયકૃત સંયમબત્રિશી છપાવવામાં આવી છે તેમાંથી વાંચકો, ગુરૂગમપૂર્વક જ્ઞાન સંયમ મેળવશે એમ ઇચ્છું છું.

इत्येवं ॐ अर्हं महावीर शान्तिः ३

મુ. વિજાપુર.
વિ. ૧૯૮૧
ચૈત્ર વદિ ૮ ગુરૂવાર.
(ગુજરાત)

લેખક બુદ્ધિસાગર સૂરિ.

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ તરફથી

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીગ્રન્થમાળામાં

પ્રગટ થયેલા ગ્રન્થો.

ગ્રંથાંક	પૃષ્ઠ	કિંમત.
૧ ક. ભજન સંગ્રહ ભાગ ૧ લો.	૨૦૦	૦—૮—૦
* ૧ અધ્યાત્મ વ્યાખ્યાનમાળા.	૨૦૬	૦—૪—૦
* ૨ ભજનસંગ્રહ ભાગ ૨ જો.	૩૩૬	૦—૮—૦
* ૩ ભજનસંગ્રહ ભાગ ૩ જો.	૨૧૫	૦—૮—૦
* ૪ સમાધિશતક વિવેચન.	૬૧૨	૦—૮—૦
૫ અનુભવપચ્ચિશી.	૨૪૮	૦—૮—૦
૬ આત્મપ્રદીપ.	૩૧૬	૦—૮—૦
* ૭ ભજનસંગ્રહ ભાગ ૪ થો.	૩૦૪	૦—૮—૦
૮ પરમાત્મદર્શન,	૪૦૦	૦—૧૨—૦
* ૯ પરમાત્મજ્યોતિ.	૫૦૦	૦—૧૨—૦
* ૧૦ તત્ત્વબિંદુ.	૫૦૦	૦—૧૨—૦
* ૧૧ ગુણાનુરાગ. (આવૃત્તિ બીજી)	૨૪	૦—૧—૦
* ૧૨-૧૩. ભજનસંગ્રહ ભાગ ૫ મો તથા જ્ઞાનદીપિકા.	૧૯૦.	૦—૬—૦

	૧૪ તીર્થયાત્રાનું વિમાન (આ. બીજી)	૬૪	૦—૨—૦
	૧૫ અધ્યાત્મભજનસંગ્રહ	૧૯૦	૦—૬—૦
	૧૬ ગુરુબોધ.	૧૭૪	૦—૮—૦
*	૧૭ તત્ત્વજ્ઞાનદીપિકા	૧૨૪	૦—૬—૦
	૧૮ ગહૂંલીસંગ્રહ ભા. ૧	૧૧૨	૦—૩—૦
*	૧૯–૨૦ શ્રાવકધર્મસ્વરૂપ ભાગ ૧–૨ (આવૃત્તિ ત્રીજી)	૪૦–૪૦	૦—૧—૦
*	૨૧ ભજનપદસંગ્રહ ભાગ ૬ ઠો.	૨૦૮	૦—૧૨—૦
	૨૨ વચનામૃત.	૮૩૦	૦—૧૪—૦
	૨૩ યોગદીપક.	૩૦૮	૦—૧૪—૦
	૨૪ જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા.	૪૦૮	૧—૦—૦
*	૨૫ આનન્દઘનપદ (૧૦૮) ભાવાર્થ સંગ્રહ	૮૦૮	૨—૦—૦
*	૨૬ અધ્યાત્મશાન્તિ (આ. બીજી)	૧૩૨	૦—૩—૦
	૨૭ કાવ્યસંગ્રહ ભાગ ૭ મો.	૧૫૬	૦—૮—૦
*	૨૮ જૈનધર્મની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિ.	૯૬	૦—૨—૦
*	૨૯ કુમારપાળ (હિંદી)	૨૮૭	૦—૬—૦
*	૩૦ થી ૪–૩૪ સુખસાગર ગુરુગીતા	૩૦૦	૦—૪—૦

૩૫ ષડ્દ્રવ્યવિચાર.	૨૪૦	૦—૪—૦
૩૬ વિજાપુરવૃત્તાંત.	૯૦	૦—૪—૦
૩૭ સાબરમતીકાવ્ય.	૧૯૬	૦—૬—૦
૩૮ પ્રતિજ્ઞાપાલન.	૧૧૦	૦—૫—૦
* ૩૯–૪૦–૪૧ જૈનગચ્છમતપ્રબંધ, સંઘપ્રગતિ, જૈનગીતા.	૩૦૪	૧—૦—૦
૪૨ જૈનધાતુપ્રતિમા લેખસંગ્રહ ભા.૧	૩૨૫	૧—૦—૦
૪૩ મિત્રમૈત્રી.		૦—૮—૦
* ૪૪ શિષ્યોપનિષદ્.	૪૮	૦—૨—૦
૪૫ જૈનોપનિષદ્.	૪૮	૦—૨—૦
૪૬–૪૭ ધાર્મિક ગદ્યસંગ્રહ તથા સદુપદેશ ભાગ ૧ લો.	૯૭૬	૩—૦—૦
૪૮ ભજનસંગ્રહ ભા. ૮	૯૭૬	૩—૦—૦
* ૪૯ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર ભા. ૧	૧૦૨૮	૨—૦—૦
૫૦ કર્મયોગ.	૧૦૧૨	૩—૦—૦
૫૧ આત્મતત્ત્વદર્શન	૧૧૨	૦–૧૦—૦
૫૨ ભારતસહકારશિક્ષણ કાવ્ય	૧૬૮	૦–૧૦—૦
૫૩ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર ભા. ૨	૧૨૦૦	૩—૮—૦

૫૪ ગહુંલી સંગ્રહ ભા. ૨	૧૩૦	૦—૪—૦
૫૫ કર્મપ્રકૃતિટીકાભાષાંતર	૮૦૦	૩—૦—૦
૫૬ ગુરૂગીત ગુંહલીસંગ્રહ.	૧૯૦	૦—૧૨—૦
૫૭–૫૮ આગમસાર અને અધ્યાત્મગીતા.	૪૭૦	૦—૬—૦
૫૯ દેવવંદન સ્તુતિ સ્તવન સંગ્રહ.	૧૭૫	૦—૪—૦
૬૦ પૂજાસંગ્રહ ભા. ૧ લો.	૪૧૬	૧—૦—૦
૬૧ ભજનપદસંગ્રહ ભા. ૯	૫૮૦	૧—૮—૦
૬૨ ભજનપદસંગ્રહ ભા. ૧૦	૨૦૦	૧—૦—૦
૬૩ પત્રસદુપદેશ ભા. ૨	૫૭૫	૧—૮—૦
૬૪ ધાતુપ્રતિમાલેખ સંગ્રહ ભા. ૨	૨૨૫	૧—૦—૦
૬૫ જૈનદષ્ટિએ ઇશાવાસ્યોપનિષદ્ ભાવાર્થવિવેચન.	૩૬૦	૧—૦—૦
૬૬ પૂજાસંગ્રહ ભા. ૧–૨	૪૧૫	૨—૦—૦
૬૭ સ્નાત્રપૂજા. (બુદ્ધિસાગરસૂરિકૃત)		૦—૨—૦
૬૮ શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી અને તેમનું જીવનચરિત્ર.	૩૨	૦—૪—૦

સંસ્કૃત ગ્રન્થો.

૬૯-૭૨ શુદ્ધોપયોગ વિ૦ સંસ્કૃત ગ્રંથ ૪	૧૮૦	૦-૧૨-૦
૭૩-૭૭ સંઘકર્તવ્ય વિ૦ સંસ્કૃત ગ્રંથ ૫	૧૬૮	૦-૧૨-૦
૭૮ લાલાલજપતરાય અને જૈનધર્મ	૧૦૦	૦-૪-૦
૭૯ ચિન્તામણિ	૧૨૦	૦-૪-૦
૮૦-૮૧ જૈનધર્મ અને ખ્રીસ્તિધર્મનો મુકાબલો તથા જૈનખ્રીસ્તિ સંવાદ	૨૨૦	૧-૦-૦
૮૨ સત્યસ્વરૂપ	૨૦૦	૦-૧૨-૦
૮૩ ધ્યાનવિચાર	૬૬	૧૦-૮-૦
૮૪ આત્મશક્તિપ્રકાશ	૧૪૦	૦-૪-૦
૮૫ ક્ષમાપના	૮૦	૦-૩-૦
૮૬ આત્મદર્શન	૧૫૦	૦-૪-૦
૮૭ જૈન ધાર્મિક શંકા સમાધાન	૫૫	૦-૨-૦
૮૮ કન્યાવિક્રયનિષેધ	૨૨૦	૦-૮-૦
૮૯ આત્મશિક્ષાભાવનાપ્રકાશ	૧૧૫	૦-૪-૦
૯૦ આત્મપ્રકાશ.	૫૬૫	૧-૮-૦
૯૧ શોકવિનાશક (ગુજરાતી)	૮૦	૦-૧-૦

૯૨ થી ૯૭ તત્ત્વવિચાર વિ૦ સંસ્કૃત ગ્રંથો.	૨૦૫	૧—૦—૦
૯૮ જૈનસૂત્રમાં મૂર્તિપૂજા	૫૬	૦—૩—૦
૯૯ શ્રીમદ્ યશોવિજયજી જીવનચરિત.	૨૧૦	૦—૮—૦
૧૦૦ ભજનસંગ્રહ ભા. ૧૧	૨૧૦	૦-૧૨—૦
૧૦૧ ભજનસંગ્રહ ભા. ૧ (ચોથી આવૃત્તિ)	૨૦૫	૦—૮—૦
૧૦૨ મોટું વિજાપુર વૃત્તાંત		

* આ નિશાનીવાળા ગ્રંથો શીલકમાં નથી.

પુસ્તકો મળવાનાં ઠેકાણાં:—

૧ વકીલ શા. મોહનલાલ હિમચંદ પાદરા. (ગુજરાત).

૨ શા. આત્મારામ ખેમચંદ મુ. સાણંદ (જીલ્લે અમદાવાદ).

૩ ભાંખરીઆ શા. મોહનલાલ નગીનદાસ ૧૯૨-૯૪, બજારગેટ કોટ—મુંબઇ.

૪ શેઠ નગીનદાસ રાયચંદ ભાંખરીઆ મહેસાણા.

૫ શેઠ ચંદુલાલ ગોકળદાસ, વિજાપુર જૈનજ્ઞાનમંદિર.

૬ બુકસેલર મેઘજી હીરજી પાયધુની—મુંબઇ.

૭ શા. રતિલાલ કેશવલાલ, મુ. પ્રાંતીજ.

૮ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ મંડળ, મુ. પેથાપુર સાગરગચ્છ ઉપાશ્રય.

મહામહોપાધ્યાય ન્યાયવિશારદ જૈન મહાકવિ

"ઉપાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી."

તેમનું જીવન અને તેમનું ગુજરાતી સાહિત્ય.

(લેખકઃ–યોગનિષ્ઠ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી.)

" તુજ મુજ રીઝની રીત, અટપટ એહ ખરીરી;
" લટપટ નાવે કામ, ખટપટ ભાંજ પરીરી. ૧.
" મલ્લિનાથ તુજ રીત, જન રીઝે ન હુએરી;
" હોય રીઝણુને ઉપાય, સાહમું કાંઈ ન જુએરી. ૨.
" દુરારાધ્ય છે લોક, સહુને સમ ન શરીરી;
" એક દુહવાએ ગાઢ, એક જો બોલે હસીરી. ૩.
" લોક લોકોત્તર વાત, રીઝવે હોય જુઈરી;
" તાત ચક્રધર પૂજ્ય, ચિન્તા એહ હુઈરી. ૪.
" રીઝવવો એક સાંઇ, લોક તે વાત કરેરી;
" શ્રી નયવિજય સુશિષ્ય, એહજ ચિત્ત ધરેરી. ૫.

શ્રીમદ્ યશોવિજયજીકૃત શ્રી મલ્લિનાથ સ્તવન.

સામાન્ય દિગ્દર્શન. શ્રીમદ્‌નું જીવન ચરિત્ર જાણવાનાં સાધન.

આ મહાપુરૂષના જીવન ચરિત્રની રૂપરેખા તેઓના ગ્રન્થોમાં તેઓએ કાઢેલા વાણીના ઉદ્‌ગારથી દોરી શકાય છે. આ શ્વેતામ્બર જૈન ધર્મના મહાન્ ઉપદેષ્ટા અને જન ધર્મ-રક્ષક ગીતાર્થ મુનિવર હતા. આ મહાપુરૂષનો જન્મ ગુર્જર દેશમાં અમદાવાદમાં વિક્રમ સંવત્‌ના ૧૭ સત્તરમા સૈકામાં થયો હતો એમ કેટલીક કિંવદન્તીઓથી તથા કેટલાક અનુમાનોથી કહી શકાય છે. આ જૈન તત્ત્વજ્ઞાની મહાન્ કવિનું ચરિત્ર કોઇ ઠેકાણેથી જોઇએ તેવા રૂપમાં લખેલું ઉપલબ્ધ થતું નથી. તેમના સમાનકાલીન પન્ન્યાસ સત્ય વિજયજી, વાચક વિનયવિજયજી, માનવિજયજી વગેરે સમર્થ વિદ્વાનો હતા, તેમ છતાં તેમનુ જીવનચરિત્ર કોઇએ સાહિત્યમાં જળવાઈ રહે એવા પ્રબન્ધ તરીકે રચ્યું હોય એમ અદ્યાપિ પર્યન્ત નિર્ણય થયો નથી.

જૈન દર્શનના મહાત્માઓમાં પોતાનું ચરિત્ર પોતાની મેળે તે વખતે આત્મપ્રશંસાદિ કેટલાંક કારણોથી નહિ લખવાની પ્રણાલિકા હોવાથી તેઓના જીવન ચરિત્રની હકીકત તેમના શ્રીમુખથી વા લેખિનીથી કથં પ્રગટી શકે ? તેઓ આચાર્ય પરંપરાની પાટ ઉપર થયા હોત તો કેટલીક હકીકત પટ્ટ પરંપર થનાર આચાર્યોની પેઠે જાણી શકાત. તેમના શિષ્યો જ્ઞાની આદિ થયા હોત તો તેઓએ પોતાના ગુરૂનું જીવન ચરિત્ર લખ્યું હોત પણ તેમ દેખવામાં આવતું નથી. પૂર્વાચાર્યોની પાછળ થનાર તેમના શિષ્યો વા તેમના ગુણાનુરાગીઓ પૂર્વાચાર્યોનું ઐતિહાસિક મુદ્દાઓ આદિથી મિશ્ર જીવન-ચરિત્ર લખી શકે છે. તેમના રચિત ખાદ્યખંડન, પ્રતિમાશતક, અને બત્તીસા બત્તીસી વગેરે ગ્રન્થોની પ્રશસ્તિથી કેટલુંક જીવનચરિત્ર જાણી શકાય તેમ છે. તેમના સંસ્કૃત ભાષામય ગ્રન્થો વા ગુર્જર ભાષાના ગ્રન્થોથી તેમના હૃદય વિચારોના અવલોકનદ્વારા આચાર-આદિ બાહ્યચરિત્ર અને તે પ્રસંગના બનાવોને આલેખી

શકાય, પણ તેવી રીતે જીવનચરિત્રનું આલેખન કરતાં તેમના ગ્રન્થોનું ઘણું પરિશીલન કરવું જોઇએ.

શ્રીમદ્‌નો જન્મ. સ્થળ અને સાલ.

શ્રીમદ્‌નો જન્મ સત્તરમા સૈકામાં થયો હતો. વિ. સંવત્ ૧૬૭૦ પૂર્વે તેમનો જન્મ હોય એમ અનુમાન કરી શકાય છે. અધ્યાત્મ મત પરીક્ષા ગ્રંથમાં તેમણે પાર્શ્વ-નાથને નમસ્કાર કરી વિજયદેવ સૂરિને પણ મંગલા-ચરણમાં નમસ્કાર કર્યો છે. તેમણે જો શ્રી વિજયદેવ સૂરિના ધર્મ રાજ્યમાં તે ગ્રંથ બનાવ્યો હોય તો તે-મનો જન્મ વિ. સં. લગભગ ૧૬૬૩ માં થવો જોઈએ. ઉપાધ્યાયજીએ જે આચાર્યના રાજયમાં ગ્રંથ બનાવ્યા છે, તે આચાર્યનું નામ તેમના ગ્રંથમાં છેવટે લખ્યું છે ઈત્યાદિ કારણોથી ઉપર્યુક્ત અનુમાન કરી શકાય છે. આ પ્રમાણે જો અનુમાન બંધ બેસતું હોય તો તેમના શરીર ત્યાગ સમયે તેમની ઉમર ૮૨ વર્ષની થઇ શકે, અને ૧૯ વર્ષની ઉમરે દિગંમરીઓના સામે

જવાબ તરીકે તે ગ્રંથ બનાવ્યો હોય એમ કહી શકાય. કદાપિ ઉપરનો નિયમ કે ગ્રંથ બનાવતી વખતે જે સૂરિ હોય તેનું નામ નહિ લખતાં અન્ય સૂરિનું પણ મંગલાચરણ કરી શકાય એવી તે સમયની પ્રદ્ધતિ હોય તો શ્રી વિજયસિંહસૂરિના વખતમાં તે ગ્રંથ રચેલો હોય એમ અનુમાન કરી શકાય. ગમે તેમ હોય પણ જન્મ તો તેમનો વિ. સંવત્ ૧૬૭૦ લગભગમાં થયો હોય એમ અનેક દલીલોથી સિદ્ધ થાય છે. તેમની ભાષા ગુજરાતી જન્મનીજ હોય એમ ઉચ્ચ સંસ્કારિત ગુર્જર ભાષાના શબ્દો આદિવડે અનુમાન થવાથી તેઓ ગુર્જર દેશમાં જન્મ્યા હોય એમ લાગે છે. તેમની ગુર્જર ભાષામાં કેટલાક મારવાડી ભાષાના શબ્દો દેખાય છે તેનું કારણ એ છે કે તેઓ મારવાડ દેશમાં વિચર્યા હતા; તેથી જે દેશમાં વિચર્યા હોય તે દેશની ભાષાના કેટલાક શબ્દોની સંમિશ્રતા ગુર્જર ભાષામાં થાય એમ બનવા ચોગ્ય છે. આ પૂજ્ય કવિનો વિહાર ગુર્જર દેશમાં વિશેષ હતો. આ મહાન્

મુનિવરનો સ્વર્ગવાસ વિ. સંવત ૧૭૪૫ના માગશર સુદિ એકાદશીના રોજ નામદાર ગાયકવાડ સરકારના રાજ્યના ડભોઈ ગામમાં થયો હતો. ડભોઇ ગામની દક્ષિણ દિશાએ તળાવ પાસે તેમની દેરી છે. અનેક મુનિવરો અને શ્રાવકો તેમની પાદુકાનાં દર્શન કરવા માટે ડભોઈ ગામે જાય છે. તેમણે વિ. સંવત ૧૭૪૪ ની સાલનું છેલ્લું ચોમાસું સુરતમાં કર્યું હતું; ત્યાંથી ચોમાસું ઉતર્યા બાદ ભરૂચ, નીકોરા, અને શીનોર થઈ ડભોઈ આવ્યા હશે અને મૌન એકાદશી કરવાને માટે ત્યાંના જૈનોના આગ્રહથી ત્યાં રહ્યા હશે. ડભોઈમાં સાગરગચ્છના યતિયો ઘણા રહેતા હતા, ત્યાં સાગરગચ્છના યતિયોની ઘણી દેહરીઓ છે.

શ્રીમદ્‌ની બાલ્યાવસ્થા અને અદ્‌ભૂત સ્મરણશક્તિ.

તેઓ જાતે ઓસવાળ હતા. તેમની બાલ્યાવસ્થામાં તેમના પિતાશ્રી મૃત્યુ પામ્યા હતા, અને તેમનાં માતુશ્રી વિધવા થયાં હતાં. ભવિષ્યમાં તેઓ એક મહાન્ ચમત્કારિક

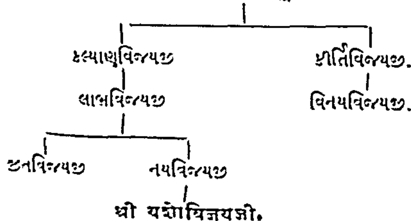
મહાત્મા નીવડવાના એવાં ચિન્હો તેમનામાં બાલ્યાવસ્થાથીજ માલુમ પડતાં હતાં. તેમનાં માતુશ્રીને દરરોજ ગુરૂની પાસે જઇને ઉપાશ્રયમાં "ભક્તામર સ્તોત્ર" સાંભળવાનો નિયમ હતો. ચોમાસાના એક દિવસમાં ઘણા વરસાદની હેલી થવાથી તેમજ પોતાનું શરીર નરમ હોવાથી ગુરૂ પાસે જઈ ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળી શકયાં નહિ. એમનો નિયમ એવો હતો કે ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળ્યા સિવાય ભોજન લેવું નહિ; તેથી ઉપરના કારણથી ત્રણ દિવસના ઉપવાસ થયા. યશોવિજયજીનું તે વખતનું સાંસારિક નામ જશો હતું, અને તેમની ઉમર આ પ્રસંગે ૭ વર્ષની હતી. ચોથા દિવસે જશાએ પોતાની માતુશ્રીને પૂછયું કે હે માતુશ્રી! તમે કેમ એ ત્રણ દિવસથી ખાતાં નથી? માતાએ જવાબ આપ્યો કે હે પુત્ર! હું ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળ્યા સિવાય ભોજન લેતી નથી. જશાએ વિનયથી કહ્યું કે તમારી ઈચ્છા હોય તો હું તમને ભક્તામર સ્તોત્ર સંભળાવું. માતા

આશ્ચર્ય પામી બોલ્યાં કે તને ક્યાંથી ભક્તામર સ્તોત્ર આવડે ? પુત્રે કહ્યું કે હે માતુશ્રી ! તમે મને તમારી સાંથે ગુરૂની પાસે ઉપાશ્રયમાં દર્શન કરવાને તેડી ગયાં હતાં તે વખતે મેં પણ ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળ્યું હતું તે મને યાદ રહ્યું છે. માતાએ સંભળાવવાનું કહ્યાથી પુત્રે ભક્તામર સ્તોત્ર સંપૂર્ણ અને એક પણ ભૂલ સિવાય સંભળાવ્યું, તેથી માતાને બહુ આનંદ થયો અને ભોજન કર્યું. ત્રણ ચાર દિવસ સુધી ભક્તામર સ્તોત્ર, પુત્રની પાસેથી સાંભળ્યું. વરસાદની હેલી સમાપ્ત થતાં શરીર આરોગ્ય થવાથી જશાનાં માતુશ્રી, ગુરૂની પાસે ઉપાશ્રયમાં ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળવા ગયાં. ગુરૂએ પૂછયું કે હે સુશ્રાવિકા ! તને ભક્તામર સ્તોત્ર સાંભળ્યા વિના સાત દિવસના ઉપવાસ થયા હશે. શ્રાવિકાએ બે હાથ જોડીને કહ્યું કે આપના પસાયથી મેં ભક્તામર સ્તોત્ર મારા પુત્રના મુખેથી સાંભળ્યું છે. ગુરૂ આશ્ચર્ય પામ્યા અને પૂછયું કે તારો પુત્ર શી રીતે ભક્તામર સ્તોત્ર સંભળાવી

શકયો ? શ્રાવિકાએ કહ્યુ કે હે ગુરૂ મહારાજ ! આપની પાસે એક દિવસ હુ તે પુત્રને દર્શન કરાવવા તેડી લાવી હતી, તે વખતે આપ ભકતામર સ્તોત્ર બોલતા હતા, તે તેને યાદ રહ્યુ હતું, તેથી તેણે મને સંભળાવ્યું. ગુરૂએ તેણીના ૭ વર્ષની ઉમરના પુત્ર જશાને બોલાવ્યો અને તેની સ્મરણશકિત જોઈ બહુ આશ્ચર્ય પામ્યા. તેને કેટલુંક પૂછયું અને તેના પ્રત્યુત્તર તેમને સંતોષકારક મળવાથી ગુરૂ બહુ ખુશી થયા. પુત્ર અને માતા ઘેર ગયા બાદ ગુરૂના મનમાં એક વિચાર સ્કુરી આવ્યો કે જો આ પુત્ર દીક્ષા લે તો જૈનધર્મનો ઉદ્ધાર કરી શકે. ગુરૂ કે જેમનુ નામ શ્રી નયવિજયજી હતું, તેમણે શહેરના આગેવાન જૈનોને એકઠા કર્યા, અને પોતાનો વિચાર પ્રદર્શિત કર્યો. આગેવાન જૈનોનું મંડળ જશાની માતાની પાસે ગયું અને કહ્યું કે હે શ્રાવિકા ! તારો પુત્ર બહુ બુદ્ધિશાળી છે. આવી બાલ્યાવસ્થાથી ધર્મશાસ્ત્રોનો અને ભાષાશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરશે તો ભવિષ્યમાં એક મહાન્ જૈન ધર્મોદ્ધારક પ્રભા-

વક થશે, અને તત્ત્વવેત્તા થશે. ગૃહસ્થાવાસમાં રહેશે તો અલ્પ જીવોને ઉપકાર કરી શકશે અને પોતાના ગુણોનો લાભ આપવાને માટે સાધુના જીવનની પેઠે સ્વતંત્ર પ્રયત્ન કરી શકશે નહિ. આવા એક પુત્રને જૈન ધર્મના ઉદ્ધારને માટે અને આખા જગત્‌ના ભલાને માટે બ્રહ્મચર્ય આશ્રમમાં સદાકાળ રહે એવી દીક્ષા અપાવવી એ તમારા નામને અમર કરવા જેવું સુકૃત્ય છે. તમારા પુત્રને ગુરૂને સોંપવા માટે સંઘ વિનંતિ કરે છે તે સ્વીકારશો. પુત્રની માતા અત્યંત હર્ષોય-માન થઈ અને તેને હર્ષાશ્રુ આવ્યાં, અને સંઘને કહેવા લાગી કે જેને તીર્થંકરો પણ નમસ્કાર કરે છે એવો શ્રી સંઘ મારી પાસે પુત્રરત્નની માગણી કરે છે, અને તે જગત્‌ના ભલાને માટે મહા પ્રભાવક થશે તો આના કરતાં અન્ય કાંઈ મને રૂડું જણાતું નથી, માટે મારા પુત્રને હું સંઘને સોંપુ છું. સાત ઘર વચ્ચે એકનો એક પુત્ર હોવા છતાં પણ માતાએ જૈનધર્મના ઉદ્ધારને માટે ગુરૂને સોંપ્યો, અને તે જગાએ દીક્ષા અંગીકાર કરી.

કયે પટ્ટપરંપરામાં શ્રીમદે
દીક્ષા અંગીકાર કરી.

શ્રી મહાવીર પ્રભુની પટ્ટપરંપરાએ ચાલતા આવેલા તપાગચ્છમાં ભારતમાં પ્રખ્યાત અકબર બાદશાહને ઉપદેશ દેનાર શ્રી હીરવિજયસૂરિ થયા. શ્રી હીરવિજયજીસૂરિના શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણવિજયગણિ, તેમના મુખ્ય શિષ્ય શ્રી લાભવિજયગણિ, તેમના મુખ્ય શિષ્ય શ્રી જીતવિજયગણિ, તેમના ગુરૂભ્રાતા શ્રી નય-

વિજયગણિ, અને તેમના શિષ્ય તપાગચ્છ ગગનમણિ શ્રી યશોવિજયજી થયા.

શ્રીમદ્ આનન્દઘનજી, જ્ઞાનવિમલસૂરિ, ઉદયરત્ન, માનવિજય ઉપાધ્યાય, જિનવિજય, શ્રીમદ્ વિનયવિજય, જયસોમ ઉપાધ્યાય, સકલચન્દ્ર અને મોહનવિજય વગેરે ગુર્જર ભાષાપોષક સાક્ષર મુનિઓ પ્રવર્તતા હતા. શ્રીમદ્‌ના સમાનકાલીન કોઈ પણ વિદ્વાન્ તેમના ગ્રન્થો સંબંધી ચર્ચા કરી હોય એવું જણાતું નથી.

શ્રીમદ્‌ના સમાનકાલીન જૈન સાક્ષર મુનિવરો.

શ્રીમદે બાલ્યાવસ્થામાં બ્રહ્મચારી દશામાં દીક્ષા અંગીકાર કરી હતી. શ્રી સત્યવિજય પન્ન્યાસ કે જેના યોગે પીતવસ્ત્રદ્વારા ક્રિયોદ્ધાર થએલો હતો તે, તથા શ્રી વિનયવિજય ઉપાધ્યાય, અને આનન્દઘનજી સમકાલીન હતા. તેમના વખતમાં શ્રી વિજયદેવસૂરિ, વિજયસિંહસૂરિ,

શ્રીમદ્‌નો કાશીમાં વિદ્યાભ્યાસ

અને વિજયપ્રભસૂરિ, હતા, એમ તત્કૃત ગ્રન્થોથી પૂરવાર થાય છે. તેમના ગુરૂ નયવિજયજી અમદાવાદમાં વિશેષ રહેતા હતા. બાલ્યાવસ્થામાંજ તેમણે તથા શ્રી વિનયવિજયજીએ જૈન ધર્મનાં ઘણાં શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો. તે બન્નેની અપૂર્વ બુદ્ધિનું અવલોકન કરીને તે બન્નેને વ્યાકરણ અને ન્યાયનો પરિપૂર્ણ અભ્યાસ માટે કાશીમાં કરવા મોકલાવ્યા. તે વખતે સંસ્કૃત ભાષાવિદ્યાની પીઠિકાભૂત કાશી હતું. તે બન્નેએ બ્રાહ્મણ વિદ્વાન્ની પાસે અધ્યયન શરૂ કર્યું. શ્રી વિનયવિજયજીએ વ્યાકરણનો મુખ્ય વિષય લીધો અને ન્યાયના વિષયને ગૌણપણે ગ્રહણ કર્યો. શ્રીમદ્ યશોવિજયજીએ ન્યાયના વિષયનું મુખ્યપણે અધ્યયન કર્યું; અને વ્યાકરણ સાહિત્યનું ગૌણપણે ગ્રહણ કર્યું. તે બન્નેએ બાર વર્ષ પર્યન્ત શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરીને અપૂર્વ વિદ્વત્તા પ્રાપ્ત કરી. તેમનો વિદ્યાગુરૂ બ્રાહ્મણ, જૈનધર્મનો દ્વેષી છતાં, વિનયાદિથી તેને પ્રસન્ન કરીને તે પછી તેઓએ ગુરૂને સંતોષપૂર્વક વિદ્યા ગ્રહણ કરી. તેમના ઉપર અધ્યાપક વિદ્યા-

ગુરૂને અપૂર્વ પ્રેમ થયો અને તેથી તેણે બન્નેને હૃદયથી સર્વ વિદ્યા શીખવી. તેમના ગુરૂ અધ્યાપકની પાસે એક અપૂર્વ ગ્રન્થ હતો, તે ગ્રન્થ કોઇને તે બતાવતા નહોતા, શ્રી યશોવિજયજીએ અને વિનયવિજયજીએ પ્રસંગ પામીને અર્ધ અર્ધ ગ્રન્થ જોઇ મુખે કરી, બન્નેએ ભેગા મળી ઉતારી તેને પૂર્ણ કર્યો. પ્રસંગોપાત્ત તે વાત પોતાના અધ્યાપકને જણાવીને માફી માગી, અને તેમની પ્રીતિ સંપાદન કરવાપૂર્વક પોતાની સ્મરણશક્તિનો અપૂર્વ ખ્યાલ ગુરૂને દર્શાવી આપ્યો. તે વખતમાં કાશીમાં એક મહાન્ વિદ્વાન્ દાક્ષિણાત્ય પંડિત આવ્યો અને તેણે ઘણી સભાઓ જીતી લીધી. આવા પ્રસંગે અધ્યાપક ગુરૂની આજ્ઞા માગીને યશોવિજયજીએ કાશીના પંડિતોની શોભાના રક્ષણાર્થે દાક્ષિણાત્ય પંડિતની સાથે વાદવિવાદ કર્યો અને તેને જીતી લીધો; તેથી કાશીના પંડિતોએ પ્રસન્ન થઇને તેમને "न्यायविशारद" ની પદવી અર્પી. કાશીમાં તેમણે અનેક શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કર્યું.

એક દિવસે શ્રીમદ્દના મનમાં સરસ્વતી દેવતાને પ્રત્યક્ષ કરવાનો વિચાર સ્ફુરી આવ્યો. તેમણે એકવીસ દિવસ પર્યન્ત ઐંકાર બીજપૂર્વક સરસ્વથી મંત્રનો જાપ કર્યો. એકવીસમા દિવસની રાત્રીમાં સરસ્વતી સાક્ષાત્ આવ્યાં. યશોવિજયજીને વર માગવાનું કહ્યું. યશોવિજયજીએ જૈનધર્મના ઉદ્ધારાર્થે શાસ્ત્રો રચવામાં સહાયતા માગી. સરસ્વતીએ તે પ્રમાણે થાઓ એમ કહ્યું અને અન્તર્ધાન થઈ ગયાં. આ વાત તેમના રચેલા જંબુ સ્વામીના રાસમાંના મંગલચરણના દુહામાંથી નીકળી આવે છે, તે દુહા અત્ર લખવામાં આવે છેઃ—

શ્રીમદ્દને સરસ્વતી દેવીએ સાક્ષાત્ દર્શન આપ્યાં.

દોહા.

શારદ સાર દયા કરો, આપો વચન સુરંગ;
તું તૂઠી મુજ ઉપરે, જાપ કરત ઉપગંગ. ૧
તર્ક કાવ્યનો તેં તદા, દીધો વર અભિરામ;
ભાષા પણ કરી કલ્પતરૂ-શાખા સમ પરિણામ. ૨

હે માત નચાવે કુકવિ, તુજ ઉદર ભરણને કાજ;
હું તો સદ્‌ગુણ પદે, ઠવી પૂજું મત લાજ. ૩

ભાવાર્થઃ—કાશીમાં ગંગા નદીના કાંઠા ઉપર મેં તારૂ અરાધન કર્યું અને તે વખતે તેં સાક્ષાત્ આવીને મારા ઉપર પ્રસન્ન થઇને તર્કકાવ્યનો સુંદર વર આપ્યો. હે માતર્ ! તને કુકવિઓ પેટ ભરવાને માટે ગમે તેની ખોટી સ્તુતિઓ કરીને અને જગત્‌ની અવનતિ જેવાં અને જેમાં અશુભ વિચારો રહ્યા છે, એવાં કાવ્ય કરીને ત્હને નચાવે છે. હું તો તને સદ્‌ગુણમય કાવ્યો બનાવીને તેમાં સ્થાપન કરીશ માટે લજ્જા ન પામ !

આ વાકયો આ ઉત્તમ મુનિવરના મુખમાંથી નીકળે છે તેથી તેમને સરસ્વતીએ સાક્ષાત્ આવીને વરદાન આપ્યું હતું એમ સિદ્ધ થાય છે. એમના ગ્રન્થો વાંચતાંજ તેમાં દૈવી ચમત્કાર માલુમ પડી આવે છે.

ન્યાયશાસ્ત્ર સંબંધી શ્રીમદે એકસો ગ્રંથો રચ્યા.

અન્યમતના વિદ્વાનોએ "ન્યાય-

કાશીમાંથી શ્રીમદ્દને વિહાર.

विशारद " એવું બિરૂદ તેમને આપ્યું. આ બીના જૈન તર્ક ભાષા ગ્રન્થની પ્રશસ્તિ ઉપરથી માલુમ પડે છે. કાશીમાં પૂર્ણ વિદ્વત્તા સંપ્રાપ્ત કર્યા પશ્ચાત્ તેઓ ત્યાંથી નીકળ્યા. તેમણે નીકળતી વખતે અધ્યાપક બ્રાહ્મણ ગુરૂને કહ્યું હતું કે આપને કદી મારી જરૂર પડે તો ગુર્જર દેશમાં મને મળશો. ગુર્જરદેશમાં આવતાં પહેલાં તેમણે આગ્રા વગેરે નગરોનું અવલોકન કર્યું હતું. ગદાધર નામનો એક પંડિત કે જે મહાન્ નૈયાયિક હતો, તેની શ્રીમદ્ ઉ૦ યશોવિજય પર પ્રીતિ હતી. જેસલમેરનો જ્ઞાનભંડાર તેમણે દેખ્યો હતો. સમંતભદ્રગણિકૃત તત્ત્વાર્થસૂત્રપર ગંધહસ્તિ મહાભાષ્ય પણ તેમણે તે પ્રદેશમાં વા અન્યત્ર જ્ઞાનભંડારમાંથી દેખ્યું હોય એવું તેમણે આપેલી ગંધહસ્તિ મહાભાષ્યની સાક્ષીઓ ઉપરથી માલુમ પડે છે. હાલ તે ગ્રંથ દેખાવામાં આવતો નથી. કર્ણાટક દેશમાં તામિલ ભાષામાં તે ગ્રંથ હયાતી ભોગવે છે.

એમ કેટલાક દિગમ્બરીઓ તરફથી સાંભળવામાં આવ્યું છે. મારવાડમાં વિહાર કરીને તેઓએ ગુર્જર દેશ પ્રતિ વિહાર કર્યો. મધ્ય હિંદુસ્તાનમાં દિગંબરોનું પ્રબળ હતું. તેમણે દિગમ્બરોને દિક્પટ ચોરાંશી બોલ અને અધ્યાત્મમતપરીક્ષા વગેરે ગ્રન્થો લખીને સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેમના સમયમાં જૈન ધર્મમાં ઘણા પંથો ઉભા થયા હતા. દિગંબરોમાંથી પણ તેરાપન્થી અને સમયસારીઆ નામના મત નીકળ્યા હતા. પ્રતિમોત્થાપક અને કડવા પન્થ વગેરે મતો તે વખતમાં વિદ્યમાન હતા. તપાગચ્છના આચાર્યો પણ સાગરગચ્છના આચાર્યોની સાથે વિવાદમાં ઉતરતા હતા. તે વખતની પૂર્વે લગભગમાં થયેલા શાન્તિદાસ શેઠ સાગરગચ્છના આચાર્યની સ્થાપના કરનાર મુખ્ય શ્રાવક હતા. વિજયદેવસૂરિની પાછળ થનાર શિષ્યોમાં આચાર્યને પટ્ટે સ્થાપન કરવાની બાબતમાં મતભેદ પડયો. શ્રીસત્યવિજય પન્ન્યાસે વિજયસિંહસૂરિની આજ્ઞા સ્વીકારી હતી, અને પાછળથી વિજયપ્રભસૂરિની

આજ્ઞા સ્વીકારી હતી એમ કેટલાંક અનુમાનોથી અવ-બોધાય છે. શ્રી પં. સત્યવિજયના નિર્વાણરાસમાં શ્રી વિજયપ્રભસૂરિની આજ્ઞામાં તે હતા એમ લખ્યું છે. શ્રી ઉ૦ યશોવિજયજીએ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા રચવાના સમયમાં વિજયદેવસૂરિની આજ્ઞા ધારી હતી, અને પાછળથી શ્રી વિજયસિંહસૂરિ તથા વિજયપ્રભસૂરિની આજ્ઞા સ્વીકારી હતી.

શ્રીમદ્‌ના વખતમાં ધર્મની સ્થિતિ

તેમના વખતમાં જ્ઞાનનો ઉદય દેખાતો હતો, પણ ક્રિયારૂપ ચારિત્ર માર્ગમાં શિથિલતા દેખાતી હતી. તેમણે સત્યવિજય પન્ન્યાસની સાથે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો હતો એમ સાંભળવામાં આવ્યું છે. પણ તેના ચોક્કસ પુરાવા હજી પ્રાપ્ત થયા નથી. તેમણે પ્રથમ શ્રી સત્યવિજયજીને તથા જ્ઞાનવિમલજીને પક્ષ લેઈ ઉત્કૃષ્ટાચાર માર્ગની પરૂપણ કરી હતી, અને તેથી આચાર્યને પણ ઘણું વેઠવું પડયું હતું એમ કેટલીક કહેણીઓથી જાણવામાં આવ્યું છે. શ્રીવિજયપ્રભ-

સૂરિએ કેટલાકના આગ્રહથી ઉ૦ યશોવિજયજીની પંડિતાઇને અવલોકી તેમને ઉપાધ્યાય પદવી આપી હતી. તેમને કઈ સાલમાં ઉપાધ્યાય પદવી આપી તે ચોક્કસ જણાતું નથી.

ઉ૦ શ્રીયશોવિજયજીની વ્યાખ્યાનકળા અને ઉ૦ માનવિજયની વ્યાખ્યાનકળા.

એક સમયે શ્રીમદ્ ઉ૦ યશોવિજયજી પાટણથી વિહાર કરી અમદાવાદમાં આવ્યા તે વખતે, અમદાવાદમાં માનવિજયજી ઉપાધ્યાયનું વ્યાખ્યાન વખણાતું હતું. શ્રી યશોવિજય ઉપાધ્યાયના વ્યાખ્યાનના શ્રોતાઓ કરતાં ઉ૦ શ્રી માનવિજયના વ્યાખ્યાનમાં શ્રોતાઓ પાંચ છ ગણા વધારે થતા હતા. ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં એક હજાર મનુષ્યો થતાં હતાં અને ઉ૦ શ્રીમાનવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં પાંચ છ હજાર મનુષ્યો ભેગા થતા હતા. શ્રી ઉ૦ યશોવિજયજીનું વ્યાખ્યાન દ્રવ્યાનુયોગની પ્રરૂપણામય હોવાથી ઘણાઓને ઘણું સૂક્ષ્મ પડતું હતું. તેમજ ઉ૦ યશોવિજયજી

કરતાં ઉપદેશ આપવાની શૈલી શ્રી માનવિજયજીની ઘણી આકર્ષક હતી. એક વખત ઉપાધ્યાયના મનમાં વિચાર આવ્યો કે શું મારા કરતાં ઉ૦માનવિજયજી વધારે વિદ્વાન્ છે કે જેથી તેમની સભામાં ઘણા જૈનોની ઠઠ ભરાય છે, આ બાબતનો નિશ્ચય કરવાને તેઓ પોતે ઉ૦ માનવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં ગયા. શ્રી ઉ૦ માનવિજયજીએ તેમને બહુ માન આપી બેસાડયા, અને આવવાનું કારણ પુછયું. ઉપાધ્યાયે પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો, શ્રીમાનવિજયજીએ કહ્યું કે હું તમારા જેટલો વિદ્વાન્ નથી તોપણ ઉપાધ્યાયના આગ્રહથી ઉ૦માનવિજયજીએ વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું. માનવિજયજીની ઔપદેશિક કળાથી ઉપાધ્યાય પ્રસન્ન થયા અને ઉ૦ માનવિજયજીની પ્રશંસા કરી. આ કહેણી ઉપરથી ઉપાધ્યાયના હૃદયમાં ઉદારભાવ અને લઘુતા કેટલી હતી તે વાત વાંચકોના અભિપ્રાય ઉપર મૂકીએ છીએ. પ્રતિમા ઉત્થાપક ઢુંઢકોના સામા તેમણે જબરી બાથ ભીડી હતી અને તેમણે પ્રતિમાશતક વગેરે સંસ્કૃતગ્રન્થોમાં પ્રતિ-

માંજી સારી રીતે સ્થાપના કરી છે. ગુર્જર ભાષાના સાડાત્રણસેં ગાથાના સ્તવનમાં તેમજ એક સજ્‌ઝાયમાં પ્રતિમા માનવાના આગમોના ઉલ્લેખો દર્શાવ્યા છે. તે વખતમાં પ્રવર્તતા યતિયોના શિથિલાચારનું ખંડન કરવાનેમાટે તેમણે જબરી બાથ ભીડી હતી, તેથી યતિયોએ તેમને અમદાવાદના એક ઉપાશ્રયમાં ગોંધી રાખ્યા હતા. આવી કિંવદન્તીમાં કેટલો સાર છે તે વાંચકો વિચારી લેશે. તેઓ એક વખત ગોઘાએ ગયા હતા, ત્યાં તેમણે સમુદ્ર દેખ્યો. સમુદ્ર અને વહાણ દેખીને તેમના મનમાં સમુદ્ર વહાણ સંવાદ રચવાનું સ્ફુરી આવ્યાથી **સમુદ્ર વહાણસંવાદ** નામનો વિનોદમય ગ્રન્થ ગુર્જર ભાષામાં રચ્યો. તેમણે લીંબડીના રહીશ દોશી મેઘજી વગેરેને ગુર્જર ભાષામાં પ્રતિબોધ દેવાના માટે **વીરસ્તુતિ હુંડીરૂપ,** ૧૫૦ ગાથાનું સ્તવન બનાવ્યું હતું.

અનેક મતવાદીઓની શંકાઓનું સમાધાન થાય તેવું ગુર્જર ભાષામાં સાડાત્રણસેં ગાથાનું સ્તવન બના-

વ્યું. તેમજ શ્રી સીમંધરપ્રભુને સ્તુતિ કરીને એકાન્ત વ્યવહાર અને એકાન્ત નિશ્ચય મતવાળા યતિયો વગેરેને ગુર્જર ભાષામાં, પ્રતિબોધ દેવામાટે સવાસો ગાથાનું સ્તવન બનાવ્યું. તે સ્તવનોપર પં૦ પદ્મવિજયજીએ ટબો પૂરેલો છે. સાડાત્રણુસેં ગાથાના સ્તવનપર જ્ઞાનવિમળસૂરિએ ટબો પૂર્યો છે. એક લહીયાના મુખથી સાંભળવામાં આવ્યું છે કે અમદાવાદમાં વિમળના ઉપાશ્રયમાં જ્ઞાનવિમળસૂરિએ તેમના ગ્રન્થોપર પૂરેલા ટબાના સુડતાલીસ ગ્રન્થ છે. આ વાતમાં પરિપૂર્ણ સત્યતા લાગતી નથી.

શ્રી સત્યવિજય પન્ન્યાસની સાથે તેમણે ઉપદેશવડે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો હતો એમ કિંવદન્તીથી જાણવામાં આવ્યું છે. તેમના ઉપર ઢુંઢકો તથા શિથિલ યતિયો દ્વેષ કરતા હતા અને યતિયો તરફથી ઘણી ઉપાધિ થતી હતી.

ઉપાધ્યાયના સ્તવન વગેરે ગુર્જર ભાષાના ગ્રન્થોનો ફેલાવો દેખીને કેટલાક ઇર્ષ્યાળુ યતિયો તથા સ્થા-

નકવાસીઓ કહેવા લાગ્યા કે ઉપાધ્યાય તો રાસડા જોડી જાણે છે. ઈર્ષ્યાળુઓનાં આવાં વચનોથી શ્રી ઉપાધ્યાયે દ્રવ્ગુણુપર્યાયનો રાસ બનાવીને પોતાની અપૂર્વ વિદ્વત્તા દેખાડી.

એક વખત તેઓ ગુરૂની સાથે અમદાવાદમાં પ્રતિક્રમણુ કરતા હતા. શ્રાવકોએ ભગવતી સૂત્રની સજાય સાંભળાવવાને માટે ઉપાધ્યાયને આદેશ આપવા ગુરૂને વિજ્ઞપ્તિ કરી. ઉપાધ્યાયને ભગવતીની સજ્જાય આવડતી નહોતી, તેથી મૌન રહ્યા. શ્રાવકોએ સ્થૂલ બુદ્ધિથી ઉપાધ્યાયને કહ્યું કે તમો કાશીમાં જઇને શું ભણી આવ્યા? બીજા દિવસે ઉપાધ્યાયે, ભગવતી સૂત્રને બરાબર અવલોકીને, પ્રતિક્રમણુ વખતે સજ્જાય કહેવાની આજ્ઞા માગી અને ભગવતીની સજ્જાય શરૂ કરી. ઘણો વખત થયો, તો પણ સજ્જાયનો પાર આવ્યો નહિ. શ્રાવકો અકળાવવા લાગ્યા, અને કહેવા લાગ્યા કે સજ્જાય કેટલી મોટી છે. ઉપાધ્યાયે જવાબ આપ્યો કે કાશીના અભ્યાસના મશ્કરી જેટલી મોટી છે.

અમદાવાદથી વિહાર કરતા કરતા ઉપાધ્યાય શ્રી ખંભાત બંદરમાં પધાર્યો. ખંભાત

ખંભાતમાં વાદવિવાદ.

બંદરમાં ઉપાધ્યાયનું બહુ સન્માન થયું. તે વખતે ખંભાત નગરની વ્યાપારાદિકના યોગે પૂર્ણ ચઢતી હતી. ઉપાધ્યાયે વ્યાખ્યાન વાંચીને સમાપ્ત કર્યું. એવામાં તેમના અધ્યાપક ગુરૂ કાશીથી આવી પહોંચ્યા. ઉપાધ્યાયે તેમનો સત્કાર કર્યો અને કરાવ્યો; ખંભાતના શ્રાવકોએ સીત્તેર હજાર રૂપૈયા ગુરૂદક્ષિણા તરીકે બ્રાહ્મણ પંડિતને આપ્યા. ભાષાના વિદ્યા ગુરૂ તે બ્રાહ્મણ હતા, પણ તે ધર્મગુરૂ નહોતા. સાધુઓના અને શ્રાવકોના ધર્મગુરૂ તો સાધુઓ હોય છે. ખંભાતમાં તે વખતમાં બ્રાહ્મણ પંડિતો ઘણા હતા. તેઓ સંપ કરીને ઉપાધ્યાયની સાથે વાદ કરવાને આવ્યા, અમુક વર્ગના અક્ષરો વિના કોઇ અક્ષરો ચર્ચામાં બોલવા નહિ એવી વ્યવસ્થા કરીને વિવાદ આરંભ્યો. તેમાં બ્રાહ્મણોથી બોલી શકાયું નહિ. અન્તે બ્રાહ્મણોના કહેવાથી ઉપા-

ધ્યાયજીએ અમુક વર્ગોના શબ્દોદ્વારા કેટલાક કલાક પર્યન્ત સંભાષણ કર્યું તેથી બ્રાહ્મણો ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા.

શ્રીમદ્‌નો છાણી ગામમાં વિહાર.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાય, ખંભાતથી વિહાર કરીને કાવી ગંધારની યાત્રા કરીને પાદરા થઈ છાણી ગયા. શ્રીમદ્ ષડ્‌દર્શનના શાસ્ત્રોમાં મહા વિદ્વાન્ હતા. તેથી સર્વ ધર્મના વિદ્વાનોની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરતા હતા. તેઓ થાપનાચાર્યની ઠવણીના ચાર છેડે ચાર ધ્વજાઓ રખાવતા હતા. તેનો સાર એ હતો કે ચારે દિશામાં કોઈપણ પંડિત હોય તો મારી સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરે, અને જો શાસ્ત્રાર્થ કોઇ નહિ કરે તો ચારે દિશાના દેશોના પંડિતો જીતાયા છે એમ નક્કી સમજવામાં આવતું. તે વખત છાણીમાં એક વૃદ્ધ શ્રાવિકા રહેતી હતી. તેણે ઘણા સિદ્ધાંતોનું શ્રવણ કર્યું હતું, અને તેની ધર્મચર્ચાના પ્રશ્નના નિવેડામાં સલાહ લેવામાં આવતી હતી. પેલી વૃદ્ધ શ્રાવિકાએ ઉપાધ્યાયજીનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું, અને તે બહુ આ-

નંદ પામી. વૃદ્ધ શ્રાવિકાના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે, ઉપાધ્યાયજી, જ્ઞાનના અહંકારથી ઠવણીમાં ધ્વજાઓ રખાવે છે તે રીવાજ ઠીક નથી. માટે તેને દૂર કરાવવો જોઇએ. આમ વિચારી બીજા દિવસે તે ઉપાધ્યાયજીને વિધિપૂર્વક વંદન કરીને, પશ્ચાત્ તેમની આજ્ઞા માગીને પુછવા લાગી કે, ગૌતમસ્વામીની ઠવણીમાં કેટલી ધ્વજાઓ હશે? ઉપાધ્યાયજી વૃદ્ધ શ્રાવિકાનો પુછવાનો ભાવાર્થ સમજી ગયા અને ઠવણીમાંથી ધ્વજાઓ દૂર કરાવી. આ કિંવદન્તીમાંથી સાર એટલો લેવાનો છે કે ઉપાધ્યાયજી સત્યનો સ્વીકાર કરવામાં અને પોતાનું આચરણ અયોગ્ય હોય તેનો ત્યાગ કરવામાં કેટલા ઉદ્યમશીલ હતા તે આટલા દાખલાથી દેખાઈ આવે છે; છાણીથી વડોદરા, મીયાગામ અને ભરૂચ થઇ તેઓએ સુરત અને રાંદેર સુધી વિહાર કર્યો હતો. વીસમા મુનિ સુવ્રત સ્વામીનું સ્તવન તેમણે ભરૂચમાં બનાવ્યું હતું, એમ તે

શ્રીમદ્નો જુદા જુદા સ્થલે વિહાર.

સ્તવનના ઉદ્‌ગારોથી માલુમ પડે છે. સુરતમાં પન્ન્યાસ સત્યવિજયજી અને જ્ઞાનવિમળ સૂરિને સમાગમ થયો હતો. તેમનો વિહાર, ઉપાધ્યાય વિનયવિજયની સાથે પણ થતો હતો. જ્ઞાનવિમળસૂરિને તે વખતના તપાગચ્છના આચાર્યની સાથે સંબંધ નહોતો, અને તેઓ કેટલીક બાબતમાં આચાર્યથી જુદા વિચારના હતા. એમ કેટલીક કિંવદન્તીઓના આધારે લખવામાં આવે છે, કેટલાક યતિઓના મુખથી સાંભળવા પ્રમાણે સત્યવિજયજીએ અને જ્ઞાનવિમળસૂરિએ સુરતમાં પીતવસ્ત્ર ધારણ કરવાનો અને ક્રિયા ઉદ્ધાર કરવાનો ઠરાવ કર્યો હતો, અને દેવતાનું આરાધન કરીને તેમણે પોતાનો માર્ગ ચલાવવામાં સહાય મેળવી હતી. બીજી એક એવી કહેવત છે કે તે વખતમાં ઢુંઢીઆ સાધુઓની બાહ્ય દયા, તપશ્ચર્યા વગેરે ક્રિયાઓથી ઘણા અજ્ઞ જૈનો ઢુંઢક મતમાં દાખલ થવા લાગ્યા હતા અને મૂર્તિ માનવાવાળી જૈનોની સંખ્યા કમી થવા લાગી હતી. યતિયોમાં શિથિલાચાર વધવા

લાગ્યો તેમજ પરસ્પર અદેખાઇ બહુ વધવા લાગી અને તેઓ એક બીજાની નિન્દા કરીને પોતેજ પોતાની મેળે હલકા પડવા લાગ્યા, આથી ઢુંઢક સાધુઓ અજ્ઞ શ્રાવકોની આગળ ઉપદેશ દેવામાં ફાવવા લાગ્યા; ત્યારે લીંબડી વગેરેના સંઘે અમદાવાદમાં શ્રી વિજયસિંહ-સૂરિની આગળ પોકાર કર્યો, તે વખતે શ્રીવિજયસિંહ સૂરિની પાસે અઢાર મોટા શિષ્યો હતા. યતિના વેષે ઢુંઢીયાઓને ઉપદેશ થઇ શકાશે નહિ એવું તે વખતમાં પ્રાયઃ કેટલાકના મનમાં આવ્યું. કારણ કે યતિઓએ પોતાની તે વખતમાં એ વેષે પ્રાયઃ શિથિલતા બતાવી હતી, તેથી ઢુંઢીયાઓના મનમાંથી બૂરી છાપ ઉઠાવીને શુભ છાપ સ્થાપન કરવાનું શ્રી સત્યવિજય-જીના મનમાં જણાયું. આચાર્યે અઢાર શિષ્યોના સામું જોયું પણ કોઇની હિમ્મત ઢુંઢીયાઓની સાથે બાથ ભીડીને સનાતન માર્ગની રક્ષા કરવાની જણાઈ નહિ. આ બીડું શ્રી સત્યવિજયજીએ ઝડપી લીધું, અને આચાર્યની આજ્ઞા માગીને પીતવસ્ત્ર ધારણ કરીને

ક્રિયોદ્ધાર કર્યો, અને લીંબડી વગેરે ઠેકાણે ચોમાસું કરીને સ્થાનકવાસીઓને પુનઃ તપાગચ્છમાં લાવ્યા. શ્રી સત્યવિજયજીના આ કાર્યને ઉપાધ્યાયજીએ ટેકો આપ્યો હતો. એમ તેમણે લીંબડીમાં ચોમાસું કરીને પ્રથમ કહેલા શ્રાવકોને બોધ દેવાને પ્રતિમાનું સ્થાપન જેમાં છે એવા સ્તવનથી સિદ્ધ થાય છે. સત્યવિજયજીને ઉપાધ્યાયે સહાય આપી હતી અને યતિયોનો શિથિલાચાર હઠાવવાને પુસ્તકો રચીને ઘણો ઉપદેશ દીધો હતો. કેટલાક કિંવદન્તીના આધારે શ્રી યશોવિજયજીએ અને શ્રી વિનયવિજયજીએ સુરત, રાંદેરમાં કાથીયાં વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં હતાં, અને પાછળથી દૂર કર્યા હતાં એમ સાંભળવામાં આવે છે, પણ તેમણે પોતાના કોઇ ગ્રન્થમાં આ બાબતનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કર્યો નથી, તેથી આ બાબતમાં કંઈ કહી શકાતું નથી. દશમતના સ્તવનમાં मत करी मैंतो पडतो मूक्यो આ વાકય આવે છે. તેથી જો તે શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયનું કરેલું સિદ્ધ થતું હોય તો યતિયોના

કહેવા પ્રમાણે તેમણે અમદાવાદમાં પીતવસ્ત્ર ત્યજીને પુનઃ શ્વેતવસ્ત્ર ધારણ કર્યાં એ વાત સિદ્ધ થઈ શકે છે, અથવા તેઓના વિચારો શ્રી પૂજ્ય આચાર્યને પ્રથમ નહિ માનવાનો મત હોય અને પાછળથી તેમને માન્યા હોય તેથી મત કરીને પડતો મૂક્યો હોય એમ કહેવાયું હશે. યતિયોના કહેવા પ્રમાણે પીતવસ્ત્ર ત્યાગ્યાં ત્યારે તેમને ઉપાધ્યાય પદવી અમદાવાદમાં આપવામાં આવી હતી. કેટલાક ચોક્કસ પુરાવા વિના યતિયોની ચાલતી આવેલી વાત ઉપર વિશ્વાસ મૂકી શકાય તેમ જણાતું નથી. આવા મહા પુરૂષ સંબંધીમાં કોઈ પણ અભિપ્રાય બાંધતા પહેલાં બહુ વિચાર કરવાની જરૂર છે. કેટલાક મુનિરાજ વિદ્વાનો કહે છે કે ઉપાધ્યાયનું બનાવેલું દશ મતનું સ્તવન નથી. આ બાબતમાં તેઓ એટલું કહે છે કે ઉપાધ્યાયજી જેવા મહાસમર્થ જ્ઞાની પુરૂષ, ખરતર આદિ ગચ્છોનું ખંડન કરવા પ્રયત્ન કરે નહિ. ઢુંઢક અને દિગંબરનાં ખંડન વિના તેમના અન્ય ગ્રન્થોમાં ખરતરાદિ ગચ્છોના

ખંડનનો ઇસારો જણાતો નથી, માટે કોઇ અન્ય વિદ્વાને આ સ્તવન બનાવીને તેમનું નામ લખ્યું હોય ? જ્ઞાની જાણે. ઉપાધ્યાયજીના વખતમાં પીતવસ્ત્રદ્વારા ક્રિયોદ્ધાર કરનાર પન્ન્યાસ સત્યવિજયજી હતા, પણ પન્ન્યાસને આચાર્યની આજ્ઞામાં રહેવું પડતું હતું. તપાગચ્છના આચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે વિહાર વગેરે થતો હતો. શ્રી પં. પદ્મવિજયજી, શ્રી પં. રૂપવિજયજી અને શ્રી પં. રત્નવિજયજી, પન્ન્યાસ પર્યન્ત પણ આ રીવાજ કેટલેક અંશે શરૂ હતો, એમ સાંભળવામાં આવે છે. શ્રી ઉપાધ્યાયજી પીતવસ્ત્ર ગ્રહણ કર્યાં નહોતાં એમ કેટલાકનું માનવું છે. આ બાબતનો નિર્ણય કરવા માટે વિદ્વાનોએ મધ્યસ્થ થૈ ચર્ચા કરવી જોઇએ. અઢારમા સૈકામાં તપાગચ્છના ભાનુ સમાન શ્રી ઉપાધ્યાયજીએ દેશોદેશ ગામોગામ વિહાર કરીને જૈનધર્મની અપૂર્વ સેવા બજાવી છે. તેમની કલમમાં અપૂર્વ ધર્મ રસની ધારાનો પ્રવાહ વહે છે. આગમોના અનુસારે તેમનો ઉપદેશ હતો. કેટલાક દિગંબરીઓ

તરફથી એમ કહેવામાં આવતું હતું કે અમોરામાં જેવો શુભચંદ્રાચાર્યકૃત જ્ઞાનાર્ણવ ગ્રંથ છે, તેવો શ્વેતાંબરમાં નથી. આ વાત શ્રી ઉપાધ્યાયજીના મનમાં ખુંચવાથી ઉપાધ્યાયજીએ ज्ञानार्णव નામનો ગ્રંથ એવો સરસ બનાવ્યો કે જેથી દિગંબરીઓના જ્ઞાનાર્ણવ કરતાં તેમણે બનાવેલો જ્ઞાનાર્ણવ ઉત્તમ શોભાને ધારણ કરવા લાગ્યો, પણ શ્વેતાંબર જૈનોના કમભાગ્યે હાલ તેનો પત્તો લાગતો નથી. જ્ઞાનાર્ણવ ગ્રન્થ જોવાની સાક્ષીઓ તેમણે અન્ય ગ્રન્થોમાં લખી છે. આ ગ્રન્થની શોધ કરવાની ઘણી જરૂર છે. ઉપાધ્યાયજીના મનમાં જૈનધર્મની ઉન્નતિ કરવાની ઘણી ઇચ્છા હતી. એક કિંવદન્તીના આધારે અત્ર લખવામાં આવે છે કે

શ્રીમદ્નો આનન્દઘનજી સાથે સમાગમ.

ઉપાધ્યાયજીના મનમાં આનન્દઘનજીની મુલાકાત લેવાની ઇચ્છા થઈ. આબુની યાત્રા કરીને તેઓ તેટલામાં આનન્દઘનજીની શોધ કરવા લાગ્યા. આનન્દઘનજી સાધુના વેષે હતા. ઉપા-

ધ્યાયજીએ શોધ કરાવી તેમાં તે સફળતા પામ્યા.
આબુની પાસેના ગામમાં એક વખત ઉપાધ્યાયજી
કેટલાક યતિઓની અને શ્રાવકોની આગળ અધ્યાત્મની
પ્રરૂપણા કરતા હતા. તે વાતની ખાનગીમાં આનન્દ-
ઘનજીને ખબર પડતાં તેઓ ગુપચુપ આવીને શ્રોતા
વર્ગની પાછળ બેઠા. ઉપાધ્યાયજીનું અધ્યાત્મ વ્યા-
ખ્યાન સાંભળીને સભાએ મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરી, પણ
પેલા મહાત્માએ મૌન ધારણ કરેલું દેખીને ઉપાધ્યા-
યજીની તેમના તરફ દૃષ્ટિ ગઇ. તેણે મારા વ્યાખ્યાનની
પ્રસન્નતા કેમ ન જણાવી ? એવો ઉપાધ્યાયજીના
મનમાં વિચાર આવ્યો. ઉપાધ્યાયજીના કહેવાથી તેમ
ગાથાનો અધ્યાત્મ અનુભવ, પેલા મહાત્માએ પ્રરૂપ્યો
તેથી ઉપાધ્યાયનું મન ખુશ થયું; અને જાણ્યું
અધ્યાત્મજ્ઞાનરસમાં ઝીલનાર આનન્દઘન વિના આ
ઉત્તમ અનુભવ અર્થ કોઇ કરી શકે નહિ, તેથી તેમ
વધુ પૃચ્છા કરતાં તેજ પ્રસન્ન વદનવાળા આનન્દઘ-
નજી છે એમ ઉપાધ્યાયના મનમાં નિશ્ચય થવા

તેમનો બહુ સત્કાર કર્યો, અને તેમની અષ્ટપદી બનાવી. કેટલાકો શ્રીઆનન્દઘનની નિન્દા કરતા હતા, અને આનન્દઘનનાં છિદ્ર દેખતા હતા, તે વાત ઉપાધ્યાયે સાંભળી હતી. તેથી અષ્ટપદી વાક્યોવડે તેમણે પોતાનો ગુણાનુરાગ દેખાડયો. શ્રીમદ્ આનન્દઘનજીએ પણ શ્રી ઉપાધ્યાયજીના ગુણાનુરાગની અષ્ટપદી તે વખતે બનાવી હતી એમ સાંભળવામાં આવ્યું છે. કેટલાક વખતના સહવાસથી આનન્દઘનજીની પાસેથી શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયે અધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી પોતાના અનુભવની વૃદ્ધિ કરી, અને ત્યારથી તેમણે સમાધિશતક, અધ્યાત્મસાર, જ્ઞાનસાર, જશવિલાસ વગેરે ગ્રન્થોમાં અધ્યાત્મજ્ઞાનની અપૂર્વ ભાવનાઓ લખી. શ્રીમદ્ આનન્દઘનજી પાસે જઈ કેટલાક શ્રાવકો હાલ ખરો ધર્મોપદેષ્ટા કોણ છે ? તે સંબંધી પ્રશ્નો પુછતા હતા, અને કોની પાસે ધર્મ વ્યાખ્યાન સાંભળવું ઈત્યાદિ પુછતા હતા. તેના ઉત્તરમાં શ્રીમદ્ આનન્દઘનજી કહેતા હતા કે હાલમાં શ્વેતાંબર માર્ગમાં જૈનશાસનમાં શ્રીમદ્ યશોવિજયજી

ગીતાર્થ છે અને તે જૈનાગમોના અનુસારે બોધ આપે છે, તેનું વ્યાખ્યાન સાંભળો અને તે ખરો ધર્મોપદેષ્ટા છે એમ માનો. હું તો સંત છું અને તે તો જૈનશાસનનો રક્ષક-ગીતાર્થ અને જૈનધર્મનો પ્રવર્તક મહા આત્માર્થી પુરૂષ છે. આનન્દઘનજીનાં આવાં વચનોથી આનન્દઘનજીની દશા અને તેમની ગુણાનુરાગ દષ્ટિ, અને જૈન શાસનના રક્ષક ઉપાધ્યાયજીની પરીક્ષા સંબંધી ઘણું શિખવાનું મળે છે.

એક વખતે કોઇ પ્રતિપક્ષી શ્રાવકે યશોવિજયજીને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે—સમકિતના સડસઠ બોલની સજ્જાય તમે બનાવી છે, તેમાં વ્યવહાર પક્ષની ઘણી પુષ્ટિ છે. ષટ્સ્થાનક સંબંધી વિશેષ વ્યાખ્યાન નથી માટે તે બાબતનો તમને ઘણો અનુભવ નથી એમ લાગે છે. ઉપાધ્યાયજીએ આ વાતના ઉત્તર તરીકે ષટ્સ્થાનક ચોપાઇ નામનો ગુર્જર ભાષાનો ગ્રન્થ લખીને તેમાં ઘણો અનુભવ લખી દીધો, તેથી પેલા પ્રતિપક્ષી શ્રાવકનું મુખ બંધ થયું. હાલના વિદ્વાનો પણ તેમન

ગ્રન્થોનું અનુકરણ કરીને કેટલાક ગ્રન્થોને લખવા પ્રયત્ન કરે છે. એવી દંતકથા સાંભળવામાં આવી છે તે નીચે મુજબ છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજીની નસોનસમાં "સવીજીવ કરૂં શાસન રસી" એવી ભાવના વર્તતી હતી. આનન્દઘનની પાસે સુવર્ણસિદ્ધિ છે એમ તેમણે જાણ્યું હતું. નથી તેમણે વિચાર કર્યો કે સિદ્ધિથી જૈનોનો ઉદય કરી શકાશે. ઘણા લોકોને જૈન ધર્મમાં લાવી શકાશે. મેડતા લગભગમાં આનન્દઘનજી રહેતા હતા. ઉપાધ્યાયે બહુ સત્કારથી આનન્દઘનજીને ગામમાં તેડાવ્યા, અને બહુ માનથી કહ્યું કે આપની પાસે સુવર્ણ સિદ્ધિ છે તેને લેવા મારી પ્રાર્થના છે. આનન્દઘનજીએ આ અયોગ્ય પ્રાર્થના છે એમ કહી ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા. ઉપાધ્યાયજીના મનમાં જૈન શાસનનો ઉદય કરવાની તીવ્રેચ્છા વર્તતી હતી. તેમને કેટલાક દ્વેષીઓ પજવતા હતા અને તેમની નિન્દા કરતા હતા તેથી કેટલીક વખત ઉપાધ્યાયજીનામનમાં તેઓના માટે કરૂણા પ્રગટ થતી હતી. આ બાબતના

ઉભરા તેઓ સંખેશ્વર દર્શન કરવાને ગયા તે વખતે સંખેશ્વરનું સ્તવન રચીને તેમાં કાઢયા છે. અધ્યાત્મજ્ઞાનની પ્રરૂપણા અને અધ્યાત્મકગ્રન્થો લખવાથી કેટલાક મૂઢ દ્વેષીઓ તેમની નિન્દા કરવા લાગ્યા. તે સંબંધીનો ઇશારો શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયે અધ્યાત્મસારના અન્તે કર્યો છે.

શ્રીમદે રચેલા ગ્રન્થો.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ સંસ્કૃત ભાષામાં નીચે મુજબ ગ્રન્થો બનાવ્યા છે.

લભ્ય ગ્રન્થો:—

૧ અધ્યાત્મસાર

૨ અધ્યાત્મોપનિષત્.

૩ અધ્યાત્મ મતખંડન સટિક.

૪ અધ્યાત્મ મતપરીક્ષા સટિક. શ્લો. ૪૦૦૦—સ્વોપજ્ઞ.

૫ નયરહસ્ય.

૬ નયપ્રદીપ.

૭ નયોપદેશ. પ્રકરણ ન્યાયામૃત તરંગણિણી ટીકા સહિત.
૮ ન્યાયાલોક. શ્લો. ૬૨૦૦
૯ જૈન તર્કપરિભાષા. શ્લોક સંખ્યા. ૮૦૦
૧૦ જ્ઞાનબિન્દુ.
૧૧ ન્યાયખંડન ખાદ્ય (મહાવીરસ્તવન પ્રકરણ)
૧૨ માર્ગ પરિશુદ્ધિ.
૧૩ ઉપદેશ રહસ્યટીકા. (વૃત્તિ) શ્લો. ૩૭૦૦ સ્વોપજ્ઞ.
૧૪ વૈરાગ્ય કલ્પલતા. શ્લો. ૭૦૦૮
૧૫ બત્રીશ બત્રીશી સટીક. દ્વાત્રિંશદ્દ્વાત્રિંશિકા. વૃત્તિ, ૮૦૧૦ સ્વોપજ્ઞ.
૧૬ જ્ઞાનસાર (અષ્ટક).
૧૭ દેવધર્મ પરીક્ષા વૃત્તિ. શ્લો. ૫૫૫૦ સ્વોપજ્ઞ.
૧૮ યતિ લક્ષણ સમુચ્ચય.
૧૯ ગુરૂતત્ત્વ નિર્ણય સટીક. (વૃત્તિ) શ્લો. ૬૮૭૧
૨૦ સમાચારી. પ્રકરણ વૃત્તિ. સ્વોપજ્ઞ.
૨૧ પ્રતિમા શતક સટીક,-સ્વોપજ્ઞ. શ્લો. ૬૦૦૦

પુનમીયા ગચ્છવાળાએ ૧૨૦૦ શ્લોકની લઘુ ટીકા કરી છે.

૨૨ ભાષા રહસ્ય ટીકા સ્વોપજ્ઞ.

અન્યાચાર્યો કૃત ગ્રન્થોપર તેમણે કરેલી ટીકાઓ.

૨૩ શાસ્ત્ર વાર્તા સમુચ્ચયની ટીકા. (સ્યાદ્વાદકલ્પલતા.)

૨૪. કર્મ પ્રકૃતિ (કમ્મપયડીની ટીકા.)

૨૫. ષોડશક વૃત્તિ-શ્લો. ૩૦૦

૨૬. અષ્ટ સહસ્રી વિવરણ. (વૃત્તિ) (અ૦ ડહેલાના ઉપાશ્રયમાં)

अलभ्य-दुर्लभ्य ग्रन्थोः—

૨૭ અધ્યાત્મોપદેશ.

૨૮ સ્યાદ્વાદ રહસ્ય.

૨૯ પ્રમાણ રહસ્ય.

૩૦ સિદ્ધાન્તતર્ક પરિષ્કાર.

૩૧ અનેકાન્તમત વ્યવસ્થા.

૩૨ પાતંજલ યોગશાસ્ત્ર ચતુર્થ પાદવૃત્તિ.

૩૩ આત્મખ્યાતિ.
૩૪ ચતુર્વિંશતિ જિન (ઐન્દ્ર) સ્તુતિ.
૩૫ જ્ઞાનાર્ણવ.
૩૬ વિચારબિન્દુ. શ્લોક. ૬૦૦
૩૭ ત્રિસૂત્ર્યાલોકવિધિ
૩૮ મંગલવાદ.
૩૯ શઠપ્રકરણ.
૪૦ જ્ઞાનસાર ચૂર્ણિ.
૪૧ છંદ ચૂડામણિ ટીકા.
૪૨ માર્ગશુદ્ધિ પૂર્વાર્ધ.
૪૩ ઉત્પાદવ્ય.
૪૪ વિધિવાદ,
૪૫ તત્ત્વવિવેક.
૪૬ કૂપના દૃષ્ટાન્તપર ગ્રન્થ. (દોહાપમાં શ્લોક ગુપ્ત છે) જ્ઞાદશનામ અંકિત શ્લોકો ને આઠ ગ્રન્થો લખ્યા છે.
૪૭ મુક્તાશુદ્ધિ. (આ ગ્રન્થ તે વૈરાગ્ય કલ્પલતાના

પ્રથમના બે સ્તબક છે. એમ. આ૦ સા. સ
જણાવે છે.

૪૮ સ્તોત્રત્રય.

૧ સંખેશ્વર કાવ્ય. ૧૧૨. ખંભાત

૨ ગોડી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર કાવ્ય ૧૦૮ ખંભાત

૩ સમીકા પાર્શ્વનાથ કા. ૯ ખંભાત.

સ્વહસ્તાક્ષરે લખેલ.

૪૯ પંચનિગ્રંથી પ્રકરણ ગાથા. ૧૦૫ (પં. આ
સા. સૂ૦ કોલેજ)

૫૦ ધૂર્તાખ્યાન. ગાથા ૪૮૪. કથા, ૪૪

૫૧. સ્યાદ્વાદ મંજુષા (સ્યાદ્વાદ મંજરી ઉપર) ચ
ઉપાધ્યાયે આ મંજુષા રચી છે. (કોડાયમ
કંઈક પ્રાપ્ય).

૫૨. વિચાર સાર શ્લોક. ૨૮૫૦

૫૩. ધર્મ પરીક્ષા. શ્લોક. ૫૩૦૦ (હાજાપટેલની
પોળ વિમલ ગચ્છભંડાર પટારો ૨૧)

૫૪ અધ્યાત્મપરીક્ષા. શ્લોક. ૧૬૦૦ (?)

૫૫ અધ્યાત્મ પરીક્ષા. શ્લોક. ૧૫૦૦(?)હાજાપટેલની
 પોળમાં ઉદ્યોત વિમલનો ભંડાર)
૫૬ સંબોધ સિત્તરી ટીકા. શ્લોક. ૧૫૦

શ્રીમહે ગુજરાતી ભાષામાં રચેલા ગ્રન્થો.

૧ શ્રીપાલ રાજાના રાસનો પાછલો ભાગ.
૨ દિગ્પટ ચોરાશી બોલ.(કાશીથી આવતાં બનાવેલ).
૩ જંબુ સ્વામીનો રાસ.
૪ દ્રવ્યગુણ પર્યાયનો રાસ. શ્લોક. ૨૦૦૦(૧૪૦૦)(?)
૫ સમાધિશતક.
૬ સમતાશતક.
૭ તત્ત્વાર્થ સૂત્રનો ટબો.
૮ જ્ઞાનસારનો ટબો.
૯ અધ્યાત્મમત પરીક્ષાનો ટબો.
૧૦ જશવિલાસ. પદ (૭૫).
૧૧ આનન્દઘનજીની સ્તુતિરૂપ અષ્ટપદ
૧૨ સમ્યક્ શાસ્ત્ર વિચાર સારપત્ર.
૧૩ વિચાર બિન્દુ.

સજ્જાયો.

સ્તવનો.

૨૮ મૌન એકાદશીના દોઢસો કલ્યાણકનું સ્તવન.
૨૯ }
૩૦ } ત્રણ ચોવીશી.
૩૧ }
૩૨ વિહરમાન જિનવીશી.
૩૩ ષટ્સ્થાનક ચોપાઈ.
૩૪ દશમતનું સ્તવન.
૩૫ શતપ્રકરણનો બાલાવબોધ.
૩૬ વિચારબિંદુનો બાલાવબોધ.
૩૭ કુમતિખંડન સ્તવન.
૩૮ સુગુરૂની સજ્ઝાય.
૩૯ ચડતા પડતાની સજ્ઝાય.
૪૦ યતિધર્મ બત્રીશી. (જૈનકાવ્ય સંગ્રહમાં પૃષ્ઠ ૨૩૦ માં).
૪૧ સ્થાપના કલ્પની સજ્ઝાય. (બુદ્ધિપ્રભા માસિક ૧૯૬૫).
૪૨ સમુદ્રવહાણસંવાદ.

૪૩ પંચપરમેષ્ઠી ગીતા. (ભજન પદ સંગ્રહ. ભાગ ૪).
૪૪ બ્રહ્મગીતા. (ભ. પ. સં. ૪.)
૪૫ સમ્યકત્વ ચોપાઈ.
૪૬ સીમંધર ચૈત્યવંદન (જૈનકાવ્યપ્રકાશ પાન, ૧ ભીમશી માણેકે છપાવેલ).
૪૭ ઉપદેશમાળા [?]

શ્રીમદ્ જૈનકવિ છતાં ગુજરાતી સાહિત્યને કેવી રીતે પોષ્યું.

એકંદરે શ્રીમદ્ યશોવિજયજીએ ન્યાયના વિષય ઉપર ૧૦૮ ગ્રન્થો લખ્યા છે એમ કહેવામાં આવેછે; અને ૨૦૦૦૦૦ (બે લાખ) શ્લોક બનાવ્યા છે. શ્રીમદે ગુજરાતી ભાષામાં ગ્રન્થો લખીને ગુર્જર બંધુઓ ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. કોઈ એમ કહેશે કે તેમના ગ્રન્થો જૈનધર્મને લગતા છે; તો આના ઉત્તરમાં કહેવું પડશે કે પ્રેમાનન્દના ગ્રન્થો જેમ વૈષ્ણવધર્મ વા હિન્દુ ધર્મને લગતા હતા તોપણ ગુર્જરભાષાના પોષક છે. તેમ શ્રીમદ્ યશોવિજયજીના ગ્રન્થો પણ જૈન ધર્મને

લગતા છે તોપણ ગુર્જર ભાષાના પોષક છે. જૈન કવિઓના ગુર્જર ભાષાપોષક ગ્રન્થોમાં પ્રાકૃત માગધી શબ્દો આવી જાય છે તેનું કારણ એ છે કે જૈન સાક્ષર મુનિયોને સંસ્કૃત ભાષા અને માગધી ભાષાનો અભ્યાસ કરવો પડેછે. માગધી ભાષા કે જેને પ્રાયઃ પ્રાકૃત ભાષા કહેવામાં આવે છે તેમાં જૈનાચાર્યોએ હજારો ગ્રન્થો લખેલા છે, તેથી પ્રાકૃત ભાષાના શબ્દો પ્રસંગોપાત્ત આવી જાય એ બનવા યોગ્ય છે. અસલની પ્રચલિત ભાષા પ્રાકૃત ગણાય છે. ગુજરાતી ભાષા પણ વસ્તુતઃ પ્રાકૃતભાષા જ ગણી શકાય છે. વડોદરાના કવિ પ્રેમાનન્દની સાથે શ્રીમદ્ યશોવિજયજીની મુલાકાત થઈ હશે કે કેમ ? તે નક્કી કહી શકાતું નથી. વડોદરામાં કવિરાજ પ્રેમાનન્દનું શરીર છૂટયું, અને ડભોઇમાં વૈષ્ણવીય કવિ દયારામ અને જૈનસાક્ષર કવિરાજ ઉ૦ શ્રીમદ્ યશોવિજયજીનો દેહોત્સર્ગ થયો. આ ત્રણ કવિ માટે વડોદરા અને ડભોઇ ગામ સદાકાળ ગુજરાતી સાક્ષરોને સ્મરણીય રહેશે.

શ્રીમદ્ ઉ૦ યશોવિજયજીએ દેવની સ્તુતિ કરીને ભક્તિ માર્ગની પુષ્ટિ કરી છે.

શ્રીમદ્‌નો ભક્તિ પ્રેમ. ભક્તિના વિષયમાં યશોવિજયજી અપૂર્વ પ્રેમથી પરમાત્માની સ્તુતિ કરે છે. તેમનુ હૃદય ભક્તિરસથી ઉભરાઈ જાય છે. તે નીચેના સ્તવન કાવ્યોથી માલુમ પડશેઃ--

અજિતનાથ સ્તવન.

અજિત જિણંદશું પ્રીતડી, મુજ ન ગમે હો બીજાનો સંગ કે,
માલતી ફુલે મોહીઓ, કિમ બેસે હો બાવલતરૂ ભૃંગ કે. અજીત૦ ૧
ગંગા જળમાં જે રમ્યા, કિમ છિલ્લર હો રતિ પામે મરાલ કે;
સરોવર જલધર જલ વિના, નવિ ચાહે હો જગ ચાતક બાળ કે. અજીત૦ ૨
કોકિલકલ કૂજિત કરે, પામી મંજરી હો પંજરી સહકાર કે;

ઓછાં તરૂવર નવિ ગમે, ગિરૂઆ શું હો હોએ ગુણનો
પ્યાર કે. અજીત૦ ૩
કમલિની દિનકર કર ગ્રહે, વળી કુમુદિની હો ધરે
ચંદશું પ્રીત કે;
ગોરી ગિરીશ ગિરિધર વિના, નવિ ચાહે હો કમલા
નિજ ચિત્ત કે. અજીત૦ ૪
તિમ પ્રભુશું મુજ મન રમ્યું, બીજાશું હો નવી
આવે દાય કે;
શ્રી નયવિજય સુગુરૂતણો, વાચક જશ હો નિત નિત
ગુણ ગાય કે. અજીત૦ ૫

શ્રીમદ્ યશોવિજયજી પોતાના પ્રેમી તરીકે અજીતનાથને સ્વીકારીને પ્રેમીના સંબંધમાં યોગ્ય દષ્ટાન્તો આપીને પોતાની પ્રીતિ શ્રી પ્રભુ ઉપર પૂર્ણ છે તેને હૃદયોદ્ગારથી જણાવે છે. પ્રેમાનન્દ કવિના સમાનકાલીન આ જૈન કવિરાજની ગુર્જરભાષા સરળ અને રમ્ય છે. તેમના શબ્દોમાં પ્રભુપ્રત્યેનો પ્રેમ ઝળહી ઉઠે છે, પ્રભુપર પ્રેમી બનેલ આ મહાપુરૂષ

પોતાના હૃદયને પ્રેમ ઉભરાથી શબ્દો દ્વારા ખાલી કરીને પ્રભુની ભકિતમાં ગુલતાન બને છે, અને અન્યોને તત્પ્રતિ આકર્ષે છે.

શ્રીમદ્ કવિરાજ, પ્રભુની સાથે પ્રેમથી પરોક્ષ દશામાં સંબંધ બાંધીને પ્રભુનું સ્મરણ કરે છે. પ્રભુની વિરહ દશામાં પ્રભુની પ્રાપ્તિને અર્થે પોતાના પ્રેમનો શબ્દોદ્વારા અપૂર્વરસ પ્રગટાવતા છતા નીચેના સ્તવનમાં આ પ્રમાણે કહે છેઃ--

પદ્મપ્રભુ સ્તવન.

પદ્મ પ્રભુ જિન જઈ અલગા રહ્યા,
જિહાંથી નાવે લેખોજી;
કાગલને મસિ તિહાં નવિ સંપજે,
ન ચલે વાટ વિશેષોજી;
સુગુણ સનેહારે કદીય ન વિસરે.
ઇહાંથી તિહાં જઇ કોઈ આવે નહિ,
જેહ કહે સંદેશોજી,
જેહનું મિલવું રે દોહિલું તેહશું,

નેહ તે આપ કિલેસોજી. સુગુણ. ૨
વીતરાગશું રે રાગ તે એક પખો,
કીજે કવણુ પ્રકારોજી;
ઘોડો દોડરે સાહિબ કાજમાં,
મન નાણે અસવારોજી. સુગુણ. ૩
સાચી ભક્તિરે ભાવન રસ કહ્યો,
રસ હોય તિહાં દોય રીઝેજી;
હોડા હોડરે બેહુ રસ રીઝથી,
મનના મનોરથ સીજેજી. સુગુણ. ૪
પણ ગુણવંતારે ગોઠે ગાજીએ,
મોટા તે વિશ્રામોજી;
વાચક જશ કહે એહજ આશરે,
સુખ લહું ઠામો ઠામજી. સુગુણ. ૫

પ્રભુના વિરહે પરોક્ષદશામાં પ્રેમના સંબંધથી જે જે પ્રભુને મળવાના ઉપાયો સુઝે છે તેનો વિચાર કરીને તથા પાછા તેનો નિર્ણય કરીને કહે છે કે તમારી પાસે કોઈ આવી શકે તેમ નથી. હે સુગુણ સ્નેહી! તમો એક ઘડી માત્ર પણ

વિસરતા નથી. હે વીતરાગ ! હું તમારી સાથે રાગ કરૂં છું, પણ આપ વીતરાગ હોવાથી મારા પ્રેમની કોણ કિંમત આંકી શકે? ઘોડો સ્વામીના કાર્ય માટે બહુ દોડે પણ સ્વામીના મનમાં તો તે બાબતનો વિચાર પણ ન હોય, તેમ તમારા ઉપર હું અત્યન્ત પ્રેમ ધારણ કરૂં છું અને તમારા તો હીસાબમાં ન હોઉં તો ? કેમ એવી એક પક્ષવાળી પ્રીતિ નભી શકે ? બે રસીલા હોય તો પ્રેમરસથી રીઝ પેદા થાય. આપ અનેક ગુણના ભંડાર છો અને મોટા એવા વિશ્રામભૂત છો. ઉપાધ્યાય કહે છે કે હે પ્રભુ ! તમારો આશ્રય પામીને હું ઠામોઠામ સુખ લહીશ. આપના વિના મારે કોઈ અન્ય વિશ્રામો નથી, ઇત્યાદિ કહી તેઓ અપૂર્વ ભકિતભાવને પ્રગટ કરે છે.

ઉપાધ્યાયજીનું મન ભકિત અને પ્રેમથી લદ્દબદ્દ બની ગયું હતું. ભક્તિ એ પરમાત્માને મેળવવાનો અપૂર્વ માર્ગ છે. જ્યારે પ્રભુને મહાન્ માનવામાં આવે છે ત્યારે તેમના પ્રતિ પૂજ્યભાવ પ્રગટ થાય છે. પ્રેમભકિતના

ઉદ્‌ગારો ખરેખર પરાભાષારૂપ હોવાથી ભક્તિના આધીન ભગવાન્ એવું જે કથવામાં આવે છે તે અક્ષરેઅક્ષર સત્ય ઠરે છે. પરાભાષાથી ઉઠતા ભક્તિના શબ્દોમાં એવી શક્તિ હોય છે કે તે ભક્તિના વિચારોને ફેલાવીને અપૂર્વ આનન્દ રસ પ્રગટાવી શકે છે. ભક્તિના રસમાં મસ્ત બનેલો ભક્ત, પ્રભુને પોતાના હૃદયમાં લાવી શકે છે. યોગીઓ પણ જે પ્રભુને હૃદયમાં લાવવા અસમર્થ બને છે તે કાર્યને ભક્ત સહેજે સાધી શકે છે. ભક્ત પોતાના હૃદયમાં ધ્યેય પ્રભુની મૂર્તિને ભક્તિ બળથી ખડી કરે છે, અને ત્રણ ભુવનના નાથને પોતાના અણુ જેવા હૃદયમાં અર્થાત્ ન્હાના હૃદયમાં સ્થાપન કરવા સમર્થ થાય છે, અને તેની શાબાશી ભક્તને મળેછે. ભક્તિની ધૂનમાં મસ્ત બનેલા ભક્તો પ્રભુની સાથે જાણે સાક્ષાત્ વાત કરતા હોય એવો તેઓની મનઃસૃષ્ટિનો દેખાવ અન્યોને આપે છે. આવી ઉત્તમ ભક્તિની ધૂનમાં સાત્ત્વિક આનન્દ રસનું આસ્વાદન કરીને શ્રીમદ્ યશોવિજયજી

સુવિધિનાથના સ્તવનનાં ઉપરના વિચારોને મળતા શબ્દોમાં પ્રભુને ભકિતના માહાત્મ્યથી હ્રદયમાં ધ્યેય-રૂપે પ્રગટ કરીને નીચે પ્રમાણે કથે છે.

સુવિધિનાથ સ્તવન.

લઘુ પણ હું તુમ મન નવિ માવુંરે,
જગગુરૂ તુંમને દીલમાં લાવુંરે,
કુણને એ દીજે શાબાશીરે,
કહો શ્રી સુવિધિ જીણંદ વિમાસીરે. લઘુ. ૧
મુજમન અણુમાંહે ભક્તિ છે ઝાઝીરે,
તેહ દરીનો તું છે માજીરે;
યોગી પણ જે વાત ન જાણેરે,
તે અચરિજ કુણથી હુઓ ટાણેરે. લઘુ. ૨
અથવા થિરમાંહે અથિર ન માવેરે.
મોટો ગજ દરપણમાં આવેરે;
જેહને તેજે બુદ્ધિ પ્રકાશીરે,
તેહને દીજે એ શાબાશીરે. લઘુ. ૩
ઉર્ધ્વમૂલ તરૂવર અધ શાખારે,

છંદપુરાણે એહવી છે ભાષારે.
અચરિજ વાલે અચરિજ કીધું રે,
ભગતે સેવક કારજ સિદ્ધયુંરે. લઘુ. ૪
લાડ કરી જે બાલક બોલેરે,
માતપિતા મન અમિયને તોલેરે;
શ્રી નયવિજય વિબુધનો શિશોરે,
જશ કહે એમ જાણો જગદીશોરે. લઘુ. ૫

સુવિધિનાથના સ્તવનમાં ભકિતનું આકર્ષણ અને ભકિતરસથી ભકતના કાર્યની સિદ્ધિનો અપૂર્વ ભાવ દેખવામાં આવે છે. ધ્યેય પ્રભુને ધ્યાનમાં ધારીને ભક્તમહાત્મા પોતાના સહજાનન્દનો ભોક્તા બને છે. ભક્તિમય શબ્દોના આન્દોલનોથી જગત્માં ભક્તિના વિચારોથી વૃદ્ધિ થાય છે, અને તેથી દુનિયાના લોકોને પ્રભુની ભક્તિનો અપૂર્વ લાભ સંપ્રાપ્ત થાય છે. ભક્તની પરાભાષાથી જે ભકિતના ઉદ્ગારો નીકળ્યા હોય છે તે શબ્દદ્વારા ઉદ્ગારોને જાણવાથી અન્ય મનુષ્યોના હૃદયમાં પણ તેવા પ્રકારનો આનન્દ ખીલી ઉઠે છે.

ભક્ત ખરેખર ભક્તિની ધૂનમાં ચઢી જઇને કપટાદિ
દોષોનો સત્વર નાશ કરીને પોતાના હૃદયને ચન્દ્રની
પેઠે નિર્મળ બનાવે છે, અને તે પ્રભુની આગળ ન્હાન
બાળક જેવો બની જઇને પોતાના મનમાં જે જે
આવે છે તે પ્રભુને કહે છે. શ્રીમદ્ આવી ભક્તિન
પરિણામમાં પ્રભુના બાળક બની ગયા છે અને પોતાન
હૃદયની શુદ્ધતા કરીને તેમાંથી અપૂર્વ ભક્તિ રસન
ઝરાને વહેવરાવીને આત્માની શીતલતાને પ્રાપ્ત કરે છે
શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી પોતેજ ભક્તિના પાત્ર ભક્તરૂ
પોતે બનીને પોતાના હૃદયના ઉભરાઓ બહાર કાઢી
ભક્ત કવિના ખરા નામને દીપાવીને અન્યોને અનુક
રણીય બને છે. શ્રીમદ્ શુદ્ધ ભક્તિરસના રસીલા થઈ
પરમાત્માની સ્તુતિ કરીને પ્રભુને એમ કહે છે કે
પ્રભુ !! તમોએ મારા ઉપર કંઇ કામણ કર્યું છે કે જેથ
મારૂં મન આપના ઉપર લાગી રહ્યું છે. પ્રભુના ઉપ
પોતે કામણ કરવાનું કહીને એમ પ્રકાશે છે કે.—
પણ ભક્તિના કામણથી તમને મારા હૃદયરૂપ ઘરમ

રાખીશ. મારા મનરૂપ વૈકુંઠમાં અકુંઠિત એવી ભક્તિવડે તમો સ્થિર થઇને રહેશો, એમ શ્રીમદ્ નીચેના સ્તવનમાં જણાવે છે: તથાચ

वासुपूज्यस्तवन.

સ્વામી તુમે કાંઇ કામણ કીધું,
ચિત્તડું અમારૂ ચોરી લીધું;
અમે પણ તુમશું કામણ કરશું,
ભક્તિ ગ્રહી મન ઘરમાં ધરશું;
સાહિબા વાસુપૂજ્ય જીણંદા,
મોહના વાસુપૂજ્ય જીણંદા. સા. ૧
મન ઘરમાં ધરીઆ ઘર શોભા,
દેખત નિત્ય રહેશો થિર થોભા;
મન વૈકુંઠ અકુંઠિત ભકતે,
યોગી ભાંખે અનુભવ યુકતે. સા. ૨
કલેશે વાસિત મન સંસાર,
કલેશ રહિત મન તે ભવપાર;
જો વિશુદ્ધ મન ઘર તુમે આવ્યા,

પ્રભુ તો અમે નવનિધિ ઋદ્ધિ પાવ્યા. સા. ૩
સાતરાજ અલગા જઈ બેઠા,
પણ ભકતે અમ મનમાંહિ પેઠા;
અલગાને વલગ્યા જે રહેવું,
તે ભાણા ખડખડ દુઃખ સહેવું. સા. ૪
ધ્યાયક ધ્યેય ધ્યાન ગુણ એકે,
ભેદ છેદ કરશું હવે ટેકે;
ખીર નીરપરે તુમશું મલશું,
વાચક જશ કહે હેજે હલશું. સા. ૫

ઉપાધ્યાયજી કથે છે કે કલેશવડે વાસિત થએલું મન તેજ સંસાર છે. રાગ અને દ્વેષાદિ દોષથી મન જ્યારે મુક્ત થાય છે ત્યારે આત્મા, ભવનો પાર પામે છે. જયાંસુધી મનમાં ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, નિન્દા, હિંસાવૃત્તિ, લોભ, કપટ, અહંકાર અને નિન્દા આદિ દોષો હોય છે, ત્યાં સુધી બાહ્યના ગમે તેવા ક્રિયા વિગેરેના આડંબરથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઇ શકતી નથી. મનમાં ઉત્પન્ન થતી વિષય વાસનાઓને હઠાવ્યા વિના પ્રભુની

ભક્તિ કરી શકાતી નથી. પ્રભુની આજ્ઞા છે કે મારા પર પ્રેમ જો ધારણ કરતા હોવ તો મનમાં ઉત્પન્ન થનાર રાગાદિક દોષોને જડ મૂળમાંથી દૂર કરો!! એજ ખરી ભક્તિ છે. આવી ખરી ભક્તિ વિના સ્વાર્થ-સાધક ઢોંગી ભક્તોની ઢોંગીભક્તિ, સંસાર વધારનારી છે એમ અવબોધવું. મનની શુદ્ધિ કર્યા વિના પ્રભુને હૃદયમાં ધ્યેયરૂપે ધારી શકાતા નથી. સર્વ કામના-ઓનો ત્યાગ કરીને જેઓ પોતાના હૃદયને શુદ્ધ બનાવે છે અને અધિકારપરત્વે ક્રિયામાર્ગમાં પ્રવૃત્ત થાય છે, તેઓ પ્રભુને વિશુદ્ધ મનમાં લાવવાને સમર્થ થાય છે. એમ શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયે અત્ર ગૂઢ રહસ્ય દર્શાવ્યું છે. વિશુદ્ધ મનમાં પ્રભુ આવવાથી આત્મામાં નવનિધિની ઋદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે. ક્ષાયિકભાવની જ્ઞાનાદિક નવ લબ્ધિયોને નવનિધિની ઋદ્ધિ જૈન પરિભાષાવડે કહેવામાં આવે છે. શ્રીમદ્ કથે છે કે હે પ્રભો! તમે સાત રાજ ઉંચા જઈને બેઠા છો તોપણ તમે ભક્તિના યોગે ભક્તોનાં મનમાં પેઠા છો એમાં કંઈ

આશ્ચર્ય નથી. ધ્યાતા, ધ્યેય અને ધ્યાનનું ઐક્ય થતાં હે પ્રભો ! અમો આત્માથી કર્મને ભિન્ન કરીને અર્થાત્ તે કર્મ ભિન્ન છે એવો ઉપયોગ લાવીને કર્મનો છેદ કરીશું, અને સકલ કર્મનો ક્ષય કરીને હે પ્રભો !! ક્ષીરમાં નીર જેમ મળી જાય છે તેમ અમો પણ સિદ્ધ સ્થાનમા તમારી સાથે મળી જઇશું. આત્માને પરમાત્મ સ્વરૂપ કરીને તમો જ્યાં સિદ્ધસ્થાનમાં છો ત્યાં આવીને હું પણ તમને મળીશ. એમ ઉપાધ્યાયજી પ્રેમલક્ષણા ભક્તિના ઉભરાથી પ્રભુની સાથે જાણે વાતોજ કરતા હોય, એવી રીતે કથે છે. ભક્તિ રસમય સ્તવનાથી ઉપાધ્યાયના હૃદયપટમાં ભક્તિદ્વારા પ્રભુનું ચિત્ર કેવું ચિતરાયું હતું તેનું જ્ઞાન વાચકોને થયા વિના રહેતું નથી. જૈન શૈલી પ્રમાણે અને પોતાના હૃદયોલ્લાસથી ભક્ત કવિએ શાંતિનાથના સ્તવનમાં પ્રભુને ભેટવાની જે ભાવના ભાવી છે તે અદ્ભુત છે. પ્રભુને ભેટવા માટે જે શબ્દો દ્વારા હૃદયોદ્ગારો કાઢ્યા છે તેનું સૂક્ષ્મ મનન કરીને તેમાં ઉંડા ઉતરીને સ્તવનનો

પ્રદેશ અવલોકીએછીએ તો તેની અપૂર્વ રમણીયત
દેખાય છે. શ્રીશાન્તિનાથના સ્તવનમાં તેમણે પ્રભુને ભે
ટવાના અર્થાત્ પ્રભુને મળવાના સંબંધમાં પોતા
વિચારોને ભક્તિરૂપે વહેવરાવીને સમ્યક્ત્વાદિ ગુણે
વડે પ્રભુની પ્રાપ્તિ જણાવી છે, અને ધ્યાનવડે પ્રભુ
પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે. પ્રભુ
ધ્યાનમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનો સમાવેશ થા
છે એમ પણ દર્શાવ્યું છે. ધ્યાનની પરિણતિમાં ધ્યાત
પ્રભુના સ્વરૂપની સાથે એકમેક બની જાય છે, અ
તેથી તે પ્રભુને સંપ્રાપ્ત કરે છે. અનુભવ દર્શનથ
પરોક્ષદશામાં પ્રભુનું દર્શન કરવાને ભક્ત સમર્થ બ
છે. પ્રભુ ઉપર પ્રેમી બનેલો ભક્ત ક્ષણેક્ષણે પ્રભુ
ધ્યાન ધરે છે, તેથી તે પ્રભુનું અદ્ભુત રૂપ દેખી શ
છે, અર્થાત્ અનુભવી શકે છે. શ્રીમદ્‌ના સ્તવનથ
તેઓએ પોતે એવો અનુભવ કર્યો છે, એવું મને પરોક્ષ
દશામાં જણાય છે. એમ તેમના સ્તવન ઉપરથ
માલુમ પડે છે. તે સ્તવન નીચે મુજબ છે.

શાંતિનાથ સ્તવન.

ધન દિન વેલા ધન ઘડી તેહ,
અચિરાનો નંદન જિનજી ભેટશુંજી;
લહીશુંરે સુખ દેખી મુખચંદ,
વિરહ વ્યથાનાં દુઃખ સવિ મેટશુંજી. ૧
જાણ્યોરે જેણે તુજ ગુણ લેશ,
બીજારે રસ તેહને મન નવિ ગમેજી;
ચાખ્યોરે જેણે અમી લવલેશ,
બાકસ બુકસ તસ ન રૂચે કિમેજી. ૨
તુજ સમકિત રસસ્વાદનો જાણ,
પાપ કુભક્તે બહુ દીન સેવિયુંજી;
સેવે જો કર્મને યોગે તોહિ,
વાંછે તે સમકિત અમૃત ધુરે લખ્યુંજી. ૩
તાહરૂં ધ્યાન તે સમકિતરૂપ,
તેહજ જ્ઞાનને ચારિત્ર તેહજ છેજી;
તેહથીરે જાએ સઘળાં પાપ,
ધ્યાતારે ધ્યેયસ્વરૂપે હોયે પછેજી. ૪

દેખીરે અદ્ભુત તાહરૂં રૂપ,
અચરિજ ભવિકા અરૂપી પદવરેજી;
તાહરી ગત તું જાણેરે દેવ,
સમરણ ભજન તે વાચક જશ કરેજી. ૫

શ્રીમદ્‌ના ભક્તિમય એક સ્તવનપર જો બરાબર ભાવાર્થ લખવામાં આવે તો એક મોટો ગ્રન્થ થઈ જાય, તેથી અત્ર તેમના ભક્તિના સ્તવનનું સંક્ષેપથી શબ્દમાં દિગ્દર્શન કરવામાં આવે છે. શ્રીમદ્ ભક્તિરસમાં રસીલા થઈને પરમાત્માને ભેટવા અત્યન્ત ઉત્સુક બની ગયા છે, અને તેઓ પરમાત્માની ભક્તિમાં લીન થઈને લોકની અર્થાત્ દુનિયાની રીઝનો અનાદર કરે છે. દુનિયાને રીઝવવી અને પ્રભુને રીઝવવા એ બન્ને કાર્ય સાથે બનતાં નથી. મનુષ્યો દુનિયાને રીઝવવા પ્રયત્ન કરે છે તોપણ તેથી દુનિયાની રીઝરૂપ કાંઈ પાર પડતું નથી. દુનિયામાં એક મનુષ્યને રીઝવવામાં આવેછે તો અન્ય ભિન્ન વિચારવાળો મનુષ્ય નાખુશ થાય છે. મનુષ્યોની એક સરખી મતિ નથી અને તેથી

તેઓના ભિન્નભિન્ન વિચારો હોય છે તેથી કોઇથી સઘળી દુનિયા રીઝવી શકાતી નથી. ઉત્તમ ભક્ત મનુષ્યો દુનિયાને રીઝવવા પ્રયત્ન કરતા નથી. ભરત ચક્રવર્તીને આયુધ શાળામાં ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું અને એક તરફ ઋષભદેવ ભગવાન્ કેવલી થયાના સમાચાર સાંભળ્યા. આ બન્નેમાંથી પહેલી પૂજા કોની કરવી ? એવો વિચાર કરીને ભરતરાજાએ ચક્રરત્નની રીઝ ત્યાગીને ઋષભદેવનું દર્શન કર્યું. દુરારાધ્ય લોક છે. દોરંગી દુનિયા છે. સઘળી દુનિયા કોઈનાથી રીઝ પામી નથી, અને પામનાર નથી, માટે દુનિયાદારીની રીઝ ત્યાગીને અને લોક ગમે તે બોલે તેની પરવા ન કરતાં પરમાત્માની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવી, એવા વિચારથી ધૂનમાં આવી જઇને શ્રીમદ્ યશોવિજયજી એક પરમાત્માની રીઝમાં પોતાનું મન લગાડે છે, તે મલ્લિનાથના સ્તવનથી માલુમ પડે છેઃ--

तथा च मल्लिनाथ स्तवनः--

તુજ મુજ રીઝની રીત, અટપટ એહ ખરીરી;
લટપટ નાવે કામ, ખટપટ ભાંજ પરીરી. ૧

મલ્લિનાથ તુજ રીત, જન રીઝે ન હુએરી;
હોય રીઝણને ઉપાય, સાહસું કાંઈ જુએરી. ૨
દુરારાધ્ય છે લોક, સહુને સમ ન શરીરી;
એક દુહવાએ ગાઢ, એક જો બોલે હસીરી. ૩
લોક લોકોત્તર વાત, રીઝવે દોય જુઈરી;
તાત ચક્રધર પૂજ્ય, ચિન્તા એહ હુઇરી. ૪
રીઝવવો એક સાંઈ; લોક તે વાત કરેરી;
શ્રી નયવિજય સુશિષ્ય, એહિજ ચિત્ત ધરેરી. ૫

કવિ પોતેજ પાત્ર બનીને ભક્તિ વિષયક હૃદયની સ્ફુરણાઓને શબ્દોદ્વારા બહાર કાઢે છે. ત્યારે તે ભક્તિ વિષયાદિનો સ્વાભાવિક કવિ ગણી શકાય છે. શ્રીમદ્ ભક્તિના પાત્ર બનીને દુનિયાની પરવાનો ત્યાગ કરીને પ્રભુને રીઝવવા માટે ખરો નિશ્ચય પ્રગટ કરે છે, તેથી તેઓ ભક્તિની કોટિમાં કેટલી બધી ઉચ્ચતા મેળવે છે તેનો વાચકો પોતાની મેળે ખ્યાલ કરશે. કેટલાક શુષ્કજ્ઞાનીઓનાં હૃદય તપાસવામાં આવે છે તો મારવાડની ભૂમિની પેઠે સૂકાં હોય છે; તે-

નિશદિન સુતાં જાગતાં, હઇડાથી ન રહે દૂરરે;
જબ ઉપકાર સંભારીએ, તવ ઉપજે આનન્દ પૂરરે.
તવ. ૨

પ્રભુ ઉપકાર ગુણે ભર્યા,-મન અવગુણ એક ન સમાયરે,
ગુણ ગુણી અનુબંધી હુઆ, તેતો અક્ષયભાવ કહાયરે.
તે....જ....સુ. ૩

અક્ષયપદ દીએ પ્રેમ જે, પ્રભુનું તે અનુભવ રૂપરે;
અક્ષર સ્વર ગોચર નહિં, એતો અકલ અમાય અરૂ-
પરે. એ....જ....સુ. ૪

અક્ષર થોડા ગુણ ઘણા. સજજનના તે ન લિખાયરે;
વાચક જશ કહે પ્રેમથી, પણ મનમાંહે પરખાયરે.
પ....જ....સુ. ૫

સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ. શ્રીમદ્ સમ્યગ્જ્ઞાન ગર્ભિત શુદ્ધપ્રેમ વડે અપૂર્વ વીર્યોલ્લાસ પ્રગટાવીને પ્રભુને ધ્યેયરૂપે પોતાના હૃદયની આગળ ખડા કરીને અને તે સાક્ષાત મળ્યા હોય એવી વૃત્તિ ને બનાવીને બીજા સુ[illegible]
વદે છે:—

स्तवन.

આજ સફલ દિન મુજતણો, મુનિ સુવ્રત દીઠા;
ભાગી તે ભાવઠ ભવતણી, દિવસ દુરિતના નીઠા.
આજ. ૧

આંગણે કલ્પવેલી ફળી, ઘન અમિયના વુઠા;
આપ માગ્યા તે પાસા ઢળ્યા. સુરસમકિત તુઠા.
આજ. ૨

નિયતિહિત દાન સન્મુખ હુયે, સ્વપુણ્યોદય સાથે;
જશ કહે સાહિબે મુગતિનું, કરિયું તિલક નિજ હાથે.
આજ. ૩

ઉપરના સ્તવનમાંથી શ્રીમદ્નો ગૂઢ આન્તરિક રહસ્ય બહાર કાઢવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી ભરૂચમાં જ્યારે ગયા હશે તે વખતમાં આ સ્તવન રચાયું હોય એમ માલુમ પડે છે. ભરૂચમાં મુનિસુવ્રત સ્વામીનું જિનમન્દિર છે. "જગ ચિંતામણી" ચૈત્યવંદનમાં પણ ભરૂચમાં મુનિસુવ્રત સ્વામી છે તેનુ દિગ્દર્શન કર્યું છે. જૈનોના કેટલાક

ઓના હૃદયમાં પ્રભુ પ્રેમ ન હોવાથી જગત્પ્રતિ ઉચ્ચ પ્રેમ હોતો નથી, તેથી તેઓનું મન ઉદાસ લાગે છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી મહાન્ તાર્કિકશિરોમણિ અને મહાન્ તત્ત્વજ્ઞાની હોવા છતાં તેમના હૃદયરૂપ પર્વતમાંથી ભક્તિનાં પ્રેમઝરણો વહે છે અને તેથી તે પોતાના આત્માની ઉચ્ચતા ધારણ કરવા કેટલા બધા પ્રયત્નશીલ થયા છે તે વાચકોને સ્વયમેવ જણાશે.

અનુભવજ્ઞાનવડે પ્રભુના સ્વરૂપની ઝાંખી

ઉપાધ્યાયજી જે પ્રભુની સ્તવના કરે છે તેમાં જ્ઞાનગર્ભિત પ્રેમ તો દેખાયા વિના રહેતોજ નથી. તે પરમાત્માનું ધ્યેયરૂપે જે વર્ણન કરે છે તે અનુભવ પામીને કરે છે, એમ સહેજે તેમના સ્તવનથી માલુમ પડી આવે છે. ઉપાધ્યાયજી વીશમા મુનિસુવ્રત સ્વામીના સ્તવનમાં પ્રભુના ગુણોની સેવનારૂપ ભક્તિનો ઉલ્લેખ કરીને પોતાનો અપૂર્વ અનુભવ રસ પ્રગટ કરે છે. તેઓ કથે છે કે હે પ્રભુ!! તું જાગતો છે, મારા હૃદયથી કદી દૂર

થતો નથી. હે પ્રભુ!! જ્યારે તારો ઉપકાર સંભારીએ છીએ ત્યારે આનંદ પ્રગટે છે. પ્રભુના ઉપકારથી ગુણો-વડે ભરાયલા મનમાં એક અવગુણ સમાઈ શકતો નથી, જેને આવી ઉપકાર ભાવના પ્રગટ થાય છે, તેને આ બાબતનો અનુભવ આવે છે. પ્રભુના ગુણોની સાથે જે આત્માના ગુણોનો સંબંધી થાય છે તેને તે ગુણો અક્ષયરૂપે પરિણમે છે. પ્રભુનોશુદ્ધપ્રેમ ખરેખર અક્ષયપદ દેવા સમર્થ બને છે. પ્રભુનું સ્વરૂપ ખરેખર અક્ષરવડે ગોચર થતું નથી. અનુભવજ્ઞાનવડે પ્રભુના સ્વરૂપની ઝાંખી થાય છે. તે જ્ઞાનભકિતબળે મુનિ સુવ્રતની અપૂર્વ સ્તવના નીચે પ્રમાણે કરે છે:—

मुनिसुव्रत स्तवन.

મુનિસુવ્રત જિન વંદતાં, અતિ ઉલ્લસિત તન મન થાયરે;
વદન અનુપમ નિરખતાં, માહરાં ભવભવનાં દુઃખ જાયરે.
માહરાં ભવભવનાં દુઃખ જાય, જગતગુરૂ જાગતો સુખ કંદરે.
સુખકંદ અમંદ આણંદ, પરમગુરૂ જાગતો. સુ. ૧

ગ્રન્થોમાં લખ્યું છે કે કોઇને અમુક સંયોગોમાં પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું હોય તો ભરૂચ જઈ ત્રણ ઉપવાસ કરીને મુનિસુવ્રત સ્વામીની આરાધના કરવી. આરાધના કરવાથી મુનિસુવ્રત સ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવતા પ્રસન્ન થાય છે અને જે જે પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે છે તેના તે ઉત્તર આપે છે, આલોચના દેવી, કેટલા ભવમાં મુક્તિમાં જવું, ઇત્યાદિ પ્રશ્નોના ઉત્તર શાસનદેવતા આપે છે. જૈનગ્રન્થોના આધારે શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ પણ મુનિસુવ્રત સ્વામીનાં દર્શન કરીને ત્રણ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા કરી હતી અને તેથી સમ્યક્ત્વીદેવ તેમના ઉપર પ્રસન્ન થયા હતા અને તેમને મુક્તિવધુની પ્રાપ્તિ અમુક ભવમાં થશે એમ કહ્યું હતું, તેવી નિશાની ઉપરના સ્તવનમાંથી નીકળી આવે છે. ભવિષ્યતાના યોગે તેઓ અમુક ભવમાં મુક્તિ જવાના છે એમ દેવતાના મુખે સાંભળવાથી "સાહિબે મુગતિનું કરિયું તિલક નિજ હાથે" એવું ગાન કર્યું જણાય છે. આ તેમના સ્તવન ઉપરથી અને કિંવદ-

-તીના આધારે આવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે. એટલું તો કહેવું પડે છે કે ઉપાધ્યાયજીને નિશ્ચય સમ્યકત્વ પ્રાપ્ત થયું હતું અને એ વાત તેમણે મુનિ સુવ્રત-સ્વામિના અધિષ્ટાયક દેવ પાસેથી સાંભળીનેજ મુક્તિરૂપ સ્ત્રી વરવાનું સમ્યકત્વરૂપતિલક પ્રભુએ મારા કપાલપર કર્યું એવો ઉલ્લેખ કર્યો છે. ઉપાધ્યાયની આવી ઉચ્ચ ભક્તિ જોતાં તેમને સમ્યકત્વ પ્રગટ્યું હતું એમ કહ્યા વિના ચાલતું નથી. પ્રભુની ભક્તિથી જેણે કષાયાદિનો નાશ કર્યો છે એવા ઉપાધ્યાયજીને અલ્પભવ સંસાર બાકી હોય અને થોડાજ ભવમાં તેમને મુક્તિ મળવાની હોય એમ અમારૂં હૃદય કહે છે. શ્રીપાલરાસમાં પણ તેમણે નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે:-

મારે તો ગુરૂ ચરણપસાયે, અનુભવ દિલમાંહી પેઠો;
ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ પ્રગટી ઘટમાંહી, આતમ રતિ હુઇ બેઠોરે.
સુજ. ૧૦.
ઉગ્યો સમકિત રવિ ઝલહલતો, ભરમ તિમિર સવિ નાઠો;

તગતગતા દુર્નય જે તારા, તેહનો બલ પણ ઘાઠોરે.
મુજ. ૧૧

(શ્રીપાળ રાસ–ચોથો ખંડ.)

ઇત્યાદિ જોતાં તેમને નિશ્ચય સમ્યકત્વ પ્રગટયું હતું એમ નિશ્ચય થાય છે.

શ્રીમદ્‌ની ભકિતનો પ્રવાહ.

ઉપાધ્યાયજી ભકિતમાર્ગના પ્રદેશમાં બહુ ઉંડા ઉતરેલા લાગે છે. શુદ્ધ પ્રેમથી મનુષ્ય, પરમાત્માનો ઉપાસક બને છે. શુદ્ધપ્રેમરસના મહાસાગરમાં અહંત્વ અને મમત્વવૃત્તિરૂપ લુણના ગાંગડાઓ ગળી જાય છે. શુદ્ધ પ્રેમરસમાં હૃદય જ્યારે લદબદ હોય છે ત્યારે હૃદયમાં દિવ્યદૃષ્ટિ ખીલે છે અને તેથી પરમાત્માના સ્વરૂપની ઝાંખી અવલોકી શકાય છે. ભક્તના મનમાં પ્રભુના સદ્‌ગુણો વ્યાપી રહે છે અને તેથી તે પરમાત્માના સંબંધમાં આવતો જાય છે. પરમાત્માના ગુણોમાં લીન બનેલો ભકત ખરેખર પોતાના આત્માને પરમાત્મરૂપે નિહાળવા સમર્થ થાય છે.

ભક્તમા મનરૂપ ત્રાંબાને પરમાત્માનો પ્રેમ ખરેખર સુવર્ણરૂપ કરી દે છે. પરમાત્મા ઉપર સ્નેહ ધારણ કરવાથી મનમાં રહેલા દુર્ગુણોના સંસ્કારો ટળી જાય છે અને મન ખરેખર પરમાત્માના સ્નેહવડે ઉચ્ચ શુદ્ધ બને છે. ઉદકનો લેશ માત્ર જલધિમાં ભળીને અક્ષયપદને પામે છે, તેમ પ્રભુના ગુણોની સાથે શુદ્ધ પ્રેમ ધારણ કરીને ભક્તજન પણ અક્ષયપદને પામે છે, ચંદનની ગંધ એ તેની સ્વાભાવિક ગંધ છે, તેમ પરમાત્માની સાથે મળવું એ શુદ્ધ સ્વાભાવિક સંબંધ છે. આત્મા તે પરમાત્મારૂપે થાય છે. પરમાત્માની સાથે શુદ્ધપ્રેમ ધારણ કરતાં કરતાંશુદ્ધ પ્રેમનો પ્રવાહ અગ્નિના તણખાની પેઠે એટલો બધો વૃદ્ધિ પામે છે કે તેથી સઘળું જગત્ એક આત્મસમાન ભાસેછે, અને તેથી તે ભક્તના રાગદ્વેષનો વિલય થાય છે અને તે મુક્તદશા પ્રાપ્ત કરે છે. શુષ્કજ્ઞાનીઓ પ્રભુના ઉપર પ્રેમ ધારણ કરી શકતા નથી તેથી તેઓ સાત્વિક ગુણના આનંદના અભિમુખ થઇ શકતા નથી, અને શુદ્ધ પ્રેમરસની ગંગામાં સ્નાન

કરીને દિવ્યસૃષ્ટિમાં પ્રવેશ કરી શકતા નથી. ભક્તનો પરમાત્મા ઉપર અચળ પ્રેમ હોય છે તેથી તે શુદ્ધ પ્રેમવડે પ્રભુની સેવના કરીને દિવ્યજીવનપ્રદ આનન્દ-રસને આસ્વાદે છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય ભક્ત બનીને ઉપર્યુક્તપ્રેમથી પ્રભુનું સેવન કરે છે, તે નીચેના સ્તવનથી જણાઇ આવશે:—

युगमंधर स्तवन.

શ્રી યુગમંધર સાહિબારે, તુમશું અવિહડ રંગ, મનના માન્યા,
ચોલ મજીઠતણી પરેરે, તે તો અચલ અભંગ, ગુણના ગેહા. ૧
ભવિજન મન ત્રાંબુ કરેરે, વેધક કંચન વાન; મન૦
ફરિ ત્રાંબુ તે નવિ હોયેરે, તે તુમ નેહ પ્રમાણ. ગુણ. ૨
એક ઉદક લવ જિમ મળ્યોરે, અક્ષય જલધિમાં હોય. મન.
તિમ તુમશું ગુણ નેહલોરે, તુજ સમ જગ નહીં કોઇ. ગુણ. ૩

તુજશું મુજ મન નેહલોરે, ચંદન ગંધ સમાન; મન.
મેલ હુઓ એ મૂલગોરે, સહજસ્વભાવ નિદાન.
ગુણ. ૪
વપ્રાવિજય વિજયા પુરીરે. માત સુતારાનંદ. મન.
ગજ લંછન પ્રિય મંગલારે, રાણી મન આણંદ. ગુણ. ૫
સુંદરરાય કુલ દિનમણિરે, જય જય તું જિનરાજ.
મન.
શ્રી નયવિજય વિબુધતણોરે, શિષ્યને દિઓ શિવ-
રાજ, ગુણ. ૬

પ્રેમ ઉદ્ગારોથી પ્રભુની સ્તવના કરીને શ્રીમદે પોતાની ભક્તિરૂપ નદીનો ખરેખર હૃદયમાં અપૂર્વ પ્રવાહ વહેવરાવ્યો છે, તેથી તેમના આત્માની શુદ્ધતાનું અનુમાન વાચકો પોતાની મેળે કરી લેશે.

શ્રીમદ્ જ્ઞાનગર્ભિતભક્તિના વિષયમાં જેમ ઉંડા ઉતર્યા હતા, તેમ ક્રોધાદિક

અહિંસા રત્નો બોધ. દોષોને ટાળવાના ઉપદેશમાં પણ ઉંડા ઉતરીને કારૂણ્ય ભાવથી ઉપ-

દેશક થઇને લોકોને ગુર્જર ભાષામાં સારો ઉપદેશ આપે છે. તેમની બનાવેલી સજ્ઝાયો વાંચીને દોષનિવારક ઉપદેષ્ટા કવિરાજનાં કેટલાંક કાવ્યો જનવૃન્દ સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે. જગતમાં પ્રાણીઓની હિંસા અટકાવવા માટે હિંસા પાપસ્થાનકની સજ્ઝાયમાં હિંસા કરવાથી હિંસક મનુષ્ય, અનેક પ્રકારનાં કર્મ બાંધે છે એમ જણાવે છે. પ્રાણીઓની હિંસા કરનાર, સંસારમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખ પામે છે. તત્સંબંધી કેટલીક ગાથાઓ નીચે લખવામાં આવે છેઃ—

પાપસ્થાનક પહેલું કહ્યુંરે, હિંસા નામ દુરંત,
મારે જે જગ જીવનેરે, તે લહે મરણ અનન્તરે—પ્રાણી
જિનવાની ધરો ચિત્ત. ૧
માતપિતાદિ અનંતનારે, પામે વિયોગ તે મન્દ;
દારિદ્ર દોહગ નવિ ટળેરે, મિલે ન વલ્લભવૃન્દરે.
પ્રાણી૦ ૨
હોયે વિપાકે દશ ગુણુરે, એક વાર કિયું કર્મ,
શત સહસ્ર કોડી ગમેરે, તીવ્ર ભાવના મર્મરે. પ્રા૦ ૩

મર કહેતાં પણ દુઃખ હુવેરે, મારે કિમ નવિ હોય.
હિંસા ભગિની અતિ ભૂરીરે, વૈશ્વાનરની જોયરે.
પ્રાણી૦ ૪
તેહને જોરે જે હુવારે, રૌદ્ર ધ્યાન પ્રમત્ત,
નરક અતિથી તે નૃપ હુવારે, જિમ સુભૂમ બ્રહ્મદ-
ત્તરે. પ્રાણી. ૫
રાય વિવેક કન્યા ક્ષમારે, પરણાવે જસ સાય;
તેહ થકી દૂરે ટલેરે, હિંસા નામ બલાયરે. પ્રા. ૬

હિંસાથી આત્માની નીચદશા થાય છે અને હિંસાથી અનેક ભવમાં પાપકર્મના વિપાકો ભોગવવા પડે છે, ઇત્યાદિથી હિંસાયુકત મનુષ્યોની વૃત્તિ પાછી હઠાવીને દયાની વૃત્તિ ખીલવવાને શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાય પોતાની ફરજ અદા કરે છે.

સત્યનો ઉપદેશ.

શ્રીમદે સત્યનો ઉપદેશ આપતાં કહ્યું છે કે સત્યના સમાન કોઈ ધર્મ નથી, અને અસત્યના સમાન કોઈ અધર્મ નથી. અસત્ય બોલવાથી

વર, ખેદ અને અવિશ્વાસની વૃદ્ધિ થાય છે, અને જે સત્ય બોલે છે તેની મન, વાણી અને કાયા પવિત્ર થાય છે અને તેનો આત્મા, પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે. સત્યથી જગત્‌ના સર્વ વ્યવહારો ચાલે છે. સત્યથી પ્રતિષ્ઠાની વૃદ્ધિ થાય છે. આર્યાવર્તના મનુષ્યો પૂર્વે સત્ય વાણી પ્રાયઃ વિશેષતઃ વદતા હતા. આર્યાવર્તની અધોગતિ કરનાર અસત્ય છે. અસત્ય વદનારા મનુષ્યોથી ભારત ભૂમિની અવનતિ થાય છે. ગમે તેવા સંકટોમાં પણ સત્યવ્રતનું પાલન કરવાથી વચનની સિદ્ધિ થાય છે એમ શ્રીમદ્ જણાવે છે:—

જે સત્યવ્રત ધરે ચિત્ત, હોયે જગમાંહે પવિત્ર,
આજ હો તેહનેરે નવિ ભય, સુર વ્યંતર યક્ષથીજી;
જે નવી ભાંખે અલીક, બોલે ઠાયું ઠીક,
આજ હો ટેકેરે સુવિવેકે, સુજશ તે સુખ વરેજી.

ઈત્યાદિ ગાથાઓથી તેમની સત્યવાણી બોલવાની તથા તેમની મનુષ્યો સત્ય બોલે તે તરફ કેટલી બધી રૂચિ હતી તે તેમનાં ઉપરનાં વાકયોથી માલુમ પડે છે.

શ્રીમદ્, ચોરીરૂપ પાપકર્મના ત્યાગ સંબંધી ઉત્તમ બોધ દે છે, અને મનુષ્યોને ચોરીના પાપકર્મથી પાછાં હઠાવવા શુભ પ્રયત્ન કરે છે. મહાત્માઓના ઉપદેશથી મનુષ્યો ચોરીકર્મનો ત્યાગ કરે છે, તેથી મનુષ્યોને અને રાજાને પણ શાન્તિ મળે છે. મુનિયો ગામેગામ ફરીને ચોરી નહિ કરવાનો ઉપદેસ દે છે તેથી મુનિયો જગત્માં પૂજ્યતાને પાત્ર ઠરે છે. બાલ્યાવસ્થાથી ચોરી કરવાની ટેવ પડે છે અને તે ઉમર વધતાં વૃદ્ધિ પામે છે, ઉપાધ્યાયજી તત્સંબંધી કહે છે કે:—

ચોરી નિષેધ.

ચોર તે પ્રાયે દરિદ્રી હુયે,
ચોરીથી હો ધન ન ઠરે નેટકે;
ચોરનો કોય ધણી નહિ,
પ્રાય ભૂખ્યું હો રહે ચોરનું પેટ કે. ચોરી. ૨
જિમ જલમાંહિ નાખીઓ,
તલે આવે હો જલમાં અયગોલકે;

ચોર કઠોર કરમ કરી,
જાયે નરકે હો તિમ નિપટ નિટોલકે. ચોરી. ૩
નાહું પડયું વળી વિસર્યું,
રહ્યું રાખ્યું હો થાપણ કરી જેહ કે;
તૃણ તુસ માત્ર ન લીજીએ,
અણદીધું હો કિહાં કોઈનું જેહ કે. ચોરી. ૪

અબ્રહ્મચર્યનો ત્યાગ કરવા સંબંધી શ્રીમદ્ નીચે
બ્રહ્મચર્યનો ઉપદેશ. પ્રમાણે ઉપદેશ આપે છેઃ—

चतुर्थ अब्रह्मचर्य पापस्थानक सज्झाय.

પાપસ્થાનક ચોથું વર્જીએ, દુર્ગતિ મૂલ અબંભ;
જગ સવિ મુંજયો છે એહમાં, છંડે તેહ અચંભ. પાપ૦ ૧
રૂડું લાગેરે એ ધૂરે, પરિણામે અતિક્રૂર;
ફલ કિંપાકના સારિખું, વરજે સજજન દૂર. પાપ. ૨
અધર વિદ્રુમ સ્મિત ફુલડાં, કુચફલ કઠીન વિશાલ;
રામા દેખી ન રાચીએ, એ વિષવેલી રસાલ. પા. ૩
પ્રબલ જ્વલિત અયપુતલી, આલિંગન ભલું તંત;
નરક દુઆર નિતંબિની, જઘન શેવન એ દુરંત. પા. ૪

દાવાનલ ગુણ વનતણો, કુલમશી કૂર્ચક એહ;
રાજધાની મોહરાયની, પાતક કાનન મેહ. પા. ૫
પ્રભુતાએ હરિ સારિખો, રૂપે મદન અવતાર;
સીતાયેરે રાવણ યથા, છંડો તુમે નરનાર. પા. ૬
દશશિર રણમાંહે રોલિયાં, રાવણ વિવશ અખંભ,
રામે ન્યાયેરે આપણો, રોપ્યો જગ જય થંભ. પા. ૭
પાપ બંધાએરે અતિઘણાં, સુકૃત સકલ ક્ષય જાય,
અબ્રહ્મચારીનું ચિંતવ્યું, કદીય સફળ નવિ થાય. પા. ૮
મંત્રફળે જગ જશ વધે, દેવ કરેરે સાનિધ્ય,
બ્રહ્મચર્ય ધરે જે નરા, તે પામે નવનિધ. પા. ૯
શેઠ સુદર્શનને ટળી, શૂળી સિંહાસન હોય,
ગુણ ગાયે ગગનેરે દેવતા, મહિમા શીયળનો જોય.
પા. ૧૦
મૂળ ચારિત્રનું એ ભલું, સમકિત વૃદ્ધિ નિદાન.
શીળ સલીલ ધરે જિકે, તસ હોય સુજસ વખાણ.
પા. ૧૧

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી બાલ્યાવસ્થાથી બ્રહ્મચારી

હતા. બ્રહ્મચર્ય પાળવાથી થતા ગુણોનો તેમણે અનુભવ કર્યો હતો તેથી તે મહાપુરૂષ ખરેખર વ્યભિચાર આદિ દોષોથી થતા કુફાયદાને વર્ણવી લોકોને બ્રહ્મચર્ય તરફ આકર્ષે છે. ગૃહસ્થાવાસમાં પુરૂષ ખરેખર પરસ્ત્રી કામી થઇને તથા લંપટ થઈને બ્રહ્મચર્યથી ભ્રષ્ટ થાય છે; તેમજ સ્ત્રીઓ પરપુરૂષથી લંપટ થઈને બ્રહ્મચર્યથી ભ્રષ્ટ થાય છે. શીયળ અથવા બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળવાથી અનેક પ્રકારનાં પાપકર્મોથી મનુષ્ય દૂર રહે છે. વ્યભિચાર આદિ બ્રહ્મચર્યથી મનુષ્યો દુર્ગતિમાં પ્રવેશ કરે છે. કામના વિષયમાં જગત્ મુંઝાયું છે. જે મનુષ્ય ખરેખર કામને જીતે છે તેજ ભીષ્મપિતામહની પેઠે જગત્માં પોતાની કીર્ત્તિ અમર કરે છે. કામાસક્તિ ધારણ કરનારાઓ આત્માની શક્તિયોને પગતળે કચરી દે છે, અને દુર્ગુણોના પાસમાં પક્ષીની પેઠે ફસાય છે, ઉપરની સજ્ઝાયમાં ઉપાધ્યાયે જેવું વર્ણવ્યું છે તે પ્રમાણે વ્યભિચારી પુરૂષના વા સ્ત્રીના હાલ થાય છે. પરસ્ત્રીના રાગથી રાવણ સરખા રાજાની પણ

દુર્દશા થઈ તો અન્યનું શું કહેવું ? અબ્રહ્મચર્ય ખરે-ખર મોહનૃપતિની રાજધાની છે અને પાપરૂપ વનને ખીલવવાને માટે તો મેઘ સમાન છે. જેણે જગતના ગુરૂ બનીને જગત્‌ને બ્રહ્મચર્યના માર્ગમાં દોરવવું હોય તેણે બ્રહ્મચર્ય વ્રત ધારણ કરવું જોઈએ. કામવિષય લંપટી કુગુરૂઓ પત્થરના નાવ સમાન છે. પરસ્ત્રીના મોહથી આર્યભૂમિના નૃપતિઓની દુર્દશા થઇ છે. પરસ્ત્રીના મોહથી ગુર્જર દેશના રાજા કરણઘેલાએ ગુર્જર દેશને સદાને માટે પરતંત્ર કર્યો, અને તેની બૂરી દશા થઇ. દ્રૌપદીની લાજ લૂંટવાને તત્પર થએલા કૌરવોના પાપથી પાંડવોએ યુદ્ધનો નિશ્ચય કર્યો અને તેથી ભારત દેશની અને મનુષ્યોની દુર્દશા થઇ. પરસ્ત્રીના મોહથી સિદ્ધરાજ જયસિંહે ચન્દ્રસમાન ઉજ્વલ એવી પોતાની કીર્ત્તિમાં ડાઘ લગાડયો. પરસ્ત્રી લંપટત્વદોષથી કેટલાક રાઠોડો રજપુતોની પડતીમાં કારણભૂત થઈ પડયા. પરસ્ત્રીહરણ, પરસ્ત્રી લંપટપણાના દોષથી કેટલાક મુસલમાન બાદશાહોએ હિંદુસ્થાનમાં ઘોરયુદ્ધ

કરીને હજારો મનુષ્યોના પ્રાણ લેઇને દેશમાં અશાન્તિ ફેલાવીને ભારતભૂમિને અવનતિએ પહોંચાડી. સ્ત્રીઓના મોહમાં ફસાવાથી મનુષ્યો, કામવાશનાને આધીન થઇને વિવેકનો ત્યાગ કરીને દુર્ગુણમાર્ગમાં ચાલે છે. ધર્મ-ગુરૂઓ સંબંધી વિચાર કરતાં પણ જણાય છે કે જે જે ધર્મગુરૂઓ બ્રહ્મચર્યથી ભ્રષ્ટ થઇને કામના તાબે થયા છે તેઓએ પોતાની અને પોતાના ધર્મની અવ-નતિ કરી છે. જે ધર્મગુરૂઓ કામના આધીન થઇને લલનાના દાસ બને છે, તેઓ પોતે તરી શકતા નથી અને અન્ય મનુષ્યોને પણ તારવાને શક્તિમાન્ બની શકતા નથી. ધર્મ ગુરૂઓ બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરી પો-તાની દેશની અને ધર્મ માર્ગની ઉન્નતિ કરી શકે છે. ગૃહસ્થ દશામાં વીશ વર્ષ પર્યન્ત બ્રહ્મચર્ય પાળી શકાય એવાં ગુરૂકુળો સ્થાપન કરીને ઉછરતા બાળકોને કેળ-વીને બ્રહ્મચારી બનાવવા જોઇએ અને કામને તાબે કરી શકે એવા ઉપાયો યોજવામાં આવશે તો ધર્મની ઉન્નતિ થઇ શકશે.

શ્રીમદ્, ક્રોધ નામના દોષને ત્યાગવામાં પણ સારો ઉપદેશ આપે છે. ક્રોધથી જ્ઞાનનો નાશ થાય છે. ક્રોધી મનુષ્યના હૃદયમાં સત્યજ્ઞાન સ્ફુરતું નથી અને તે ક્રોધાવેશે અનેક પ્રકારનાં પાપ-

ક્રોધ ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ.

કર્મ કરે છે. સંયમનો ઘાત કરનાર ક્રોધ છે. પૂર્વ કોટિ વર્ષ પર્યંત સંયમ પાળ્યું હોય છે તોપણ ક્રોધથી બે ઘડીમાં તેનો નાશ થાય છે. ક્રોધરૂપ અગ્નિ જેના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેને પણ બાળે છે અને પ્રાયઃ અન્ય મનુષ્યોના સદ્ગુણોને પણ સામગ્રી પામીને બાળે છે. ઇત્યાદિ બાબતને શ્રીમદ્ નીચેની સજ્ઝાયથી કથે છે:—

ક્રોધ તે બોધ નિરોધ છે, ક્રોધ તે સંયમ ઘાતીરે;
ક્રોધ તે નરકનું બારણું, ક્રોધ દુરિત પક્ષપાતીરે. પા. ૧
પાપ સ્થાનક છઠું પરિહરો, મન ધરી ઉત્તમ ખંતીરે;
ક્રોધ ભુજંગની જાંગુલી, એક કહી જયવંતીરે. પા ૨
પૂરવ કોડી ચરણ ગુણે, ભાવ્યો છે આતમ જેણેરે;

ક્રોધ વિવશ હુતા હોય ઘડી, હારે સવિફળ
તેણુરે. પા. ૩
બાળે આશ્રમ આપણો, ભજના અન્યને દાહેરે;
ક્રોધ કૃશાનુ સમાન છે, ટાલે પ્રશમ પ્રવાહેરે. પા. ૪

ક્રોધ દોષ ત્યાગવા સંબંધી આ પ્રમાણે સજ્જાયનું ઉલ્લેખન કરીને ઉપાધ્યાયે અહં-

અહંકાર ત્યાગનો ઉપદેશ. કારનો ત્યાગ કરવા સંબંધી પણ ઉત્તમ ઉપદેશ દીધો છે. પ્રજ્ઞામદ, તપમદ, લક્ષ્મીમદ, સત્તામદ આદિ અહંકારના વશ થઇને મનુષ્યો આત્માની ઉન્નતિમાં પોતાના હાથે વિઘ્નો નાખે છે. અહંકારને જીતવો એ કંઈ સામાન્ય કાર્ય નથી. માનના ત્યાગ સંબંધી ઉપાધ્યાયે બહુ સારો બોધ આપ્યો છે:—

માને રાજ્ય ખોયું લંકાનું રાવણે,
નરનું માન હરે હરિ આવી ઐરાવણે;
ચૂલિભદ્ર શ્રુતમદથી પામ્યા વિકાર એ,
માને જીવને આવે નરક અધિકાર એ. માને. ૪

વિનય શ્રુત તપશીલ ત્રિવર્ગ હણે સવે,
માને તે જ્ઞાનનો ભંજક હોય ભવોભવે;
લુંપક છેક વિવેક નયનનો માન છે,
એહુને છાંડે તાસ ન દુઃખ રહે પછે. માને. ૫

કપટ અર્થાત્ માયાના ત્યાગ સંબંધી શ્રીમદ્ સારો બોધ આપે છે તે પૈકી
કપટ ત્યાગવાનો ઉપદેશ. સંબંધી થોડી ગાથાઓ નીચે લખવામાં આવે છેઃ—

પાપ સ્થાનક કહ્યું આઠમું, સુણો સન્તાજી,
છંડો માયા મૂલ, ગુણવંતાજી.
કષ્ટ કરે વ્રત આદરે, સુણો સન્તાજી,
માયાએ તે પ્રતિકૂળ, ગુણવંતાજી. ૧
નગન માસ ઉપવાસીયા, સુણો સન્તાજી,
શીથ લીએ કૃશ અન્ન, ગુણવંતાજી.
ગર્ભ અનંતા પામશે, સુણો સન્તાજી;
જો છે માયા મન્ન, ગુણવંતાજી. ૨
કેશ લોચ મલ ધારણા, સુણો સંતાજી;

ભૂસી શયા વ્રત યાગ, ગુણવંતાજી.
સુકર સકલ છે સાધુને, સુણો સન્તાજી;
દુષ્કર માયા ત્યાગ, ગુણવંતાજી. ૩

કપટથી યા માયાથી મનુષ્યો ઉચ્ચ કોટિપર આવી શકતા નથી. તપ, જપ, પ્રભુભજન, વગેરે કરવામાં આવે તોપણ જેના હૃદયમાં કપટ છે તેનું કલ્યાણ થઇ શકતું નથી. ગ્રહસ્થોને વા ત્યાગીઓને કપટનો ત્યાગ કરવો દુર્લભ છે. અનેક પ્રકારની સ્વાર્થી આશાઓને તાબે થઇ મનુષ્યો કપટ કરે છે, પણ તેથી તેઓ અજ્ઞાનરૂપ અંધકારમાં પ્રવેશ કરે છે. ઉત્તમ મનુષ્યો, મહાન્ લાભને માટે પણ કપટ કરતા નથી, જેના હૃદયમાં કપટ છે તેનાથી પરમાત્મા દૂર હોય છે. કપટી મનુષ્ય ખરેખર વિશ્વાસનો ઘાત કરે છે, અને પ્રમાણિકતારૂપ કલ્પવૃક્ષને મૂળમાંથી છેદી નાખે છે. પૂર્વે આર્યાવર્ત્તમાં સરલ મનુષ્યો ઘણા હતા. તેથી દેવભૂમીની પેઠે આર્યાવર્તની સર્વત્ર કીર્તિ પ્રસરી હતી. "ખાડો ખોદે તે પડે" તેની પેઠે કપટી મનુષ્ય અન્તે

પોતાનો નાશ પોતાના હાથે કરે છે. ખારી ભૂમિમાં જેમ વનસ્પતિ ઉગી નીકળતી નથી તેમ કપટીના હૃદયમાં ધર્મબીજ પણ ઉગી નીકળતું નથી. કપટના પ્રપંચનો નાશ કરીને મનુષ્યોને સરલ બનાવવા ઉપાધ્યાયજીએ શુભોપદેશ દીધો છે, તેની કિમ્મત ઉત્તમ વાચકો સ્વયમેવ કરી લેશે.

લોભ અને રાગનો ત્યાગ કરવા માટે પણ શ્રીમદે ઉત્તમ આશયોથી સજ્ઝાઓ લખી છે. દ્વેષ દોષનો નાશ કરવા માટે ઉપાધ્યાયજીના હૃદયમાં જે પ્રવાહ વહ્યો છે તે નીચે લખવામાં આવે છે.

દ્વેષત્યાગનો ઉપદેશ. द्वेष पापस्थानक.

द्वेष न धरिये लालन द्वेष न धरिये,
द्वेष तज्याथी लालन शिवसुख वरिये लालन. शिव॥
पापस्थानक ए अग्यारमुं कूडुं,
द्वेष रहित होय चित्तसचि रुडुं. चित्तं ॥ १ ॥
ચરણકરણ ગુણ બની ચિત્રશાલી,
દ્વેષ ધૂમે હોય તે સવીકાલી. લાલન. હો૦ ૨

દોષ બેતાલીશ શુદ્ધ આહારી,
ધૂમ્ર દોષે હોય પ્રબલ વિકારી. લાલન. પ્ર૦ ૩
ઉગ્ર વિહારને તપ જપ કિરિયા,
કરતાં દ્વેષ તે ભવમાંહિ ફરિયા. લાલન. ભ૦ ૪
યોગનું અંગ અદ્વેષ છે પહેલું,
સાધન સવિ લહે તેહથી વહેલું. લાલન. તે૦ ૫
નિર્ગુણને ગુણવંત ન જાણે,
ગુણવંતને ગુણ દ્વેષમાં તાણે. લાલન. દ્વે૦ ૬
આપ ગુણીને વલી ગુણરાગી,
જગમાંહ તેહની કીરતિ જાગી. લાલન કી૦ ૭
રાગ ધરી જે જિહાં ગુણ લહિયે,
નિર્ગુણ ઉપરે સમચિત્ત રહિયે, લાલન. સમ૦ ૮
ભવતિથિ ચિંતન સુજસ વિલાસે,
ઉત્તમના ગુણ એમ પ્રકાશે. લાલન. એમ૦ ૯

દ્વેષનું સ્વરૂપ અને દ્વેષથી થતી હાનિનું સ્વરૂપ શ્રીમદે સારી રીતે પ્રકાશ્યું છે. મોટા મોટા જ્ઞાની મુનિવરો પણ દ્વેષદોષે અન્યોના સદ્ગુણોને દેખી

શકતા નથી. જેના હૃદયમાં દ્વેષ નથી તે પ્રભુના માર્ગમાં આવે છે. દ્વેષનો ત્યાગ કર્યા વિના કોઇ પણ મનુષ્ય, ધર્મના પગથીયાપર પાદ મૂકી શકતો નથી. નિર્ગુણ મનુષ્યો ગુણવંતના ગુણોને જાણી શકતા નથી. ઉલટા ગુણવંતના ગુણોને દ્વેષથી તાણે છે, અને ગુણોને અવગુણ રૂપે બતાવવા પ્રયત્ન કરે છે. જે મનુષ્યને પોતાના સદ્ગુણોપર વિશ્વાસ નથી તે અન્યોપર દ્વેષ કરે છે. હિન્દુસ્તાનની અને આર્યજનોની પાયમાલી કરાવનાર દ્વેષ છે. દ્વેષથી કોઇનું પણ સારૂં દેખી શકાતું નથી, અને પોતાનું શ્રેયઃ પણ કરી શકાતું નથી. શ્વાનોની પેઠે જે મનુષ્યોમાં દ્વેષ રહ્યા કરે છે તેઓ તે દેશને, નાતને અને જાતને પણ ભય પેદા કરે છે. ધર્મની અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓ કરનાર મનુષ્યોના હૃદયને પણ દ્વેષ છોડતો નથી. દ્વેષથી જગત્‌માં મનુષ્યો અનેક પ્રકારનાં પાપ કરે છે. દ્વેષી મનુષ્યના હૃદયમાં એક જાતનો આન્તરિક અગ્નિ સળગ્યા કરે છે, અને તેથી તે મનુષ્યોના પ્રાણ બાળીને ભસ્મ કરે છે. જગ-

તુમાંથી જો એકલો દ્વેષ જતો રહે તો આ દુનિયા સ્વર્ગસમાન બની શકે. ઉપાધ્યાયજીના મનમાં દ્વેષના ઉપર બહુ તિરસ્કાર હતો તેથી તેઓએ ઉપર પ્રમાણે લખ્યું છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ નિન્દાનો ત્યાગ કરવા સંબંધી મનુષ્યોને ઉત્તમ બોધ આપ્યો છે. તે નીચે લખવામાં આવે છે.

નિન્દાત્યાગ.

સુંદર પાપસ્થાનક તજો સોલમું, પરનિંદા અસરાલ હો;
સુંદર નિન્દક જે મુખરી હુવે, તે ચોથો ચંડાલ હો.
સુંદર. ૧

સુંદર જેહને નિન્દાનો ટાળ છે, તપકિરિયા તસ ફોક હો;
સુંદર દેવ કિલ્વિષ તે ઉપજે, એ ફલ રોકારોક હો.
સુંદર. ૨

સુંદર ક્રોધ અજીરણ તપતણું; જ્ઞાન તણો અહંકાર હો;
સુંદર પરનિન્દા કિરિયા તણો, વમન અજીરણ આહારજો.
સુંદર. ૩

સુંદર નિંદાનો જેહ સ્વભાવ છે, તાસ કથન નવિ નિન્દ હો;

સુંદર નામ ધરી જે નિન્દા કરે, તેહ મહામતિ મન્દ હો,
સુંદર૦ ૪
સુંદર રૂપ ન કોઇ ધારીયે, દાખિયે નિજ નિજ રંગ હો.
સુંદર તેહમાં કાંઇ નિન્દા નહિ, બોલે બીજું અંગ હો;
સુંદર૦ ૫
સુંદર એક કુશિલીણી ઇમ કહે, ક્રોધ હુઓ જેહ ભાંખે હો;
સુંદર તેહ વચન નિન્દાતણું, દશવૈકાલિક સાખે હો.
સુંદર૦ ૬
સુંદર દોષ નજરથી નિન્દા હુવે, ગુણ નજરે હુએ રાગ હો;
સુંદર જગ સવિ ચાલે માદલ મઢયો, સર્વગુણી વીત-
રાગ હો. સુંદર૦ ૭
સુંદર નિજ મુખ કનક કચોલડે, નિન્દક પરિમલ લેઇ હો;
સુંદર જેહ ઘણા પરગુણ ગ્રહે, સંત તે વિરલા કોઈ હો.
સુંદર૦ ૮
સુંદર પરપરિવાદ વ્યસન તજે, મ કરો નિજ ઉત્કર્ષ હો;
સુંદર પાપકર્મ જેમ સવિ ટલે, પામે શુભ જશ હર્ષ હો.
સુંદર૦ ૯

સુજ્ઞ વાચકો ! આ સજ્જાયનો ભાવાર્થ સુગમ હોવાથી સ્વયમેવ અવબોધી શકશો. ઉપાધ્યાયે નિન્દા કરનારને ચોથા ચંડાળની ઉપમા આપી છે. નિન્દા ઉપર ઉપાધ્યાયનો કેટલો બધો તિરસ્કાર હતો, તે તેમનાં વાક્યોથી જાણી શકાય છે. જેને નિન્દા કરવાની ટેવ પડી છે તેનું સાધુપણું, શ્રાવકપણું, મનુષ્યત્વ ને તપ, જપ, અને ક્રિયાઓ ફોક અર્થાત્ નિષ્ફલ છે, નિન્દા કરનાર સાધુ તપસ્વી ઢેડ જાતિના દેવતા તરીકે થાય છે. તપનું અજીરણ ક્રોધ છે, જ્ઞાનનું અજીરણ અહંકાર છે. આહારનું અજીરણ વમન છે, અને ક્રિયાનું અજીરણ નિન્દા છે. ક્રિયા કરનારાઓમાં નિન્દાનો દોષ વિશેષતઃ દેખવામાં આવે છે. ધર્મની ક્રિયા કરનારા કેટલાક જૈનો વા અન્યો ક્રિયાઓ કરીને નિન્દાના દોષમાં ફસાય છે, અને તેથી તેઓ હૃદયની શુદ્ધિ કરવાને શક્તિમાન્ થતા નથી. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ ધર્મની ક્રિયા કરનારાઓને નિન્દા કરતાં દેખ્યા હશે તેથી ક્રિયાઓ કરનારમાં નિન્દા દોષ મોટા ભાગે

રહે છે એમ લખ્યું છે. જૈનોમાં હાલ પણ કેટલાક ક્રિયાનું અજીરણ નિન્દારૂપે બતાવી આપે છે. મૂઢ મનુષ્યોમાં નિન્દાનો દોષ વધી પડેલો જોવામાં આવે છે. નામ દેઇને કોઇની પણ નિન્દા ન કરવી જોઇએ. સુજ્ઞ મનુષ્યો પ્રાણાન્તે પણ નામ દેઇને કોઇની નિન્દા કરતા નથી. દોષ દૃષ્ટિથી મનુષ્યોમાં નિન્દાની ટેવ વધે છે, અને ગુણાનુરાગદ્રષ્ટિથી નિન્દાદોષનો નાશ કરી શકાય છે. જગતમાં એક મનુષ્યમાં સર્વ પ્રકારનાં ગુણો હોતા નથી. કોઇનામાં સદ્ગુણો વિશેષ હોય છે અને દુર્ગુણો અલ્પ હોય છે, અને કોઇનામાં દુર્ગુણો ઘણા હોય છે અને ગુણો થોડા હોય છે. નિન્દા કરનાર મનુષ્ય દુર્જન તરીકે જગત્માં ગણાય છે, અને રાક્ષસ તરીકે જગતમાં સજ્જનોને ભય કરનાર થાય છે. નિન્દા કરનારે નિન્દાદોષનો ત્યાગ કરે એજ ઉપાધ્યાયજીના ઉપદેશનો આશય છે. એ પ્રમાણે દોષોના ત્યાગ સંબંધી ઉપદેશ આપીને, મનુષ્યોને સદ્ગુણોના માર્ગ તરફ દોરનાર શ્રીમદ્નો આપણે જેટલો

ઉપકાર માનીએ તેટલો અલ્પ છે.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી વસ્તુવર્ણન કરવામાં પણ સા
નિપુણતા ધરાવે છે. રાજાનું, ન
વસ્તુવર્ણન શક્તિ રનું, વા અમુક પદાર્થનું વર્
કરવામાં, તે કાળના કવિયો
શૈલીને અંગીકાર કરીને, વસ્તુનું વર્ણન મનોરંજન થા
તેવી રીતે કરે છે. અઢારમા સૈકાના કવિરાજ પ્રેમાન
દની પેઠે, યશોવિજયજી પણ વસ્તુવર્ણન કરવામ
ઉત્તમ કવિની ગરજ પૂરી પાડે છે. ઉપાધ્યાયકૃત વસ્
વર્ણન વિષયની કેટલીક કડીઓ નીચે લખવામાં આવે

શ્રીપાલરાસ-ખંડ ત્રીજો-ઢાલ છઠ્ઠી.

એક દિન એક પરદેશીયો, કહે કુમરને અદ્ભુત ઠામરે
સુણ યોજન ત્રણસેં ઉપરે, છે નયર કંચનપુર નામરે.
જુઓ જુઓ અચરિજ અતિ ભલું.
તિહાં વજ્રસેન છે રાજીયો, અરિકાલ સબલ કર વાલરે
તસ કંચનમાલા છે કામિની, માલતીમાલા સુકુમાલરે
જુઓ.

તેહને સુત ચારની ઉપરે, ત્રૈલોક્ય સુંદરી નામરે;
પુત્રી છે વેદની ઉપરે, ઉપનિષદ્ યથા અભિરામરે.
જુઓ. ૩
રંભાદિક જે રમણી કરી, તે તો એહ ઘડવા કર લેખરે;
વિધિને રચના બીજી તણી, એહનો જગ જસ ઉલ્લેખરે.
જુઓ. ૪
રોમાગ્રે નિરખે તેહને, બ્રહ્મદ્વય અનુભવ હોયરે;
સ્મર અદ્વય પૂરણદર્શને, તેહને તુલ્ય નહિ કોયરે.
જુઓ. ૫
નૃપે તસ વર સરિખો દેખવા, મંડપ સ્વયંવર કીધરે;
મૂલ મંડપ થંભે પૂતલી, મણિ કંચનમય સુપ્રસિદ્ધરે.
જુઓ. ૬
ચિહું પાસ વિમાનાવલીસમી, મંચાતિમંચની શ્રેણિરે;
ગોરવ કારણ કણ રાશિ જે, ઝીંપી જે ગિરિવર તેણીરે.
જુઓ. ૭
તિહાં પ્રથમ પક્ષ આષાઢની, બીજે છે વરણ મુહુત્તરે;
શુભ બીજ ! બીજ તે કાલ છે, પુણ્યવંતને હેતુ આયત્તરે.
જુઓ. ૮

એમ નિસુણી સોવન સાંકલું, કુંઅરેં તસ દીધું તાવરે;
ઘરે જઇને કુબ્જાકૃતિ ધરી, તિહાં પહોતો હાર પ્રભાવરે.
જુઓ. ૯

મંડપે પેસંતો વારીયો, પોલીયાને ભૂષણ દેઇરે;
તિહાં પહોતો મણિમય પૂતલી, પાસે બેઠો સુખ સેઇરે.
જુઓ. ૧૦

ખરદંતો નાક તે નાનડું, હોઠ લાંબા ઉંચી પીઠરે;
આંખ પીલી કેશ કાબરા, રહ્યો ઉભો માંડવા હેઠરે.
જુઓ. ૧૧

નૃપ પૂછે કેઇ સોભાગિયા, વલી વાગીયા જાગીયા તેજરે;
કહો કુણ કારણ તુમે આવિયા, કહો જિણ કારણ તમો હેજરે. જુઓ. ૧૨

તવ તે નરપતિ ખડખડ હસે, જુઓ જુઓ એ રૂપનિધાનરે;
એહને જે વરશે સુંદરી, તેહનાં કાજ સર્યાં વલ્યાં વાનરે.
જુઓ. ૧૩

ઇણ અવસરે નરપતિ કુંઅરી, વર અંબર શિબિકારૂઢરે;
જાણીયેં ચમકતી વીજલી, ગિરિ ઉપર જલધિ ગૂઢરે.
જુઓ. ૧૪

મુક્તાહર હારે શોભતી, વરમાલા કરમાંહે લેઈરે;
મૂલ મંડપ આવી ગુરૂ કુંઅરને, સહસા શુચિરૂપ અવલોઈરે.
જુઓ. ૧૫
તે સહજ સ્વરૂપ વિભાવમાં, દેખે તે અનુભવ યોગરે;
ઈણ વ્યતિકરે તે હરખિત હુઇ, કહે હુઓ મુંજ ઈષ્ટ
સંયોગરે. જુઓ. ૧૬
તસ દ્રષ્ટિ સરાગ વિલોકતો, વિચેં વિચેં વામન રૂપરે;
દાખે તે કુંવરી સુલલહી, પરિપરિ પરખે કરી ચૂંપરે.
જુઓ. ૧૭
સાચિતે નટનાગર તણી, બાજી વાજી પ્લુતેં જેમરે;
મન રાજી કાજી શું કરે, આજીવિત એહશું પ્રેમરે.
જુઓ. ૧૮
હવે વર્ણવે જે જે નૃપ પ્રત્યે, પ્રતિહારી કરી ગુણ પોષરે;
તે તે હિલે કુંઅરી દાખવી, વય રૂપને દેશના દોષરે.
જુઓ. ૧૯
વરણવતાં જસ મુખ ઉજલું, હેલંતાં તેહનુ શ્યામરે;
પ્રતિહારી થાકી કુંઅરને, સા નિરખે રતિ અભિરામરે.
જુઓ. ૨૦

છે મધુર યથોચિત શેલડી, દધિ મધુ સાકર ને દ્રાખરે;
પણ જેહનું મન જીહાં વેંધિયું, તે મધુર ન બીજાં
લાખરે. જુઓ. ૨૧
ઈણ અવસરે થંભની પૂતલી, મુખે અવતરી હારનો દેવરે;
કહે ગુણ ગ્રાહક જો ચતુર છે, તો વામનવર તતખેવરે.
જુઓ. ૨૨
તે સુણિ વરીઓ તે કુંઅરીયે, દાખે નિજ અતિહી કુરૂપરે;
તે દેખી નિભૃંત્સે કુબ્જને, તવ રૂઠા રાણા ભૂપરે.
જુઓ. ૨૩
ગુણ અવગુણ મુગ્ધા નવિ લહે, વરે કુબ્જતજી વર ભૂપરે;
પણ કન્યા રત્ન ન કુબ્જનું, ઉકરડે શો વર ધૂપરે.
જુઓ. ૨૪
તજ માલ મરાલ અમેં કહું, તું કુણ છે અતિ વિકરાલરે;
જો એ ન તજે તો એ તાહરૂં, ગલે નાલ લૂણે કર વાતરે.
જુઓ. ૨૫
તવ હસીય ભણે ઇસ્યું, તુમે જો નવિ વરિયા એણરે;
તો દુર્ભગ રૂસો સુલ કિસ્યું, રૂસો ન વિધીશું કેણરે.
જુઓ. ૨૬

પરસ્ત્રી અભિલાષના પાતકી, હવે મુઝ અસિધારા તિથરે;
પામી શુદ્ધિ થાઓ તમે સવે, દેખો મુઝ કેવા હત્થરે.
જુઓ. ૨૭

ઈમ કહે કુબ્જો વિક્રમ તિસ્યું, દાખ્યું જેણે નરપતિ નઠરે;
ચિત્ત ચમકયા ગગને દેવતા, તેણે સંતતિ કુસુમની વુઠરે.
જુઓ. ૨૮

હુઓ વજ્રસેન રાજા ખુશી, કહે બલપરે દાખવો રૂપરે;
તેણે દાખ્યું રૂપ સ્વભાવનું, પરણાવે પુત્રી ભૂપરે.
જુઓ. ૨૯

દીયો આવાસ ઉત્તંગ તે, તિહાં વિલસે સુખ શ્રીપાલરે;
નિજ તિલકસુંદરી નારીશું, જીમ કમલાશું ગોપાલરે.
જુઓ. ૩૦

ત્રીજે ખંડે પૂરણ થઇ, એ છઠ્ઠી ઢાલ રસાલરે;
જસ ગાતાં શ્રી સિદ્ધચક્રનો, હોય ઘર ઘર મંગળ માળરે.
જુઓ. ૩૧

श्रीपाळ रास.

શ્રીમદ્‌ની વીરરસ વર્ણનશક્તિ.

(કડખાની દેશી.)

ચંગરણુરંગ મંગલ હુઆં અતિઘણાં,
ભૂરિ રણતૂર અવિદૂર વાજે;
કોતુકલાખ દેખણુ મલ્યા દેવતા,
નાદ દંદુભિતણો ગગન ગાજે. ચં. ૧

ઉગ્રતા રણભૂમિ તિહાં શોધિયેં,
રોધિયેં કરી વિવિધ શસ્ત્ર પૂજા;
બોધિયેં સુભટ કુલવંશ શંસાકરી,
ચોધિયેં કવણુવિણુ તુઝ દૂજા. ચં. ૨

ચરચિયેં ચારૂચંદન રસેં સુભટતનુ,
અરચિયેં ચંપકેં મુકુટ સીસેં;
સોહિયેં હત્થ વરવીર વલ્યેં તથા,
કલ્પતરૂ પરિ બન્યા સુભટ દીસે. ચં. ૩

કોઇ જનની કહે જનક મત લાજવે,

કોઈ કહે મારૂં બિરૂદ રાખે.
જનક પતિપુત્ર તિહું વીરજસ ઉજલા,
સોહિધન જગતમાં અણિય આખે. ચં. ૪
કોઇ રમણિ કહે હસિય તું સહિશ કિમ,
સમર કરવાલ શર કુંતધારા;
નયનબાણે હણ્યો તુજ મેં વશકિયો,
તિહાં ન ધીરજ રહ્યો કર વિચારા. ચં. ૫
કોઈ કહે માહરો તું મોહ મત કરે,
મરણજીવન તુજ ન પીઠ છાંડું;
અધરરસ અમૃત રસ હોય તુઝ સુલભ છે,
જગતજય હેતુ હો અચળ ખાંડું. ચં. ૬
ઈમ અધિક કૌતકે વીરરસ જાગતે,
લાગતે વચન હુઆ સુભટ તાતા;
સૂરપણે ક્રૂર હુઈ તિમિર દલ અંડવા,
પૂર્વ દિશી દાખવે કિરણ રાતાં. ચં. ૭
રોપિ રણ ભંભ સંરંભ કરી અતિઘણો,
દોઇદલ સુભટ તવ સબલ જૂઝે;

'. Then the average atomic mass is nearly–

35.49u (2) 35.78u

35.21u (4) 36.00u ( )

dinary boron is

11 isotopes, and

of 10.82u.

otope is present

) 18%

) 50%

stream of pro

accelerated th

nters a region of

a direction

cles travers

adius of the pat

the radius of th

is–

(1) r

(3) $r/\sqrt{2}$

In the positive

method, similar

singly and dou

magnetic fields

the two cases a

$E_1 = E_2$, then

electron

(1) 4.5

(2) 2.2

૧(

ભૂમિને ભોગતા જોઇ

અમલ આરોગતા રણ

નીર જીમતીર વરસે

સંચરે બગ પરે ધવ

ગાજદલ સાજ રેતુ ચ

વીજ જીમ કુંત ચમ

પિંડ બ્રહ્માંડ શત ખંડ

ઉછલે તેહવા નાલ ગો

વરસતા અગનિ રણ

માનું એ યમતણા ન

કેઇ છેદે શરે અરિ

આવતા કેઈ અરિબા

કેઇ અસિછિન્ન કરિં

વ્યાલ વિકરાલ કરવાલ હત સુભટ શિર,
વેગ ઉછલતિ રવિ રાહુ માને;
ધૂલિ ઘોરણી મિલત ગગન ગંગા કમલ,
કોટી અંતરિત રથ રહત છાને. ચં. ૧૩
કેઇ ભટ ભારમરિ શીસ પરિહાર કરી,
રણ રસિક અધિક જૂઝે કબંધે;
પૂર્ણ સંકેત હિત હેત જય જય રવે,
નૃત્ય મનુ કરત સંગીત બધ્ધે. ચં. ૧૪
ભૂરિ રણતૂર પૂરે ગયણ ગડગડે,
રથ સબલ શૂર ચકચૂર ભાજે;
વીર હક્કાય ગય હય ચલે ચિહું દિશે,
જે હુવે શૂર તસ કોણ ગાંજે. ચં. ૧૫
તેહ ખિણમાં હુઇ રણમિલી ઘોરતર,
રૂધિર કર્દમ કરી ભરી અંત પૂરી;
પ્રીતિ હુઇ પૂર્ણ વ્યંતરતણા દેવને,
સુભટને હોંશ નવિ રહિ અધૂરી. ચં. ૧૬
દેખિ શ્રીપાલ.ભટ ભાંજિયું સૈન્ય નિજ,

ઉઠવે તવ અજીત સેન રાજા;
નામ મુજ રાખવો જો ફરિ દાખવો,
હો સુભટ વિમલ કુલ તેજ તાજા. ચં. ૧૭

તેહ ઈમ બૂજતો સૈન્ય સજી જૂઝતો,
વીંટિયો જત્તિ સયસાત રાણે;
તે વદે નૃપતિ અભિમાન ત્યજી હજીય તું,
પ્રણમી શ્રીપાલ તિહાં એહ જાણે. ચં. ૧૮

માન ધન જાસ માને ન તે હિત વચન,
તેહશું જૂઝતો નવિ ય થાકે;
બાંધિયો પાડિ કરી તેહ સત સય ભટે,
હુઓ શ્રીપાલ જસ પ્રગટ વાકે. ચં. ૧૯

પાય શ્રીપાળને આણિયો તેહ નૃપ,
તેણે છોડાવિયો ઉચિત જાણી;
ભૂમિ સુખ ભોગવો તાત મત ખેદ કરો,
વદત શ્રીપાલ એમ મધુર વાણી. ચં. ૨

ખંડ ચોથે હુઇ ઢાલ ચોથી ભલી,
પૂર્ણ કડખા તણી એહ દેશી;

જેહ ગાવે સુજસ એમ નવ પદ તણો, તે લહેઋદ્ધિ સવિ શુદ્ધ લેશી. ચં. ૨૧

જંબુસ્વામીના રાસમાંથી, રાજગૃહ નગરવર્ણન.

હવેરે રાજગૃહ નગર છે, સકલ નગર શિણગારરે;
ઉજવલ જિન ગૃહ મંડલી, જીહાં હિમગિરિ અનુકારરે. ૧
ચરિત્ર સુણો ગુણવંતનું, પવિત્ર હોયે જિમ કાનરે;
ચિત્ત ચમકે આવે ચાતુરી, વાધે મતિ વળે વાનરે. ચરિ૦ ૨
જિહાં જીન ચૈત્યમાં ધૂપનો, દેખી ધૂમ અગાસીરે;
મર્દંગ ગર્જિત ઘન ભ્રમે, શિખી નિત્ય ઉલ્લાસરે. ચ. ૩
જેહમાં સૌધે ફૂટિક દ્યુતિ, છબી મરકતની અલાધીરે;
માનું ગંગા એ આવી ઝીલવા, યમુના રવિ અંક હાથીરે. ચરિ. ૪
જેને હરવી માનુજલ નિધિ, દુઃખભર લંકા કંપાવીરે;
સુખ નવિ દાખે અમરાવતી, અલકા નામેજ ચાવીરે. ચરિ. ૫

રાજ્ય કરે તિહાં નરપતિ, શ્રેણિક જસગુણ શ્રેણીરે;
જીન ભુવનમાંહે વિસ્તરી, પાવન જેવ ત્રિવેણીરે.
ચરિ. ૬

જેહને તેજે પરાભવ્યો, ભાનુ ભમે માનુ ગગનેરે;
ઉષ્ણ હુઆ તસ કીરણ તે, તારા અમર્ષને અગ્નિરે.
ચરિ. ૭

તાસ સભામાંહે શોભતો, રૂષભદત્ત હુઓ શેઠરે;
ધનદત્તે તેહજ ધનપતિ, બીજો કુબેર તે હેઠરે. ચરિ. ૮
પંથ તરૂફળ જળસર પરે, તસધન સવીહીત આવેરે.
જેહશ્યું સુરતરૂ તોળીઓ, ઉંચો ગયો લઘુ ભાવેરે.
ચરિ. ૯

ઈંદ્ર તે જેહને નિત્ય રહે, કર અગ્રે સતકોટીરે;
ચંદ તે સકળ કળા વર્યો, પદવી તસ સવિ મોટીરે.
ચરિ. ૧૦

ધારિણી સદ્ધર્મ ચારિણી, ચિત્ત તારણી હુઇ તાસરે;
કારણી સુખદુઃખ વારિણી, મનોહારિણી સુવિલાસરે.
ચરિ. ૧૧

રૂપે તે રંભા હરાવતી, ભાવતી ચિત જીન વયણારે;
સુલલિત શીલ સોહામણી, સહજ સલુણનડાં નયણારે.
ચરિ. ૧૨.
મિલિત રહે નખમાંસ જયું, તે દંપતી સસનેહારે;
નવ નવ રંગ ભરે રમે, એકજ જીવ હોય દેહોરે. ચ. ૧૩
એક દીન ધારિણી ચીંતવે, સુતવિણ શ્યો જયવારોરે,
સીંચે હૃદય જસ સુત અમી, તેહનો ધન્ય અવતારોરે.
ચરિ. ૧૪
ચિંતાએ તેણે હુઇ દુર્બળી, નિર્બંધે પ્રિય પુછીરે,
તેહ ચિતા પ્રિય મન ઠવે, પણ નવી હોય તે ઓછીરે.
ચરિ. ૧૫
એહ ચિત્ત દુઃખને વિસારવા, શેઠ વૈભારે તે પહુતા રે,
વાયુ આરોહી ગગન ચઢયા, રથ ઘોપે મૃગ બીહતારે.
ચરિ. ૧૬
ગિરી પ્રિય હસ્ત આલંબને, ધારણિ ચઢીય લોભારે,
અંગુલીએ કરી દાખવે, પ્રિય ઉપવનતણી શોભારે.
ચરિ. ૧૭

એહ બીજોરડી ફળનમી, દાડિમ રાતે ફુલેરે;
મદ નવી શિખે હૃદયે ગડે, જગતને માનુ અમુલે
ચરિ. ૧
એ સહકારની મંજરી, કોકિલ કલરવ ગુરૂણીરે;
વિકસિત એહ કુસુમલતા, માનુહસિત તરૂપરણિ
ચરિ. ૧
જંબુ કદંબ પ્રિયાળએ, તાલ તમાલ વિશાળારે;
જાઇ જુઇ મચકુંદએ, કંદ એ હર્ષના ચાળારે. ચરિ. ૨
મોટા એ દ્રાક્ષના માંડવા, સુઅડલા રૂઅડલા આવેરે
મધુર એ મધુકર રણઝણે, સ્વાગત માનુ જણાવેરે.
ચરિ. ૨
શ્રાદ્ધ યશોમિત્ર દેખીઓ, રૂષભે તીહાં સિદ્ધ પુત્રોરે
જાશો કિહાં પુછયું તવ કહે, ઇહાં સોહમ છે પવિત્રોરે.
ચરિ. ૨૨
આવો તો થાવો અગ્રેસરી, વંદનનો ધરો ભાવોરે;
દંપતિ તેહ સાથે ચાલ્યા, દીઠા મુનિ સુભાવોરે. ચ. ૨૩
ક્રોધજળંત સમજલધરૂ, માન મહાતરૂ હસ્તિરે
દંભ ઉરગ વિષ જાંગુલી: લોભ ...

ઇંદ્રિય સકળને વશ કર્યાં, વશ કર્યાં મનના સંચારોરે,
આતમધ્યાનમાં ઝીલતા, પામ્યા ભવતણો પારોરે. ચ. ૨૫
તેહની દેશના સાંભળી, સિદ્ધ જંબુરૂપ પુછેરે,
ધારણિ પણ અવસર લહી, કહે મુજસુત છે કે નવી છેરે.
ચરિ૦ ૨૬
સાવદ્ય મુનિને નવી પુછીએ, સિદ્ધ કનુ જંબુ નામરે.
એ અવસર પુછયે સુત હશે, સિંહ સ્વપ્ન સુરધામિરે.
ચરિ. ૨૭
ધારિણિ કહે જંબુ દેવતા, ઉદ્દેશે તો હું કરશુંરે,
આંબિલ ઇગસો અઠોત્તરા, ઇમ મન વંછીત વરશુંરે.
ચરિ. ૨૮
હવે મુનિ વંદીને દંપત્તિ, આવ્યા નીજ ઘર બારેરે,
સિંહ સ્વપ્ન દેખે અન્યદા, ધારિણિ ચિત્ત ઉદારેરે.
ચરિ. ૨૯
કુંક્ષે વિદ્યુન્માળી અવતર્યો, દોહદ હુઆ શુભ પુર્યારે,
સમગ્ર પુણ્યે સુત જનમીઆ, સુજસ વિલાસ પડુરારે.
ચરિ. ૩૦

જંબુસ્વામી દીક્ષા લેવા નીકળે છે તે વખતનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે.

(ઢાળ-તુજ બાવનીની એ—દેશી.)

શુભતીરથ ઉદકે સ્નાન કરી મનોહાર,
અંગરાગતે કીધા બાવના ચંદનસાર.
ચિત્તમાંહી અણુમાન્યું શુકલધ્યાનહે ભૂર,
બાહિર આવી લાગ્યું ઉજવલ માનું કપૂર. ૧
મણિકંચન ભૂષણુ સપલ ઝળાહળતેજ,
સોહે તનુ પેર્યા હઇડે હાર સહેજ;
સર્વાંગ અલંકૃત કલ્પવૃક્ષ પર છાજે,
મનમાં નિરાગિ પણુ એ કલ્પ ન ભાજે. ૨
વરદેવ અનાદ્રત સાનિધ્ય પુરણુહાર,
શણુગારે સઘળે પુરણુ જંબુ કુમાર;
શિરછત્ર વિરાજે રજનીકર અનુકાર,
બિહુ પાસે લટકે ચામર ચંચળ ચ્યાર. ૩
બહુમૂલ રતનમય મંગળરંગ અભંગ,
શિબિકા આરોહે જેમ મૃગપતિ ગિરિશૃંગ;

દાન બહુવિધ દીજે કીજે સગલ મંડાણ,
પંચશબ્દા વાજે ગાજે ઢોલ નિશાન. ૪
ભુંગળ ભેરી ને ફેરીવાજે વંશ ને વીણા,
તાલતોવલ કંસાલને નાદે સુરપણ લીણા;
સરલી સરણાઈ ચહચહે ચિહું દિશી આવી,
શુણમર્દલ વર્દલ શ્રીમંડલે છબી ફાવી. ૫
તત થાથા થેઇ થેઇ થુંગન થુંગન નાચે,
સુદ્ધાંત સંગીતે પગપગ નવરસ માચે;
બિરૂદાવલી બોલે શુણ અવદાતે ભાટ,
જયજય સહુ બોલે મલીયા લોકના ઠાઠ. ૬
આગે તેજી તુરંગમ કંચન જડીત પલાણ.
એરાકી આરબી કંબોજ કેકાણ,
તુરકી ખુરાસાણી પાણીપંથા નવરંગ,
કાશ્મીરી અનુપમ પંચ ભદ્ર અતિચંગ. ૭
મદ ઝરતા કુંજર જાણેસ નિર્જરશેલ,
અંબર લાગી અંબાડી સુરગજશ્યું કરે મેળ;
ધવલ ધોરી જોતરીયા રથની કીધી તૈયારી,

શણગાર્યો સાબેલા ધવલ મંગલ દીએ નારી. ૮
ગાય ગીત સુહાગણ પહેરી નવલા વેશ,
મદમુદિત હુઆ સવી ગામ અને સન્નિવેશ,
કેઈ ચઢયારે સુખાસને કેઇ ચઢયા ચકડોળ,
અતિ ચતુર વિચક્ષણ કરે ઘણા રંગરોળ. ૯
અષ્ટ મંગળ ચાલે આગે વળી ચાટુકાર,
અસિકુંત ફલક ગ્રહ નર્મકારતિકાર,
તિલ નાખ્યા ન તળે આવે તિમ હુઆ પંથ,
ધરણીને કણ પણ ન રહ્યા કોઇ અપંથ. ૧૦
ઉત્સવ જુએ નરનારી બારી ચઢી ચોબારી,
વ્યાકુળ થઇ વાદિત્ર શબ્દ સુણી સવી નારી,
તુર દૂગધજાસાતા કલિકજ્જલ સિંદુર,
ષટ હોએ વલ્લભ સ્રીને સહજસનુર. ૧૧
ગાજાવાજા સુણીને અર્ધ તિલક કરી એક,
અર્ધાજન દ્રગ એક જોવા ચાલી છેક,
એક ઉર પહેરે એકજ ચરણ પખાલે,
અરધી કંચુકી પહેરી જોવા કેઈક ચાલે. ૧૨

ધસમસતી કોઇક કજ્જલ ગલ્લે ઘાલે,
કસ્તુરી લોચન ઠવતી આઘી ચાલે,
બાવનાચંદન રસ પાય લગાડે બાલા,
અળતો હૃદય સ્થલે લાહી કરે ચકચાળા. ૧૩

કટિમેખલ કંઠે ઘાલી ઉતાવળી દોડે,
એકહાર એકાવળી શેણી તટે નિજ જોડે,
ભુજવલ્લિ નેપુર કંકણુ ઘાલે પાયે,
પહેરણુ ઓઢણુના વસ્ત્ર વિપર્યય થાયે. ૧૪

ઢળતા ઘીના લાડુઆ મુકે તે ગાડુ આગે,
લાડુઆસમ નારીને જોવાનો રસ જાગે,
બાળ રોતાં મુકે મારગે પરનાં બાળ,
રોતાંનિજ બાળક ભ્રાન્તિ લીએ સુકુમાલ. ૧૫

પરિધાન શિથિલ હુઓ ગાઢ બંધન ન કરાયે,
વાયુવેગે મસ્તક ઓઢણુ ઉડી જાયે,
ઇમ જોતાં વધુજન હુઓ કુમારી રૂપ,
કૌતુકીને પણુ તવ કૌતુક લાગ્યું અનુપ. ૧૬

ઈમ કૌતુક ઉત્સવે ઉપવને કુમાર,
થાય જય જય નંદા જય જય ભદ્દા ઉચ્ચાર;
શિબિકાથી ઉતરે માનુ સંસારથી તેહ,
ગુરૂ સ્વામી સધર્મ વંદે સુજસ સનેહ. ૧૭

ઈત્યાદિ.

સમુદ્રવહાણ સંવાદમાં, સમુદ્ર અને વહાણના સંવાદનું, ગુણદોષ તરીકે સારી રીતે વર્ણન કર્યું છે. વસ્તુવર્ણનશક્તિ ખરેખર ઉપાધ્યાયજીની ઉત્તમ છે. એમ વાચકો સ્વયમેવ વિચારી શકશે. ઉપાધ્યાયજીના વખતમાં યતિયોના શિથિલપણાથી સંવેગી મુનિમાર્ગ ઉત્પન્ન થવાથી તથા સ્થાનકવાસી વગેરેની ચર્ચાથી અનેક પ્રકારના ધર્મશાસ્ત્રો સંબંધી ગ્રન્થો લખવાની આવશ્યકતા હતી, તેથી તેઓએ ચરિત્રો લખવામાં પોતાનું જીવન ઘણું લંબાવ્યું નથી. શ્રીપાલ અને જંબુસ્વામીના રાસથી ચરિત્ર સંબંધી પદ્યરચનામાં કવિતાશક્તિ ઘણી હતી તેનો ખ્યાલ કરી શકાય છે.

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયનો અધ્યાત્મજ્ઞાનપર બહુ પ્રેમ હતો. અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં તે બહુ ઉંડા ઉતર્યા હતા. એમ તેમનાં બનાવેલા અધ્યાત્મિક ગ્રન્થોથી સિદ્ધ થાય છે. તેમનાં નીચેનાં વાક્યોથી તેઓ ઉત્તમ અધ્યાત્મ-ની હતા એમ વાચકોને જણાશે.

ીમદ્‌નો અધ્યાત્મ ાનમાં પ્રેમ અને તેમનું પાંડિત્ય.

ાતમજ્ઞાને જેહવું રે, ચિત્ત ચોકસ ઠહરાત;
ેહને દુઃખ કહ્યું નહી રે, બીજાના દીન દુઃખી જા-
તરે.–પત્ર—૬૧

જંબુરાસ.

ાતમજ્ઞાને મગન જે, તે સવિ પુદ્ગલનો ખેલરે;
ઇન્દ્રજાલ કરી લેખવે, ન મલે તિહાં કોઇ મન મેલરે.
ન. સં. ૩૯

ણ્યો ધ્યાયો આતમા, આવરણ રહિત હોય સિદ્ધરે;
ાતમજ્ઞાન તે દુઃખ હરે,એહિજ શિવહેતુ પ્રસિદ્ધરે.
એ. સં. ૪૦

શ્રીપાલરાસ. પત્ર. ૧૫૬

અરિહંત પદ ધ્યાતો થકો, દવ્વહ ગુણ પજ્જાયરે;
ભેદ છેદ કરી આતમા, અરિહંત રૂપી થાયરે.
વીર જીનેશ્વર ઉપદિશે, સાંભળજો ચિત્ત લાઈરે;
આતમધ્યાને આતમા, રૂદ્ધિ મળે સવિ આઈરે. વીર. ૧
રૂપાતીત સ્વભાવ જે, કેવલ દંસણ નાણીરે;
તે ધ્યાતાં નિજ આતમા, હોયે સિદ્ધ ગુણખાણીરે. વીર. ૨
ધ્યાતાં આચારજ ભલા, મહામંત્ર શુભ ધ્યાનીરે;
પંચ પ્રસ્થાને આતમા, આચરજ હોય પ્રાણીરે. વીર. ૩
તપ સજ્ઝાયે રત સદા, દ્વાદશ અંગનો ધ્યાતારે;
ઉપાધ્યાય તે આતમા, જગ બંધવ જગ ભ્રાતારે. વીર. ૪
અપ્રમત્ત જે નિત્ય રહે, નવિ હરખે નવિ શોચેરે;
સાધુ સુધા તે આતમા, શું મુંડે શું લોચેરે. વીર. ૫
સમ સંવેગાદિક ગુણા, ક્ષય ઉપશમ જે આવેરે;
દર્શન તેહજ આતમા, શું હોય નામ ધરાવેરે. વીર. ૬
જ્ઞાનાવરણી જે કર્મ છે, ક્ષય ઉપશમ તસ થાયરે;
તો હોય એહજ આતમા, જ્ઞાન અબોધતા જાયરે. વીર. ૭
જાણો ચારિત્ર તે આતમા, નિજ સ્વભાવમાંહિ રમતોરે;

લેશ્યા શુદ્ધ અલંકર્યો, મોહ વને નવિ ભમતોરે. વીર. ૮
ઈચ્છારોધે સંવરી, પરિણુતિ સમતાયોગેરે,
તપ તે એહિજ આતમા, વર્તે નિજ ગુણ ભોગેરે; વીર.૯
અષ્ટ સકળ સમૃદ્ધિની, ઘટમાંહે રૂદ્ધિ દાખીરે;
તિમ નવ પદ ઋદ્ધિ જાણજો, આતમરામ છે સાખીરે.
વીર. ૧૩
યોગ અસંખ્ય છે જિન કહ્યા, નવપદ મુખ્ય તે જાણોરે.
એહ તણે અવલંબને, આતમધ્યાન પ્રમાણોરે. વીર. ૧૪
ઢાલ બારમી એહવી, ચોથે ખંડ પૂરીરે;
વાણી વાચક જસ તણી, કોઇ નયે ન અધૂરીરે. વીર.૧૫

શ્રીપાળરાસ. ચોથો ખંડ. પત્ર. ૧૮૪

જિહાં લગે આતમ દ્રવ્યનું, લક્ષણ નવિ જાણ્યું;
તિહાં લગે ગુણઠાણું ભલું, કેમ આવ્યે તાણ્યું. આતમ ૨૨
આતમ અજ્ઞાને કરી, જે ભવદુઃખ લહીએ.
આતમજ્ઞાને તે ટળે, એમ મન સદ્દહીએ. આતમ. ૨૩
જ્ઞાનદશા જે આકરી, તેહ ચરણ વિચારો.
નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમાં, નહીં કર્મનો ચારો. આતમ. ૨૪

ભગવતી અંગે ભાખીઓ, સામાયિક અર્થ;
સામાયિક પણ આતમા, ધરો શુદ્ધો અર્થ. આતમ. ૨૫
લોકસાર અધ્યયનમાં, સમકિત મુનિભાવે;
મુનિભાવે સમકિત કહ્યું, નિજ શુદ્ધ સ્વભાવે. આતમ. ૨૬
કષ્ટ કરો સંજમ ધરો, ગાળો નિજ દેહ;
જ્ઞાનદશા વિણ જીવને, નહીં દુઃખનો છેહ. આતમ. ૨૭
બાહિર યતના બાપડા, કરતાં દુહવાયે;
અંતર યતના જ્ઞાનની,-નવિ તેણે થાયે; આતમ. ૨૮
રાગ દ્વેષ મલ ગાળવા, ઉપશમ જલ ઝીલો;
આતમ પરિણતિ આદરી, પરપરિણતિ પીલો. આતમ. ૨૯
હું એહનો એ માહરો, એ હું એણી બુદ્ધિ;
ચેતન જડતા અનુભવે, ન વિમાસે શુદ્ધિ. આતમ. ૩૦
બાહિર દ્રષ્ટિ દેખતાં, બાહિર મન ધાવે;
અન્તર્ દ્રષ્ટિ દેખતાં, અક્ષય પદ પાવે. આતમ. ૩૧
ચરણ હોય લજ્જાદિકે, નવિ મનને ભંગે;
ત્રીજે અધ્યયને કહ્યું, એમ પહેલે અંગે. આતમ. ૩૨
અધ્યાતમ વિણ જે ક્રિયા, તે તનુમળ તોલે;

મમકાર આદિક યોગથી, એમ જ્ઞાની બોલે. આતમ. ૩૩
હું કરતા પર ભાવનો; એમ જેમ જેમ જાણે;
તેમ તેમ અજ્ઞાની પડે, નિજ કર્મને ઘાણે. આતમ ૩૪
પુદ્ગલ કર્માદિક તણો, કર્તા વ્યવહારે;
કર્તા ચેતન કર્મનો, નિશ્ચય સુવિચારે. આતમ. ૩૫
કર્તા શુદ્ધ સ્વભાવનો, નય શુદ્ધે કહિયે.
કર્તા પરપરિણામનો, બેઉ કિરિયા ગ્રહિયે.
આતમ. ૩૬

સવાસો ગાથાનું સ્તવનની ઢાલ.

ઇત્યાદિ અનેક વાક્યોથી ઉપાધ્યાયજીએ અધ્યાત્મજ્ઞાનનો મહિમા ગાયો છે. દ્રવ્યાનુયોગ અને અધ્યાત્મજ્ઞાનની એકતા થાય છે. દ્રવ્યાનુયોગ વિનાનો જ્ઞાની તે ખરેખરો અધ્યાત્મ જ્ઞાની બની શકતો નથી. દ્રવ્યાનુયોગ જ્ઞાન વિનાનો અધ્યાત્મ જ્ઞાની કોઇ સ્યાદ્વાદશૈલી પ્રમાણે બની શકતો નથી. દ્રવ્યાનુયોગના જ્ઞાનથી ખરેખરૂં આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. આત્મજ્ઞાન વિનાની ક્રિયા તે હિસાબમાં

ગણાતી નથી. જ્ઞાનની પદવી મહાન્ છે, અને આત્મ જ્ઞાન વિનાની ક્રિયા ખરેખર આત્માના સદ્‌ગુણોને પ્રકાશ કરવા સમર્થ થતી નથી.

શ્રી દ્રવ્યગુણ પર્યાયના રાસમાં શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી જ્ઞાન અને ક્રિયાનું અંતર દેખાવતા છતા નીચે પ્રમાણે કથે છે.

દોહા.

મધ્યમ કિરિયા રત હુએ, બાલક માને લિંગ.
ષોડશકે ભાખ્યું ધુરે, ઉત્તમજ્ઞાન સુરંગ. ૨
જ્ઞાનરહિત જે શુભક્રિયા, ક્રિયારહિત શુભનાણ,
યોગ દ્રષ્ટિ સમુચ્ચય કહ્યો, અંતર ખજુઆ ભાણ ૩
ખજુઆ સમી ક્રિયા કહી, નાણભાણ સમ જોય,
કલિયુગ એહ પટંતરો; વિરલા બુઝે કોય. ૪
જ્ઞાનવંતહ કેવલી, દ્રવ્યાદિક અહિનાણ,
બૃહત્ કલ્પના ભાષ્યમાં, સરિખા ભાખ્યા જાણ. ૫
જ્ઞાન પરમગુણ જીવનો, નાણ ભવાર્ણવ પોત,
મિથ્યા મતિતમ ભેદવા, નાણ મહા ઉદ્યોત. ૬

પ્રકરણરત્નાકર ભાગ ૧ પત્ર. ૪૧૦

એ યોગે જો લાગે રંગ, આધાકર્માદિક નહિ ભંગ,
પંચકલ્પ ભાષ્યે ઇમ ભણ્યું, સદ્ગુરૂ પાસે
ઈસ્યું મેં સુણ્યું. ૪
બાહ્ય ક્રિયા છે બાહિર યોગ, અંતર ક્રિયા
દ્રવ્ય અનુયોગ,
બાહ્યહીન પણ જ્ઞાન વિશાલ, ભલો કહ્યો મુનિ
ઉપદેશ માલ. ૫
દ્રવ્યાદિક ચિન્તાએ સાર, શુક્લધ્યાન પણ
લહિએ પાર;
તે માટે એહિજ આદરો, સદ્ગુરૂ વિણુમત
ભૂલા ફરો. ૬

બાલક, લિંગને અર્થાત્ બાહ્યવેષને દેખી ધર્મ માને છે. મધ્યમ મનુષ્ય, ક્રિયાઓમાં આસક્ત થાય છે અને ઉત્તમ જ્ઞાની ખરેખર જ્ઞાનમાં રંગાય છે. ધર્મજ્ઞાન વિનાની ક્રિયા ખજુઆસમાન પ્રકાશક છે અને ક્રિયા વિનાનું જ્ઞાન, સૂર્યની સમાન પ્રકાશક છે એમ હરિભદ્રસૂરિ યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય ગ્રન્થમાં કહે છે.

કલિયુગમાં આવું બેનું અન્તર્ વિરલ મનુષ્યો અવબોધી શકે છે, શ્રુતજ્ઞાની અને કેવલ જ્ઞાનીને બૃહત્કલ્પ ભાષ્યમાં સમાન કહ્યા છે. આત્માનો પરમગુણ જ્ઞાન છે. સંસારરૂપ સમુદ્ર તરવાને માટે જ્ઞાન એ મોટી આગબોટ સમાન છે. મિથ્યાત્વ અંધકારનો નાશ કરવાને જ્ઞાનરૂપ સૂર્યની આવશ્યક્તા સર્વ જ્ઞાનીઓએ સ્વીકારી છે. દ્રવ્યાનુયોગજ્ઞાનની પરિપકવ દશા થતાં આત્મરમણતા થાય છે.

અધ્યાત્મજ્ઞાન વિનાના મનુષ્યો, આત્માના ગુણોનો પ્રકાશ કરવાને શક્તિમાન્ થતા નથી. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ અધ્યાત્મજ્ઞાનનો શ્રી આનન્દઘનજી પાસેથી વિશેષ અનુભવ મેળવ્યો હતો. તેમના છેલ્લા વર્ષોથી તેમનું મન અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રતિ વળ્યું હતું. છેલ્લા પન્નર વર્ષમાં તેઓ અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં વિશેષતઃ રમણતા કરતા હતા અને અધ્યાત્મદિશાના રસપોષક ગ્રન્થોને લખતા હતા એમ તપાગચ્છના એક હેમસાગર યતિના મુખેથી પરંપરાએ સાંભળ્યું છે. આવા

મહા પ્રભાવક જ્ઞાની ગીતાર્થ મુનિવરનાં છેલ્લાં વર્ષ અધ્યાત્મજ્ઞાન, ધ્યાન, અને ધર્મ ક્રિયામાં, વહન થયાં હતાં એમ લેખકને તેમના ગ્રન્થોરૂપ આરીસામાં જોતાં મનમાં નિશ્ચય થાય છે. અધ્યાત્મજ્ઞાન વિસ્તાર કરવા ગુર્જર ભાષામાં શ્રીપાલરાસ, જંબુસ્વામીરાસ, અને દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયના રાસમાં તેમણે ઉત્તમ બોધ આપ્યો છે. તેમણે હિન્દુસ્થાની અને ગુર્જર ભાષામિશ્ર જેવી ભાષામાં સમાધિશતક, સમતાશતક, જશવિલાસ વગેરે ગ્રન્થો રચીને મનુષ્યો ઉપર મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે.

અધ્યાત્મસાર, અધ્યાત્મોપનિષત્, જ્ઞાનસાર વગેરે ગ્રન્થો લખી સંસ્કૃત ભાષાજ્ઞ મનુષ્યો ઉપર પણ મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે. અત્ર ગુર્જર ભાષાના ગ્રન્થોમાં લખેલા અધ્યાત્મજ્ઞાનનો વિષય ચર્ચવામાં આવે છે તેથી અધ્યાત્મજ્ઞાનાદિ પુષ્ટિ માટે સંસ્કૃત ભાષાના ગ્રન્થોની સાક્ષી આપી નથી. અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં ઉપાધ્યાયજી બહુ ઉંડા ઉતર્યા હતા. આવી દશાવાળા મહાપુરૂષનું સાધુચારિત્રજીવન ખરેખર ઉત્તમોત્તમ હતું,

એમ તેમના હૃદયના ઉભરાઓ કહી આપે છે. શ્રીમદ્
ઉપાધ્યાયજી તે વખતમાં ચાલતા એકાન્તમતોનું ખંડન
કરીને સત્ય દર્શાવવામાં પાછા પડતા નહોતા.

તત્ત્વજ્ઞાન વિનાના અને માનપૂજા કીર્તિના પૂજારી
ધર્મના નામે લક્ષ્મી લેનારા અને ધમાધમ ચલાવનારા
લાલચુ કેટલાક ધર્મોપદેશકો, જૈનાગમથી વિરૂદ્ધ
વર્તતા હતા અને જૈનાગમોથી વિરૂદ્ધ ભાષણ કરતા
હતા, તેઓને સુધારવાને તેમણે સીમંધર સ્વામીનું સ્તવન
રચીને તેઓને વચનના ફટકા મારીને ઉત્તમ બોધ
આપવા અને તેમજ ધર્મેચ્છુઓ સત્ય માર્ગમાં દોરાય,
અને ધર્મ માર્ગમાં સડો પેઠો હોય તે દૂર થાય અને
કુધારાઓના ત્યાગ કરીને જૈનો સુધર્મના અસલમાર્ગ
ઉપર આવે એ હેતુથી નીચે પ્રમાણે સીમંધર પ્રભુને
તેઓ વિજ્ઞપ્તિ કરે છે.

સ્વામી સીમંધર વીનતિ—સુણો માહરી દેવરે,
તાહરી આણ હું શિરધરૂં—આદરૂં તાહરી સેવરે,
સ્વામી૦ ૧

કુગુરૂની વાસનાપાશમાં—હરિણ પેરે જે પડયા લોકરે,
તેહને શરણ તુજ વિણ નહિ—ટળવલે બાપડા ફોકરે.
સ્વામી૦ ૨
જ્ઞાન દર્શન ચરણ ગુણ વિના—જે કરાવે કુલાચારરે.
લુંટી તેણે જગ દેખતાં—કિહાં કરે લોક પોકારરે.
સ્વામી૦ ૩
જે નવિ ભવ તર્યાં નિરગુણી—તારશે કેણીપેરે તેહરે,
એમ અજાણ્યા પડે ફંદમાં—પાપબંધે રહ્યા તેહરે.
સ્વામી૦ ૪
કામ કુંભાદિક અધિકનું—ધર્મનું કો નવિ મૂલરે,
દોકડે કુગુરૂ તે દાખવે,-શું થયું એહ જગસૂલરે.
સ્વામી૦ ૫
અર્થની દેશના જે દીએ—ઓલવે ધર્મના ગ્રન્થરે,
પરમ પદનો પ્રગટ ચોરથી—તેહથી કેમ વહે પન્થરે.
સ્વામી૦ ૬
વિષયરસમાં ગૃહી માચિયા—નાચિયા કુગુરૂ મદપૂરરે,
ધુમધામે ધમાધમ ચલી—જ્ઞાન મારગ રહ્યો દૂરરે
સ્વામી૦ ૭

લહકારી કદાગ્રહ ભર્યા—થાપતા આપણા બોલરે,
જૈન વચન અન્યથા દાખવે—આજતો વાજતે ઢોલરે
સ્વામી૦ ૮

કેઇ નિજ દોષને ગોપવા—રોપવા કેઇ મત કન્દરે,
ધર્મની દેશના પાલટે—સત્ય ભાખે નહી મન્દરે.
સ્વામી૦ ૯

બહુ મુખ બોલ એમ સાંભળી—નવિ ધરે લોક વિશ્વાસરે,
ઢુંઢતા ધર્મને તે થયા—ભમર જેમ કમલ નિવાસરે.
સ્વામી ૧૦

શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાય સીમંધર પ્રભુને વિનવે છે કે સાહુરી વિજ્ઞપ્તિ હે પ્રભો !! તમે સાંભળો. હું ત્હારી આજ્ઞા શિર-પર ધરીને ત્હારી સેવા કરૂં છું. કુગુરૂની વાસનાના પાસમાં હરિ-ણની પેઠે લોકો પડ્યા છે તેને હે પ્રભો !! ત્હારા વિના શરણ નથી-જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર વિના જેઓ

વ્યવહાર ધર્માચારપર શ્રીમદ્‌ના વિચારો.

કુલાચાર કરાવે છે અને આત્માના સદ્ગુણો તરફ સેવકોનું લક્ષ્ય ખેંચતા નથી તેઓએ જગત્ના દેખતાં ભક્તોની ભાવઋદ્ધિપર લુંટ ચલાવી છે. હવે લોકો ક્યાં જઈને પોકાર કરી શકે ઈત્યાદિ વચનોથી કુગુરૂના અશુભાચારો અને કલ્પિત ઉપદેશનો પરિહાર કરીને જૈનોને સન્માર્ગ તરફ આણવા પ્રયત્ન કરે છે. આત્માના સદ્ગુણો તરફ લક્ષ્ય નહિ રાખતા અને પ્રમાદના વશ થઈ ગએલાઓને શ્રીમદે સારી રીતે ઉપદેશ આપ્યો છે. "સવાસો ગાથાના સ્તવન"માં તેમણે વ્યવહાર અને નિશ્ચયનય એ બે નયની સ્થાપના સિદ્ધ કરીને એકાન્ત વાદીઓને બોધ આપ્યો છે. તેમના શિરપર આવી પડેલી આગમાનુસારે સત્ય સુધારકની ફરજ સારી રીતે તેમણે અદા કરી છે. મૂર્તિમન્યતા તેમણે શાસ્ત્રોના પાઠથી સિદ્ધ કરી આપી છે. પ્રભુની પૂજા કરવાથી આત્માના સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ કરી શકાય છે તે પણ તેમણે સિદ્ધ કરી આપ્યું છે. ગૃહસ્થોએ પોતાના અધિકાર પ્રમાણે દયા પાળવી

જોઈએ અને તેમણે શ્રાવકના એકવીસ ગુણોને શ્રાવક થતા પહેલાં પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. છેવટે જઘન્યથી પણ અમુક ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. એમ દર્શાવીને ગૃહસ્થોના સદ્‌ગુણોનો માર્ગ પ્રકાશિત કર્યો છે. મનુષ્ય માત્રનું મન કોઇ પણ ધર્મના આચારની સાથે સંબંધ વાળું છે. ધર્માચારના અધિકાર ભેદે, ભેદ પડે છે ગૃહસ્થો અને સાધુઓના ધર્માચાર ભિન્ન છે. સાધુઓને પંચ મહાવ્રત પાળવાનાં હોય છે અને શ્રાવકોને બારવ્રત વા એકવ્રત અને તે ન બને તો અવિરતિ દશામાં પણ સમ્યક્ત્વ સહિત ભક્તિ, પ્રેમ, ભ્રાતૃભાવ, પૂજા, દાન અને દયા વિગેરે સદ્‌ગુણો ખીલવવાના હોય છે. શ્રીમદે સાધુઓ અને ગૃહસ્થ શ્રાવકોને પોતપોતાના ધર્માચારો પાળવા માટે ઉત્તમ બોધ આપ્યો છે-સાડાત્રણસેં ગાથાનું સ્તવન દોઢસો ગાથાનું સ્તવન, અને સુગુરૂ, કુગુરૂની સજ્ઝાય વગેરેમાં ઉત્તમ બોધ આપ્યો છે. શ્રીમદ્ મુનિવર હોવાથી સાધુ ધર્મની ક્રિયાઓને સારી પેઠે કરતા હતા. ગામોગામ વિહાર

કરીને ઉપદેશ દેતા હતા. બે સંધ્યા વખત ષડ્ આવશ્યકની ક્રિયા કરતા હતા. ગરીબ અને ધનવંતને સમાન ગણતા હતા. સનાતન જૈન સિદ્ધાંતોના અનુસારે ઉપદેશ દેઇને જૈનોને વર્ત્તમાન કાળમાં કરવા યોગ્ય કાર્યો જણાવતા હતા. પ્રતિક્રમણના ઉચ્ચ આશયોને પદ્યરૂપે ભાષામાં રચીને જૈનોના ઉપર મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે. ષડ્ આવશ્યકોના હેતુઓ બહુ ઉત્તમ છે. આવશ્યક ક્રિયાઓનાં સૂત્રોનું રહસ્ય જો બરાબર દલીલો પૂર્વક સમજાવવામાં આવે તો પ્રત્યેક જૈનોને તેનો ઉત્તમ લાભ મળી શકે. જૈનશાસ્ત્રોમાં ઉત્તમ આચારોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. પ્રથમના વખતમાં જૈનો નીતિ આદિના આચારને ધારણ કરતા હતા. શ્રીમદે ઉત્તમ આચારોને દર્શાવવામાં કમર કસીને મહેનત કરી છે. आचारः खलु प्रथमो धर्मः આચાર તે પ્રથમ ધર્મ છે. સદાચાર વિના મનુષ્ય શોભી શકતો નથી. સદાચારને કેટલાક વિદ્વાનો નીતિ ધર્મ કહે છે અને તેનો જૈન દર્શનમાં માર્ગાનુસારી

ગુણો અને વ્રતોમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. દયા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, મમત્વ ત્યાગ, વિનય, વિવેક, પરોપકાર, દાન, સ્વાર્થ ત્યાગ, શાંતતા સમતા, ગુણાનુરાગ દૃષ્ટિ, સત્યમાર્ગ કથન, શુદ્ધ પ્રેમ, નમ્રતા, સેવા, અને સંપ વગેરે સદ્‌ગુણો વિનાની ધર્મક્રિયાઓ અને ધર્મવેષ શોભી શકતો નથી. સદ્‌ગુણો વિનાની ક્રિયાઓ શોભિ શકતી નથી. તેમજ ઉપર્યુક્ત સદ્‌ગુણો વિના ન્યાય, વ્યાકરણ અને ભાષાનું પાંડિત્ય તથા ધન અને સત્તાનો અધિકાર પણ શોભી શકતો નથી. સદાચાર અને ઉત્તમ જ્ઞાનથી મનુષ્યો શોભી શકે છે—સાધુઓ વા ગૃહસ્થો ઉત્તમ જ્ઞાન અને દયા, સત્ય આદિ ઉત્તમ આચારો વિના પોતાના અધિકારને શોભાવી શકતા નથી. ઈત્યાદિ આચારોને તે સૈકામાં જણાવનાર મહા પુરૂષ શ્રીમદ્ યશોવિજયજીનો જેટલો ઉપકાર માનવામાં આવે તેટલો ન્યૂન છે.

શ્રીમદે વૈરાગ્યનો ઉપદેશ ઉત્તમ પદ્ધતિથી આપ્યો છે. જંબુસ્વામીના રાસમાં

શ્રીમદ્‌નો અનુપમ વૈરાગ્યોપદેશ.

તેમણે પોતાના હૃદયમાં રહેલા વૈરાગ્યના ઉભરાઓ શબ્દોદ્વારા બહાર કાઢયા છે. જંબુસ્વામી પોતાની સ્ત્રીઓને સંસારની અસારતા નીચે પ્રમાણે સમજાવે છે તે અધ્યાત્મશોખિન સાક્ષરોને ખરેખર મનન કરવા યોગ્ય છે:—

જંબુ કહે સુખ વિષયનું, અલ્પ અપાય અનન્ત;
રહ્યું તેણે શમસુખ ભલું, આતમરામ રમંત. ૧
સર્વ વિષય કષાય જનિત, તે સુખ લહે સરાગ;
તેહથી કોટિ અનન્ત ગુણ, મુનિ લહે ગતરાગ. ૨
સરસવશા પણ વિષય સુખ, અતિ થોડું દુઃખ કોઠ;
ઇહાં મધુબિંદુ રસ કથા, સાંભળ આરસ છોડ. ૩
દુઃખ ઘણો ભવકૂપમાં, સુખ મધુબિંદુ સમાન;
ઉદ્ધરશે આવી મળ્યો, સદ્‌ગુરૂ ધરી વિમાન. ૪
કૂપ થકી નવિ નીકળે, ગુરૂ ધરે જ્ઞાન વિમાન;
તે અભાગ્ય શેખરતણું, જાણો જૂઠ ગુમાન. ૫
વામાવયણ વિલાસથી, મુકયા ચતુર અનેક;

જસચિત્ત આગમ વાસિયો, તેહની ન ટળી ટેક. ૬
મૃગતૃષ્ણા જલ સમવડે, વનિતા વયણ વિલાસ;
પહેલાં લાલચ લાયકે, પછે કરે નિરાશ. ૭
વહે પુરને માછલી, દીસે તેહ અનેક;
સામે પુરે વિષયને, ઉતરે તે સુવિવેક, ૮
આતમ રતિ આતમ તૃપ્ત, આતમ ગુણ સંતુષ્ટ;
જે હોય તે સુખીયા સદા, કીશું કરે અરિ દુષ્ટ. ૯
તનહી જળે મનહી જળે, વિષય તૃષા ન બુઝાય;
જ્ઞાન અમૃતરસ સિંચતાં, તૃષા સકલ મિટ જાય. ૧૦

શ્રી યશોવિજયકૃત જંબુસ્વામીનો રાસ.

અંતે વિયોગ સંયોગનેરે, ભોગ કુપિત અહિભોગ;
મરણ જન્મ આગે સહીરે, પરિણામે એ દુઃખ યોગરે.
બળે ઈન્દ્રિય તાપે લોગરે, સંસારે પણ દુઃખ શોગરે;
સ્કંધ તરભાર ઉપભોગરે, પડે આરતે સઘળા લોકરે.—
બળે૦

બહુ અનીરવિષ વિષયમાં, એક ખાયો દુઃખકાર;
એકઠ પાયોહિ દુઃખ દીએ, પંડિત કરો વિચાર. ”

બહુ અન્તર વિષ વિષયમાં, વરણુ અધિક અધિકાર્ત;
એક મરણુ દીએ વિષ તે, વિષય મરણુ બહુ જાત."
ચક્રવર્તિ ભોજનતણી, ઈચ્છા કર્યે શું હોય;
ઘર સંપત્તિ સરખે સુખે, વર્ત્યે દુઃખ ન કોય. "
કોડીએ ક્રિમ કોડીની, મણીની પહાણે કેમ;
ઇચ્છા પુગે ભવસુખે, શિવની મુજ નવિ નેમ. "
સોજાનું જેમ જાડપણું, વધ્યનું મંડન જેમ;
ભવ ઉન્માદ વિષય વિષમ, ભાસે મુજ મન તેમ "

ઇત્યાદિ ગુર્જર ભાષામાં વૈરાગ્યનો તેમણે સારો ઉપદેશ કીધો છે. સંસ્કૃત ગ્રન્થોમાં તો તેમણે વૈરાગ્યનું ઉત્તમ વર્ણન કર્યું છે. અત્ર ગુર્જર ભાષાના સાહિત્યદ્વારા તેમણે વૈરાગ્યનો જે ઉપદેશ આપ્યો છે, તેની પર્યાલોચના કરવામાં આવી છે. સંસારના પદાર્થોમાં જેઓ અત્યંત મમત્વ ધારણ કરીને મોજમઝામાં પડી રહે છે, તેઓ મન, વાણી, કાયા અને ધનનો ભોગ આપીને પોતાની તથા જગતની ઉન્નતિ કરવાને શક્તિમાન્ થતા નથી. જે રાજાઓ તથા સા-

માન્ય મનુષ્યો બાહ્ય પદાર્થોમાં અહં મમત્વ ધા
કરીને સંસારમાં વિષયભોગ ભોગવવામાં અમૂલ્ય જી
નનો વ્યય કરે છે તેઓ જગત્ના દુઃખમાં ભ
લેવાને પ્રાયઃ પોતાની વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી શ
નથી. વૈરાગ્યથી બાહ્ય પદાર્થોમાં બંધાએલું મ
ઉઠવાથી મનુષ્ય ખરેખર પોતાને પ્રાપ્ત થએલી વ
ઓને અન્ય મનુષ્યો વગેરેના ભલા માટે વાપરે
દુનિયાના મનુષ્યોનું ભલું કરવા વૈરાગ્યથી જેણે ક
ઉપરનું મમત્વ ઉતાર્યું છે એવા ભક્તો, દાનવીરો
શૂરો, કાયાનો પણ ત્યાગ કરવાને માટે અચકાતા ન
વૈરાગ્યથી વિષયેચ્છાઓ ઉપર કાબૂ મુકી શકાય
અને અનીતિના માર્ગમાંથી ચિત્તને પાછું હઠાવી શ
છે. દુનિયામાં અલિપ્ત રહીને સ્વફરજોને અદા કરવ
વૈરાગ્યની ઘણી જરૂર છે. વૈરાગ્ય વિના સાધુઓ બ્ર
ચર્ય પાળવાને માટે શક્તિમાન્ થતા નથી. વિષય
ક્તિનો ત્યાગ કરનારા ખરેખર વૈરાગી મનુષ્યો
શકાય છે. શ્રીમદ્‌ને ઉત્તમ જ્ઞાન ગર્ભિત વૈરા

દશા પ્રાપ્ત થઈ હતી એમ તેમના રચેલા ગ્રન્થોથી અનુમાન કરી શકાય છે.

શ્રીમદ્‌ની વિશાળ દૃષ્ટિ અને ગુણાનુરાગ

ઉપાધ્યાયજીએ સમાધિતંત્ર નામનો દિગમ્બરી ગ્રંથ હતો તેમાં અધ્યાત્મજ્ઞાનનું સરસ વિવેચન કર્યું હતું. ઉપાધ્યાયજીએ તે ગ્રન્થનું હિન્દુસ્થાની ભાષામાં દોધક છંદમાં ભાષાન્તર કર્યું. એ ગ્રન્થનું ભાષાન્તર કરીને પોતાના અનુયાયીઓને લાભ આપનાર અને તેનો દાખલો બેસાડનાર આ પ્રથમ મુનિને સર્વ પ્રકારે માન ઘટે છે. જૈન શ્વેતામ્બર આગમોથી જે અવિરૂદ્ધ હોય અને તેમાં બન્નેના વિચારોનું સામ્ય હોય એવા ગ્રન્થોનું ભાષાન્તર કરવામાં અવિરોધ જણાયાથી શ્રીમદે વિશાળ દૃષ્ટિથી આ કાર્ય કર્યું છે. દિગમ્બરાચાર્ય કૃત અષ્ટસહસ્રી નામના સંસ્કૃત ગ્રંથ ઉપર પણ ઉપાધ્યાયજીએ વિવરણ કર્યું છે અને તે કાર્ય કરીને વિશાળ દૃષ્ટિનું અનુકરણ, અન્યોને કરવાનો

માર્ગ ખુલ્લો કરી આપ્યો છે. અદ્યાપિપર્યન્ત દિગમ્બરોના કોઇ વિદ્વાને શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયની પેઠે વિશાળ દૃષ્ટિ ધારીને શ્વેતામ્બરોના કોઈ ગ્રન્થ ઉપર વિવેચન કર્યું હોય એમ જોવામાં આવતું નથી. શ્વેતામ્બર જૈન શાસ્ત્રનો પરિપૂર્ણ અભ્યાસ કરીને ગીતાર્થ બનેલા સાધુઓ દેશકાળના અનુસારે જૈન શાસ્ત્રના અવિરૂદ્ધ એવા ગ્રન્થોનું વિવેચન કરીને પોતાની વિદ્વતાનો ખ્યાલ અન્યને દેખાડી આપે છે. યોગ પાતંજલ સૂત્રના ચોથા પાદ ઉપર શ્રીમદ્ યશોવિજયજીએ સંસ્કૃતમાં ટીકા કરીને વિશાળ દૃષ્ટિનો ખરેખરો ખ્યાલ આપ્યો છે. શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરિએ બૌદ્ધોના એક ન્યાયગ્રન્થ ઉપર ટીકા કરીને બૌદ્ધો ઉપર વિશાળ દૃષ્ટિનો દાખલો બેસાડયો હતો. વેદાન્તીઓના રચેલ વ્યાકરણ ન્યાય અને કાવ્યોના ગ્રન્થોપર કેટલાક જૈન સાધુઓએ સંસ્કૃત ટીકાઓ રચીને સાહિત્યને પુષ્ટિ આપી છે. દિગંબરના ગ્રન્થ ઉપર ટીકા કરનાર ઉપાધ્યાયજી પ્રાયઃ પેહલા નંબરે છે.

છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજીનો પૂર્વના વિદ્વાનો ઉપર અને સમકાલીન વિદ્વાનો ઉપર ઉત્તમ ગુણાનુરાગ હતો. શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરિ ઉપર તેમનો અત્યંત રાગ હતો, તે તેમના ગ્રન્થોથી સિદ્ધ થાય છે. શ્રીમાન્ માનવિજય ઉપાધ્યાયે બનાવેલો ધર્મસંગ્રહ નામનો ગ્રન્થ તેમણે શોધ્યો હતો. શ્રી વિનયવિજયજીએ શ્રીપાલરાસ અધુરો મૂકીને સ્વર્ગગમન કર્યું તે રાસ પણ તેમણે પૂરો કર્યો. શ્રીમદ્ આનન્દઘનની અષ્ટ પદી બનાવીને તેમના ગુણ ગાયા. શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરિના ગ્રન્થોપર ટીકા કરી, ઇત્યાદિનું અવલોકન કરતાં તેઓ ગુણાનુરાગદૃષ્ટિધારક હતા એમ સિદ્ધ થાય છે. અધ્યાત્મસારમાં ભગવદ્ગીતાના કેટલાક શ્લોકોને દાખલ કરીને તેમણે ગુણાનુરાગની દૃષ્ટિને સિદ્ધ કરી આપી છે. તેઓએ યુવાવસ્થામાં વાદવિવાદના ગ્રન્થો રચ્યા છે, તે સંબંધી જાણવાનું કે તે વખતમાં તે જૈનોમાં એક અદ્વિતીય વિદ્વાન્ હતા. જૈન ધર્મના રક્ષણ માટે તેમના માથે આવી પડેલી

ફરજને તેમના વિના કોઇ અદા કરી શકે તેવું ન હોવાથી તેમણે પોતાની ફરજ અદા કરી છે. ધર્મનો પ્રચાર કરવાને માટે તેમની નસેનસમાં લોહી ઉક- ળતું હતું; તે વખતમાં એવા મહાન પુરૂષ જો ન હોત તો જૈનોને ઘણું સહન કરવું પડત. અઢારમા સૈકામાં જૈનોના સુભાગ્યે શ્રીમદ્‌નો જન્મ થયો હતો. હાલ જે મુનિવરો સારી રીતે આચાર પાળે છે. તેમાં શ્રીમદના રચેલા ગ્રન્થો પણ ઉપકારક છે એમ કહ્યા વિના ચાલતું નથી. જો તેમણે સત્યવિજયપન્યાસને મદદ ન કરી હોત તો પાછળથી કેટલાક સૈકા સુધી ઉત્તમ આચારશીલ સાધુઓ પાકી શકત નહિ.

શ્રીમદ્‌ની સહનશીલ- તા, અને ગુરૂકૂળવાસ વાસ તથા આચાર્યની આજ્ઞામાં વર્તવું.

દુનિયામાં વકતા અગર લેખક, વિદ્વાનને તે વખતના જમાનામાં ઘણું દુઃખ સહન કરવું પડે છે. વિદ્વાનની દૃષ્ટિ ખરેખર ભવિષ્યના સમયને અનુમાનથી અવલોકી શકે છે. શ્રીમદે પણ ભવિષ્યનો સમગ્ર

. અવલોકયો હતો. યતિયોનોજો શિથિલાચાર વૃદ્ધિ પામશે અને મમત્વપ્રતિબંધમાં યતિઓ સપડાશે તો શ્વેતાંમ્બર મૂર્તિપૂજક વર્ગને ઘણી હાનિ પહોંચશે એવો મનમાં વિચાર કરીને શિથિલાચારનું ખંડન કરવા માંડયું અને શિથિલયતિઓનું ખંડન કર્યું તેથી ઘણા યતિઓની લાગણી દુઃખાઈ. તે યતિઓએ આચાર્યને કહ્યું શિથિલાચારી યતિઓએ હલકા પાડવા વિરૂદ્ધતા દર્શાવી આચાર્યનું ચિત્ત પણ ફેરવ્યું તોપણ તેઓ તરફથી ઘણી ઉપાધિયો સહન કરીને તથા ઉપદેશ દેઇને સંવેગી સાધુઓ આગળ વધે અને તેઓની વૃદ્ધિ થાય એવો માર્ગ, ઉપદેશદ્વારા તથા ગ્રન્થો દ્વારા માર્ગ કરી આપ્યો. સંવેગી સાધુની શાખા તેમના વખતમાં ઉત્પન્ન થઇ હતી, શ્રીમદ્ યશોવિજયજી પોતે વિદ્વાન્ છતાં શ્રી વિજયપ્રભસૂરિની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તતા હતા અને ગુરૂકુળવાસમાં રહીને સાધુઓએ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવો જોઇએ તથા ચારિત્ર પાળવું જોઈએ એમ તેમણે ગુર્જર ભાષાના ગ્રન્થોમાં જણા-

વ્યું છે. પેહેલાં તેઓ વિજયસિંહ સૂરિની આજ્ઞામાં હતા. તેઓ સ્વર્ગસ્થ થયા બાદ શ્રીવિજયપ્રભ સૂરિની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તતા હતા. શ્રી વિજયપ્રભસૂરિના યુવરાજનું નામ પોતાના ગ્રન્થમાં દાખલ કરવા તેમની માન્યતા પણ સ્વીકારી છે. તે તે વખતના આચાર્યની પરંપરા સદાકાલ ચાલે અને યતિઓ સુધરે એવો તેમના મનમાં શુદ્ધ ભાવ હતો. શ્વેત વસ્ત્રદ્વારા સાધુઓની પરંપરા વર્તે એવી તેમની ભાવના હતી, પણ તે વખતના કેટલાક યતિઓએ તેમની વાણીને હિસાબમાં ગણી નહિ તેથી હાલ પરંપરાએ યતિઓની પડતી દશા દેખીને કયા જૈનના મનમાં ખેદ ઉત્પન્ન થયા વિના ન રહે! સંવેગી સાધુઓ પ્રતિદિન ઉત્તમ આચારશીલ થવાથી યતિઓ તરફ શ્રાવકોની બેદરકારી વધવા માંડી. સામ્પ્રત કાળના સાધુઓએ પણ આ દાખલાનો સારાંશ ગ્રહણ કરવો જોઇએ.

શ્રીમદ્દ કયા આચાર્યના વખતમાં કઇ સાલમાં કયા ગ્રન્થો રચ્યા.

	વિક્રમ સંવત.	ગામ.	કયા આચાર્યના સમયમાં.
શ્રીપાલ રાજાનો રાસ.	૧૭૩૮	રાન્દેર	વિજયપ્રભસૂરિ.
દોઢસો ગાથાનું સ્તવન.	૧૭૩૩	અમદાવાદપાસે ઇન્દ્રલપરામાં.	વિજય પ્રભસૂરિ રાજયમાં અને વિજયરત્ન યુવરાજના સમય.
સમકિત સડસઠ બોલની સજ્ઝાય....	...		વિજયપ્રભસૂરિ.
અગીઆર અંગની સજ્ઝાય.	૧૭૪૮	સુરતબંદર.	વિજયપ્રભસૂરિરાજ્યમાં બગોઇ શ્રાવિકા અને મંગલશાના પુત્ર રૂપચંદ ભાઇ અને માણેકશાને અગીઆર અંગ સંભળાવ્યાં.
પ્રતિક્રમણ ગર્ભહેતુ સજ્ઝાય.	૧૭૪૪	સુરત બંદર	વિજયપ્રભસૂરિ રાજયમાં
માન એકાદશીના દોઢસો કલ્યાણકનું ગુણણું.	૧૭૩૨	ખંભાત.	વિજયપ્રભસૂરિ રાજયમાં
સાડા ત્રણસો ગાથાનું સ્તવન.	...	...	વિજયસિંહ સુરિરાજયમાં
જંબુસ્વામીનો રાસ.	૧૭૩૯	ખંભાત.	વિજયપ્રભસૂરિ રાજયમાં
સમુદ્ર વહાણ સંવાદ.	...	...	વિજયપ્રભસૂરિ રાજયમાં
નિશ્ચય વ્યવહારનું સ્તવન.	૧૭૩૪		વિજયપ્રભસૂરિ રાજ્યમાં.

શુદ્ધ ગુર્જર ભાષાના ગ્રન્થો શ્રીમદે પોતાની પાછળની જીંદગીમાં બનાવ્યા હોય એમ લાગે છે. શ્રીમદ યશોવિજયજીએ રચેલ શ્રીપાલરાસ અને જંબુસ્વામીના રાસમાં શ્રી વિજયદેવસૂરિ પટ્ટધર તરીકે શ્રી વિજયપ્રભસૂરિને લખ્યા છે. શ્રી વિજય-દેવસૂરિની પાટપર શ્રી વિજયસિંહસૂરિ થયા છે અને તેમની એટલે વિજયદેવસૂરિની પાટપર શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ થયા છે. બન્ને રાસમાં વિજયદેવ સૂરિની પાટપર વિજયપ્રભસૂરિ લખ્યા છે. સંવત્ ૧૭. ૩૮માં રાન્દેરમાં શ્રી વિનયવિજયજીએ સ્વર્ગ ગમન કર્યું છે. ૧૭૩૮ની સાલથી વિજયદેવ સૂરિની પાટપર શ્રી વિજયસિંહ સૂરિનું નામ ન લખવામાં આવ્યું તેનું કારણ બરાબર સમજાતું નથી. સુરત સગરામ-પુરાના દેરાસર પાસની એક દેહેરીના લેખમાં પણ શ્રી વિજયસિંહસૂરિનું નામ દેખવામાં આવતું નથી. તત્ સબંધી નિર્ણય કરવાને માટે પૂરતાં સાધનો વડે ભવિષ્યમાં કંઇ નિર્ણય પર આવી શકાય.

શ્રીમદ્‌ના ઉપયોગની તીવ્રતા અને તેમની ગ્રન્થોમાં પ્રમાણિકતા તથા પૂજ્યતા.

શ્રીમદ્‌નો ઉપયોગ એટલો બધો તીવ્ર હતો કે આગમોના અનુસારે ગ્રન્થો લખતાં કોઈ ઠેકાણે ચૂકયા નહોતા. તેમણે સ્તવનમાં ઠાણાની સાક્ષી આપી છે તેનો અર્થ કેટલાક ઠાણાંગસૂત્ર કરીને તેમાં તે સાક્ષી નથી એમ કહીને ઉપાધ્યાયજી એક ઠેકાણે ચૂકી ગયા એમ કહે છે તો તેમને કહેવાનું કે ઠાણા નામનું પ્રકરણ છે અને તે લીંબડીના જૈન ભંડારની ટીપમાં મેં પ્રત્યક્ષ વાંચ્યું છે. શ્રીમદ્‌યશોવિજયજી વિહાર કરીને લીંબડી ગયા હતા અને ત્યાં ઠાણા પ્રકરણ જોઈને તેમણે તેની સાક્ષી આપી છે; માટે શ્રીમદ્‌ના અખંડ ઉપયોગની પ્રશંસામાં જરા માત્ર પણ ન્યૂનતા આવતી નથી. શ્રીમદ્‌ના ગ્રન્થોની પ્રમાણિકતા જોકી અવાજે જૈનશ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન કોમ સ્વીકારે છે. ખરતરગચ્છના દ્રવ્યાનુયોગના ઉત્તમજ્ઞાની શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રોપાધ્યાયે તેમના રચેલા જ્ઞાનસાર ગ્રન્થ

ઉપર ટીકા કરીને તેમની પ્રમાણિકતા અને તેમની પૂજ્ય-
તા સ્વીકારી છે. અઢારમા સૈકામાં શ્રીજ્ઞાનવિમલ-
સૂરિએ તેમના ગ્રન્થોપર ભાષાના ટબા પૂરીને તેમના
ગ્રન્થોની પ્રમાણિકતા તથા પૂજ્યતા સ્વીકારી છે. ઓ-
ગણીસમા સૈકામાં થએલા પિસ્તાલીશ હજાર ગુજરાતી
કાવ્ય ગાથાઓના રચનાર શ્રીમાન્ પં૦ પદ્મવિજયજીએ
તેમના બનાવેલા સાડાત્રણસો ગાથાના સ્તવન ઉપર
ટબો પૂરીને તેમની પ્રમાણિકતા તથા પૂજ્યતા સ્વી-
કારી છે, વીસમા સૈકામાં પન્યાસ. ગંભીરવિજયજીએ
તેમના બનાવેલા અધ્યાત્મસાર અને જ્ઞાનસાર ઉપર
ટીકા રચીને તેમની પૂજ્યતામાં વૃદ્ધિ કરી છે. લેખકે
પણ તેમના સમાધિશતક અને પરમાત્મજ્યોતિ ઉપર
વિવેચન કરીને તેમની સેવા, ભક્તિ અને પૂજ્યતા
સ્વીકારીને યશોગાન કર્યું છે. તેમની પાછળ થનાર
વિદ્વાન્ આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પન્ન્યાસો અને સાધુઓ
વગેરે જૈનોએ તેમની એકી અવાજે પ્રશંસા કરી છે.
તેમનું નામ અમર રાખવાને માટે મહેસાણા અને

કાશી પ્રાલીતાણા વગેરેની સંસ્કૃત પાઠશાળાઓ સાથે "यशोविजय संस्कृतपाठशाळा" વગેરે શબ્દ સ્થાપન કરી, તેમના નામદેહને શોભાવ્યો છે. શ્રીમદ્ હતા તે વખતે તેમના વિરોધિયો, પ્રતિસ્પર્ધીઓ અને ગુણાનુરાગીઓ એમ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો હતા. વિરોધિયો તો તેમને હલકા પાડવાને પ્રયત્ન કરતા હતા. પ્રતિસ્પર્ધીઓ તેમના ગુણોને ઈર્ષ્યાથી કથી શકતા નહોતા અને જે ગુણાનુરાગી હતા તેઓ તેમના જીવન સમયમાં ગુણો દેખતા હતા. સુધારકો, ઉપદેશકો અને મહાત્માઓની બાબતમાં આ પ્રમાણે પ્રાયઃ બન્યા કરે છે. વીશમા સૈકાના મહાવિદ્વાન્ ન્યાયાંભોનિધિ શ્રીમદ્આત્મારામજી ઉર્ફે વિજયાનંદસૂરીશ્વરની બાબતમાં પણ તેમ જોવામાં આવે છે. ઉપાધ્યાયની પાછળ તેમની પૂજ્યતામાં, કીર્તિમાં અને પ્રમાણિકતામાં વધારો થતો દેખવામાં આવે છે. દુનિયા પચ્ચાસ વર્ષ પાછળ છે અને જ્ઞાનીઓ પચ્ચાસ વર્ષ આગળ છે. આવી કહેવતમાં પણ અમુક અંશે અમુકની બાબતમાં સત્યતા

અવલોકવામાં આવે છે. અઢારમા સૈકામાં ઉપદેશ ક્ષેત્રમાં યોદ્ધાની પેઠે ઘુમીને આત્મભોગ આપીને ઉપદેશ દેનાર અને ભવિષ્યની પ્રજાને માટે અનેક ગ્રન્થોરૂપ જ્ઞાનલક્ષ્મીને મૂકી જનાર શ્રીમદ્‍યશોવિજયજીનું નામ જૈનોના હૃદયમાં કોતરાઈ રહ્યું છે.

શ્રીમદે ગુજરાતી ભાષામાં રચેલો છેલ્લો ગ્રન્થ અને સંસ્કૃતમાં રચેલો છેલ્લો ગ્રન્થ.

પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુની સજઝાયો, અગીઆર અંગની સજઝાઓ તરીકે તેમણે ગુજરાતી ભાષામાં છેલ્લી રચના કરી હતી. સંસ્કૃતભાષામાં જ્ઞાનસાર નામનો છેલ્લો ગ્રન્થ તેમણે સિદ્ધપુરમાં બનાવ્યો છે. કેટલાક અનુમાનોથી સિદ્ધપુરનું ચોમાસું વિ૦સંવત્ ૧૭૪૩વા સંવત્ ૧૭૪૪નું લગભગ કહી શકાય. જો તેમણે લાગટ સુરતના સંઘને અગીઆર અંગ સંભળાવ્યાં હોય તો લગભગ ચાર વર્ષ સુધી સુરતમાંનાં લાગટ ચોમાસાં કર્યાં કહી શકાય, તે અપેક્ષાએ લગભગ સંવત્ ૧૭૪૦ની સાલનું ચોમાસું પ્રાયઃ સિદ્ધપુર બની

શકે, અને તેમણે લાગલાગટ અગીઆર અંગ સુરતના સંઘને ન સંભળાવ્યાં હોય તો વિ.સંવત્ ૧૭૪૩ની સાલનું ચોમાસું પ્રાયઃ સિદ્ધપુરમાં કલ્પી શકાય. સત્ય વાત તો જ્ઞાની જાણે. ભાવનગરના શાહ. દીપચંદ છગનલાલે જ્ઞાનસાર ભાષા નામનો ઉપોદ્‌ઘાત બનાવ્યો છે તેમાં લખે છે કે " જ્ઞાનસાર " ગ્રન્થ સંવત્ ૧૭૩૮ અગાઉ લખ્યો હોય એવું અનુમાન થઈ શકે છે. કેમકે શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ રચિત શ્રીપાલનો રાસ કે જે પૂર્ણ કર્યા પહેલો તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો તે રાસ યશોવિજયજી મહારાજે સંવત ૧૭૩૮માં પૂર્ણ કર્યો, તે ગ્રન્થમાં સર્વ સમૃદ્ધિ અષ્ટકનું નામ દષ્ટિગોચર થાય છે.

" અષ્ટક સકલ સમૃદ્ધિની ઋદ્ધિ ઘટમાંહે દાખીરે "

(ખંડ ૪ ઢાલ ૧૨ ગાથા ૧૨–મુક્તિવિજયલેખિત. ટબાવાળી–પ્રત)

મર્હુમ શ્રાવક દીપચંદભાઈનું આ અનુમાન બરાબર બંધ બેસતું જણાતું નથી. છાપેલા શ્રીપાલ

રાસમાં અષ્ટક સકલ સમૃદ્ધિને ઠેકાણે અષ્ટ સકલ સમૃદ્ધિની એ પદ કહ્યું છે; અને અષ્ટ સકલ સમૃદ્ધિના એ પદ બરાબર બંધ બેસતું જણાય છે. શ્રીપાલ રાસના ટબામાં અણિમા, લઘિમા આદિ અષ્ટસિદ્ધિઓ આત્મામાં પ્રગટે છે તેમ જણાવ્યું છે અને જ્ઞાનસારમાં જણાવેલું સર્વ સમૃદ્ધિ અષ્ટક વાંચતાં માલુમ પડે છે કે તેમાં આઠ જુદી સમૃદ્ધિયો છે, અને તેનો શ્રીપાલ રાસની સાથે કશો સંબંધ જણાતો નથી તેથી સર્વ સમૃદ્ધિ અષ્ટકની સાથે રાસમાં કહેલી બીનાનો સંબંધ ન બેસવાથી સંવત્ ૧૭૩૮ પહેલાં જ્ઞાનસાર બનાવ્યો હતો એમ કહેવામાં કોઇ આધાર જણાતો નથી. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીની છેલ્લી ઉમરમાં જ્ઞાનસારગ્રન્થના ઉદ્ગારો અતિશાન્તાવસ્થામાં નીકળેલા હોવા જોઇએ અને તે ને સંસ્કૃતનો છેલ્લો ગ્રન્થ માનીને તેનો ભાવપૂર્વક સ્વાધ્યાય કરવો જોઇએ.

શ્રીમદ્નો વિહાર ગુજરાત, માળવા કાશી તરફનો
દેશ, મારવાડ, મેવાડ, કાઠિયાવાડ,

શ્રીમદ્‌નો વિહાર. ચોમાસાં અને તે કાળે જૈનોની સંખ્યા.

ચરોતર, ભરૂચ તરફનો નર્મદા પ્રદેશ, સુરત તરફનો પ્રદેશ, ઈત્યાદિ સ્થળે થએલો જણાય છે, યુવાવસ્થામાં કાશીમાં રહી વિદ્યાભ્યાસ કર્યો. કાશીથી નીકળતાં કાનપુર, આગ્રા, જેસુલમેર, જોધપુર, વગેરે તરફ થઇને વા માળવામાં થઇને ગુજરાત તરફ આવ્યા હોય એમ લાગે છે. ગુજરાત, કાઠિયાવાડ અને મારવાડનાં તીર્થોની યાત્રાઓ તેમણે કરેલી છે.

"વિમલાચલ નિત્ય વંદીએ" એ સ્તવન તેમણે સિદ્ધાચલની ભક્તિથી બનાવ્યું હતું. "અણ મોહે એંસી આય બની, શ્રી સંખેશ્વર પાસ જિનેશ્વર" એ પદ તેમણે સંખેશ્વરપાર્શ્વનાથના દર્શન કરતી વખતે બનાવ્યું હતું તેથી તેઓ ચુંઆલ દેશમાં વિચર્યા હોય એમ સિદ્ધ થાય છે. રાધનપુર પણ તેઓ પાસે હોવાથી ગયા હતા. પાટણ, અમદાવાદ, ખંભાત અને સુરતમાં તેમનાં ચોમાસાં થયાં હતાં. છેલ્લાં વર્ષોમાં

તેઓએ સુરતમાં ઘણું ચોમાસાં કર્યાં હતાં. સુરતમાં તે વખતે નવ લાખ મનુષ્યોની વસ્તી ગણાતી હતી. ભરૂચ પાસે નીકોરા ગામ છે ત્યાં તેઓ શેષકાલમાં ઘણા વખત સુધી રહેતા હતા. અદ્યાપિ પર્યંત ત્યાં તેમનો ભંડાર છે. પણ પુસ્તકો વિખરાઈ ગયાં છે. સુરતમાં તેમણે સુરજમંડનપાર્શ્વનાથનાં દર્શન કરીને તેમનું સ્તવન બનાવ્યું છે. હાલમાં સુરજમંડનપાર્શ્વનાથના દેરાસર પાસે દેવસુરગચ્છનો ઉપાશ્રય છે ત્યાં તેમણે ચોમાસાં કર્યાં હતાં. રાન્દેરમાં તેઓ જયાં ઉતરતા હતા તે ઉપાશ્રય જૂનો હાલ પણ છે. અમદાવાદથી સુરત પર્યન્ત છેલ્લા વર્ષોમાં તેમનો વિશેષ વિહાર થતો હતો.

શ્રીમદ્‌ના સમયમાં જૈનોની સંખ્યા આશરે ૪૦ થી ૫૦ લાખ સુધીની હતી અને સાધુ સંખ્યા ૮૦૦૦ થી ૧૦૦૦૦ સુધીની હતી અને સાધ્વીઓની સંખ્યા ૧૫૦૦૦ ની આશરે હતી.

કેટલાક જૈનોમાં એવી કિવદન્તી ચાલે છે કે શ્રીમદ્ યશોવિજયજી કાળ કરીને દેવ થયા છે. તેમની

શ્રીમદ્દનું દેવપણે ઉત્પન્ન થવું અને તે સંબંધી ચમત્કાર.

દેહેરી પાસે જઇને તેમનાં પદો ગાનાર કેટલાક ભોજકોને તેમણે યતિ-વેશમાં દર્શન આપીને સંતુષ્ટ કર્યા છે. ઘણા લોકોને તેઓ દર્શન આપેછે. સત્ય તો જ્ઞાની જાણે. પણ આવા મહા ધર્મધુરંધર મુનિવરનો આત્મા ઉત્તમ દેવ અવતારને પામ્યો હોય એમ લેખકનો આત્મા ધારે છે.

ઉપસંહાર.

ગુર્જરસાહિત્યપોષક ધર્મસાહિત્યદ્વારા યુગપ્રધાન શ્રુત કેવલી શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયના જીવનચરિત્રની રેખા કિંચિત્ દોરવામાં આવી છે, તેમાંથી સજ્જનો હંસ દ્રષ્ટિવત્ સારભાગને ગ્રહણ કરો, એમ પ્રાર્થું છું. શ્રીમદ્દના જીવનચરિત્રમાંથી શ્રદ્ધા, ભક્તિ, જ્ઞાન, ચરિત્ર, વૈરાગ્ય, ધ્યાન, પરમાર્થ, ત્યાગ ઉપદેશ, દાન, લઘુતા, ધૈર્ય, ગુણાનુરાગ, સત્યકથન પરિસહ, સહનશક્તિ, વ્યવહાર અને નિશ્ચયનયનું અનેકાન્તપણે પ્રતિપાદન, લેખક શક્તિ, ગુરૂકુળ વાસ

માન્યતા, ધર્મસેવા, આત્માનું ધ્યાન, અધ્યાત્મવિલાસ, ધર્મસંરક્ષકશક્તિ, વિશાળદૃષ્ટિ, વગેરે ઘણા ગુણો લેવાના મળે છે. જે માનવ બાંધવો તેમના ગ્રન્થોનું પરિપૂર્ણ અધ્યયન કરે છે. તેઓને તેમના હૃદયનો અનુભવ લેવામાં અનુમાનોથી સામગ્રી સંપ્રાપ્ત થાય છે, ને તેથી તેઓ શ્રીમદ્‌ના ગુણોનું ગાન કરે છે. તથાસ્તુ.
ॐ शान्तिः ३

મુકામ. પાદરા વિ. સંવત્ ૧૯૬૮ ફાલ્ગુન વદિ ૧૨

લેખક-મુનિ બુદ્ધિસાગર.

———

॥ શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી કૃત ॥

અથ યતિ ધર્મ બત્રિસી લિખ્યતે

ભાવયતિ તેહને કહો, જહાં દશવિધ યતિધર્મ;
કપટ ક્રિયામાં માલ્હતા, મહીયાં (માં?) બાંધે કર્મ.॥૧॥
લૌકિક લોકોત્તર ખીમા, દુવિધ કહી ભગવંત;
તેહમાં લોકોત્તર ખીમા, પ્રથમ ધર્મ છે તંત. ॥૨॥
વચન ધર્મ નામે કહ્યો, તેહના પણ બહુ ભેદ;
આગમ વયણે જે ખીમા, તેહ પ્રથમ અપર વેદ (અપ-
ભેદ ?). ॥૩॥
ધર્મ ખીમા નિજ સહજથી, ચંદન ગંધ પ્રકાર;
નિરતિચાર તે જાણીએ, પ્રથમ સૂક્ષ્મ અતિચાર. ॥૪॥
ઉપકારે અપકારથી,-લૌકિક વલી વિવાગ;
બહુ અતિચાર ભરી ખીમા, નહિ સંયમને લાગ. ॥૫॥
બાર કષાય ખય કરી, જે મુનિ ધર્મ લહાય;
વચન ધર્મ નામે ખીમા, જે બહુ તીહાં કહાય. ॥૬॥

મદ્દવ અજ્જવ મુત્તી તવ, પંચ ભેદ ઈમ જાણુ;
તિહાં પિણ ભાવ નિયંઠને, ચરમ ભેદ પ્રમાણ. ॥૭॥
ઈહ લોકાદિક કામના, વિણ અણુસણ મુખયોગ;
શુદ્ધ નિર્જરા ફલ કહ્યો, તપ શિવ સુખ સંયોગ. ॥૮॥
આસ્રવદ્વાર ને રૂંધીયે, ઈન્દ્રિય દંડ કષાય;
સત્તર ભેદ સંયમ કહ્યો, એહજ મોક્ષ ઉપાય. ॥૯॥
સત્ય સૂત્ર અવિરૂદ્ધ જે, વચન વિવેક વિશુદ્ધ;
આલોયણ જલ શુદ્ધતા, શૌચ ધર્મ અવિરૂદ્ધ. ॥૧૦॥
અગ ઉપાય મનમેં ધરે, ધર્મોપગરણ જેહ;
વર્જિત ઉપધિ ન આદરે, ભાવ અકિંચન તેહ. ॥૧૧॥
શીલવિષય મન વૃત્તિ જે, બ્રહ્મ તેહ સુપવિત્ત;
હોય અનુત્તર દેવને, વિષય ત્યાગનો ચિત્ત. ॥૧૨॥
એ દશવિધ યતિ ધર્મ જે, આરાધે નિત્ય મેવ;
મૂલ ઉત્તર ગુણ યતનથી, તેહની કીજે સેવ. ॥૧૩॥
અંતર જતના વિન કિસ્યો, બાહ્ય કિરિયાનો લાગ;
કેવલ કંચૂક પરિહરે, નિરવિષ હુએ ન નાગ. ॥૧૪॥

દોષ રહિત આહાર લીયે, મનમાં ગારવ રાખ;
તે કેવલ આજીવિકા, સુયગડાંગની સાખ. ॥૧૫॥
નામ ધરાવે ચરણનું, વિગર ચરણ ગુણ ખાંણ;
પાપ શ્રમણ તે જાણિએ, ઉત્તરાધ્યયને પ્રમાણ. ॥૧૬॥
શુદ્ધ કિરિયા ન કરી શકે, તો તું શુદ્ધિ ભાખ;
શુદ્ધ પ્રરુપક હુયે કરી, જિનશાસનથીતી રાખ. ॥૧૭॥
ઉસ્સન્નો પિણ કરમરજ, ટાલે પાલે બોધ;
ચરણ કરણ અનુમોદના, ગચ્છાચારે સોધ. ॥૧૮॥
હીણો પણ જ્ઞાને અધિક, સુંદર સુરુચિ વિશાલ;
અલપાગમ મુનિ નહીં ભલો, બોલે ઉપદેશ માલ.॥૧૯॥
જ્ઞાનવંતને કેવલી, દ્રવ્યાદિક અહિનાણ;
બૃહત્કલ્પ ભાષ્યેવલી, સરખા ભાખ્યા જાણ. ॥૨૦॥
જ્ઞાનાદિક ગુણ મત્સરી, કષ્ટ કરે તે ફોક;
ગ્રન્થીભેદ પણ તસ નહી, ભૂલે ભોલા લોક. ॥૨૧॥
જ્યોં જોહાર જવેહરી, જ્ઞાને જ્ઞાની તેમ;
હિણાધિક જાણે ચતુર, મૂરખ જાણે કેમ. ॥૨૨॥

આદર કીધે તેહને, ઉન્માર્ગ થીર હોય;
બાહ્ય ક્રિયામત રાચજો, પંચાસક અવલોય. ॥૨૩॥
જેહથી મારગ પામીયે, તેહના સામો થાય;
પ્રત્યનીક તે પાપીયો, નિશ્ચે નરકે જાય. ॥૨૪॥
સુંદર બુદ્ધિપણે કર્યો, સુંદર સર્વ ન થાય;
જ્ઞાનાદિક વચને કરી, મારગ ચાલ્યો જાય. ॥૨૫॥
જ્ઞાનાદિક વચને રહ્યા, સાધે જે શિવપંથ;
આતમજ્ઞાને ઉજલો, તેહ ભાવ નિર્ગ્રન્થ. ॥૨૬॥
નિંદક નિશ્ચે નારકી, બાહ્યરુચિ મતિ અંધ;
આતમજ્ઞાને જે રમે, તેહને તો નહિ બંધ. ॥૨૭॥
આતમ સાખે ધરમ જે, તિહાં જનનું શું કામ;
જનમન રંજન ધરમનું, મૂલ્ય ન એક બદામ. ॥૨૮॥
જગમાં જન છે બહુ સુખી, રુચિ નહીં કો એક;
નિજહિત હોયે તિમ કીજીએ, ગ્રહી પ્રતિજ્ઞા ટેક. ॥૨૯॥
દૂર રહીજે વિષયથી, કીજે શ્રુત અભ્યાસ;
સંગતિ કીજે સંતની હૂઈએ તેહના દાસ. ॥૩૦॥

સમતાસે લય લાઇએ, ધરી અધ્યાતમ રંગ;
નિંદા તજીએ પરતણી, ભજીએ સંયમચંગ. ॥૩૧॥
વાચક જસવિજયે કહી, એ મુનિને હિત વાત;
એહ ભાવ જે મુનિ ધરે, તે પામે શિવ સાત. ॥૩૨॥

ઇતિ શ્રી યતિધર્મ બત્રીશી સંપૂર્ણ.

